

Agrese pachatelů trestné činnosti

Bc. Lubomír Kalaš

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lubomír Kalaš**
Osobní číslo: **H138201**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Agrese pachatelů trestné činnosti**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na osobnost pachatelů, kteří se dopouštějí agrese;
- na analýzu jejich individuálních projevů, chování a zdrojů vnitřních agresivních projevů.

Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní) zaměřený na komparaci postojů a hodnot skupiny delikventů a bezúhonných osob.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Čermák, I. Lidská agrese a její souvislosti. Žďár nad Sázavou: Nakladatelství fakta, 1998

Hartl, P. a H. Hartlová. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000

Langmeier, J., Krejčířová, D. Vývojová psychologie. Praha: Grada, 2006

Munková, G. Sociální deviace. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001

Výrost, J. a I., Slaměník. Sociální psychologie. Praha: Nakladatelství ISV, 1997

Další literatura bude obsažena v projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Ivan Nedoma

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

4. listopadu 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

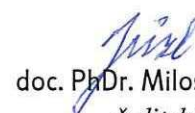
31. března 2015

V Brně dne 4. listopadu 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 6.3.2015

Bc. Lubomír Kalas
.....
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Teoretická část diplomové práce se svým zaměřením zabývá osobností pachatele z pohledu multidisciplinárního s určitým zaměřením na psychologii osobnosti, včetně jeho poruch, stranou nezůstává ani pohled na osobnost jako biosociální produkt a jeho motivace chování. Druhá kapitola se podrobněji zaměřuje na psychologii násilí a vysvětluje pojmy agrese, agresivity a rozpracovává teorie vzniku agrese. Třetí kapitola osvětluje právní aspekty násilí a rozpracovává teorii a zdroje kriminálního jednání, včetně typologií osobnosti pachatele násilné trestné činnosti. Závěrečná kapitola teoretické části se zabývá pojmy hodnoty a hodnotové orientace pachatelů trestných činů.

Cílem praktické části je analýza individuálních projevů chování a zdrojů vnitřních agresivních projevů pachatelů a zjištění formativních vlivů prostředí. Střed zájmu spočívá v hledání příčin agrese z hlediska charakterových vlastností.

KLÍČOVÁ SLOVA

agrese, agresivita, osobnost, výchova, charakter, prostředí, prevence, motivace, hodnotová orientace

ABSTRACT

The theoretical part of my dissertation is focused on the personality of the offender from the perspective of a multidisciplinary with a particular focus on personality psychology, including his faults, with view of personality as a biosocial product and his behavioral motivation. The second chapter is more focused in detail on the psychology of violence and explains the terms of aggression, aggressiveness and develops the theories of aggression. The third chapter explains the legal aspects of violence and elaborates the theory and sources of criminal behavior, including offender's personality typology. The final theoretical chapter deals with the concepts of values and value orientation offenders.

The practical part is the analysis of individual behaviors and internal sources of aggressive manifestations of offenders and finding the background formative influences. The center of interest lies in finding the causes of aggression in terms of characteristic traits.

KEYWORDS

aggression, aggressiveness, personality, education, nature, background, prevention, motivation, value orientation

„MALE FACERE QUI VULT, NUMQUAM NON CAUSAM INVENIT“.

Kdo chce špatně činit, vždy si najde příčinu.

Mé poděkování patří vedoucímu diplomové práce PhDr. Ivanu Nedomovi za cenné rady, vstřícnost a odbornou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování diplomové práce.

Také bych chtěl velmi poděkovat své manželce a synovi za podporu a trpělivost, kterou mi po dobu studia projevovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 OSOBNOST PACHATELE	11
1.1 OSOBNOST PACHATELE JAKO MULTIDISCIPLINÁRNÍ POJEM.....	11
1.2 VYBRANÉ ASPEKTY PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI.....	12
1.3 OSOBNOST JAKO BIOSOCIÁLNÍ PRODUKT.....	14
1.4 MOTIVACE LIDSKÉHO CHOVÁNÍ.....	15
1.5 PORUCHY OSOBNOSTI.....	18
2 PSYCHOLOGIE NÁSILÍ.....	21
2.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY.....	21
2.2 AGRESIVITA, AGRESE, NÁSILÍ.....	23
2.3 LIDSKÁ AGRESIVITA.....	25
2.4 TEORIE AGRESE.....	27
3 ASPEKTY VÝCHOVY A KRIMINALITY.....	30
3.1 RODINA JEJÍ FUNKCE A PROMĚNY.....	30
3.2 RODINA A CHARAKTER JEDINCE.....	32
3.3 TEORIE KRIMINÁLNÍHO CHOVÁNÍ.....	35
3.4 TYPOLOGIE OSOBNOSTI PACHATELE.....	39
4 HODNOTY A HODNOTOVÁ ORIENTACE.....	43
4.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍHO POJETÍ.....	43
4.2 TEORETICKÉ VYMEZENÍ POJMU.....	44
4.3 HODNOTOVÉ DETERMINANTY.....	46
4.4 KLASIFIKACE HODNOT A HODNOTOVÝCH ORIENTACÍ.....	47
II PRAKTICKÁ ČÁST	51
5 KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	52
5.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	52
5.2 PLÁN VÝZKUMU.....	53
5.3 VÝBĚR RESPONDENTŮ.....	54
5.4 ANALÝZA ROZHOVORŮ.....	55
5.5 ANALÝZA VÝSLEDKŮ.....	95
ZÁVĚR	106
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	108

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolil téma „*Agrese pachatelů trestné činnosti*“. Cílem výzkumu diplomové práce je analýza individuálních projevů, chování a zdrojů vnitřních agresivních projevů pachatelů, kteří se dopouštějí agrese.

Toto téma jsem si zvolil pro jeho aktuálnost a závažnost z pohledu současné společnosti.

Diplomová práce je rozpracována do dvou částí. V první teoretické části se zabývám důležitými pojmy, které souvisí s problematikou agresivity s využitím odborných teorií k objasnění původu agrese. Poukázat chci na řadu faktorů, které ovlivňují osobnost a její biologické, psychologické a sociální vlastnosti.

V praktické části diplomové práce je výzkum zaměřen na příčiny agrese z hlediska charakteru. Střed zájmu výzkumu v mém případě spočívá ve zkoumání příčin agrese z hlediska charakterových vlastností, které jsou získávány výchovou. Z ohledem na zaměření výzkumu bylo zvoleno empirické šetření realizované kvalitativním výzkumem, který se bude zabývat hlouběji charakterem respondentů. Výzkum bude zaměřen na komparaci charakterových vlastností skupiny jedinců, kteří se projevují delikventním chováním a skupiny respondentů, u kterých se delikventní chování neprojevilo vůbec.

Sociálně patologickým jevem, kterým jsou agresivita a násilí, jsou pojmy, které provází lidskou společnost od jejího vzniku a tvoří její nedílnou součást, a nepochybně to bude platit i budoucnosti. Jinými slovy je lidská agrese fenoménem, který je všudypřítomný.

Jinak tomu není ani v soudobé společnosti, která hledá příčiny, ale především východiska, jak společnost chránit před dopady agresivity a násilí. Dost často slyšíme zprávy, že násilí nebo jeho brutalita stoupá, pachatelé jsou stále mladší a podobně. Je to určitě také proto, že tato problematika se týká každého člena společnosti a proto představuje celospolečenský fenomén, který je i každodenním životě neustále diskutován.

Přesto, že násilí představuje formu společenského chování, které nemůže být akceptováno a neustále provokuje, neznamená to, že každý člen společnosti je obětí násilí a agrese.

Ani statistická čísla přesně nevyprávějí o počtu obětí vzhledem k existenci latentní agrese. Přesto jsou hmatatelné dopady agresivity a násilí považovány za ukazatele úspěšnosti v potírání tohoto negativního jevu ze strany státu a jeho bezpečnostních složek.

Přesto, že se činnost všech složek soustředí především na potírání a omezování násilí, tato činnost nikdy nebude úspěšná bez pochopení vlastní podstaty agresivního chování. Skutečná ochrana společnosti skutečně není možná bez pochopení pravých příčin, a všech spojených mechanismů, nejenom těch psychologických, které vedou člověka k agresivnímu chování. Pohled na osobnost pachatele násilí pouze z hlediska jeho psychologie nám sice neposkytne celkový objem informací, které by postačily k vysvětlení tohoto fenoménu, ale na druhou stranu podrobnější pochopení dílčích oblastí je dobrou cestou k cíli.

Stranou nezůstává ani otázka, zda míra agresivity ve společnosti není také výsledkem vývoje společnosti. Z pohledu běžného občana, který této problematice nikdy ani okrajově nevěnoval pozornost, může jít o cosi mimořádného a nenormálního pokud vychází z premisy, že normální člověk násilí a agresi nepáchá.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OSOBNOST PACHATELE

1.1 Osobnost pachatele jako multidisciplinární pojem

Osobnost pachatele a problematika s ním spojená tvoří rozsáhlý a komplikovaný soubor. Tudíž pohled na danou problematiku požaduje komplexní pochopení, zkoumání a znalosti hned několika vědních oborů. Pojem osobnost pachatele nás přímo vyzývá k vnímání této osoby jako určité kvality. Osobnost je tak předmětem zkoumání vědních oborů, jakými jsou například psychologie.

Osobnost je hypoteticky deskriptivní konstrukt vyjadřující vnitřní dynamickou organizaci lidské psychiky, která determinuje její vnější projevy z pohledu psychologie. K definici lze také dodat, že tato organizace se zakládá na obecně platných principech, ale vyznačuje se i interindividuálně odlišnými rysy, které charakterizují fungování této vnitřní psychické organizace jako více, či méně stabilního systému. Jedná se o jednotu mnoha systémových složek¹.

Osobnost pachatele je však zkoumána i z jiných směrů, než je obecná psychologie. Pachatel v očích společnosti představuje fenomén spojený s kriminalitou. Vědecké obory, spojené s výzkumem kriminality, jako jsou kriminologie, kriminalistika se tedy přirozeně zabývají kriminálním chováním osob. Kriminologie nepohlíží na osobu pachatele jenom jako na pachatele trestného činu. Svým zkoumáním tedy přesahuje rámec vymezený trestním právem a zabývá se také jedinci, kteří jsou chápáni jako potencionální pachatelé, nebo osoby se sociálně patologickým chováním, jako příklad lze zmínit bezdomovce, narkomany nebo prostitutky.

Kriminologie je naukou multidisciplinární. Kriminalita jako sociálně patologický fenomén má totiž aspekty společenské i osobnostní, a tak kriminologie čerpá své poznatky například ze sociologie, psychologie, psychiatrie, kriminalistiky, pedagogiky, trestního práva, statistiky a dalších oborů. Současně je kriminologie vědou empirickou, neboť zkoumá kriminalitu jako reálný jev. Základním a trvalým úkolem kriminologie je získávání poznatků o kriminalitě a jejích souvislostech.

¹ NAKONEČNÝ, M., *Psychologie*, s. 379

Výsledky kriminologického poznání mají sloužit především zákonodárným orgánům, justičním orgánům a dalším orgánům sociální kontroly².

Na poznání jednotlivých složek osobnosti pachatele se také velkou měrou podílí celá řada přírodovědných i společenských disciplín. Mezi nimi především filozofie, právní věda, sociologie, psychologie, pedagogika, historie, kulturní, filozofická a biologická antropologie, lékařské vědy – zejména psychiatrie apod.

V současné době bývá těžiště osobnostních výzkumů a teorií spatřováno v samotném psychologickém odvětví, tzv. personologii (psychologii osobnosti)³.

1.2 Vybrané aspekty psychologie osobnosti

Hlavní úkol psychologie osobnosti spočívá ve vývojovém vysvětlení současného stavu a funkce osobnosti, umožňující formulovat prognózu jejího dalšího vývoje za známých podmínek⁴.

Psychologie osobnosti popisuje, jak a čím se lidé od sebe navzájem liší, podobají ve svém vědomí, jednání a vysvětluje analýzou vnitřních a vnějších podmínek, příčin a cílů, proč tomu tak je. Psychologie osobnosti tak poskytuje člověku nástroje k popisu a výkladu předmětných činností, sociálního jednání i vnitřního psychického a duševního života člověka a umožňuje také porozumět konkrétnímu jedinci⁵. Osobnost je jednou z nejsložitějších skutečností ve známém vesmíru. A je tedy přirozené, že se osobností zabývá řada vědních disciplín.

Filozofie chápe osobnost člověka jako složitou jednotu celku, jako složitou jednotu organismu, vlivu prostředí a zdůvodňuje její zásadní odlišnosti.

² Institut pro kriminologii a sociální prevenci: Pojem kriminologie <http://www.ok.cz/iksp/kriminologie.html> [online]

³ BARTUŇKOVÁ, E., *Diplomová práce na téma Problematika osobnosti pachatele v kriminologii*, s. 5

⁴ SMÉKAL, V., *Pozvání do psychologie osobnosti*, s. 12

⁵ SMÉKAL, V., *Pozvání do psychologie osobnosti*, s. 12

Historie analyzuje úlohu osobnosti v dějinách hledáním odpovědi na otázku, kdo je tvůrcem dějin, nebo odhalováním zvláštností osobnosti člověka v jednotlivých dějinných obdobích.

Sociologie považuje osobnost za prvek společenských skupin a za nositele a zprostředkovatele kulturní tradice.

Pro sociologii není jednotlivý člověk zajímavý sám o sobě, ale jako člen určité společnosti, vrstvy, sociální skupiny.

Pro politologii je zajímavá především osobnost politických vůdců a hledání odpovědí, zda osobnostní dimenze rozhodují o realizaci politických programů⁶.

Také další vědy, jako jsou například etika, pedagogika, etnologie, antropologie mají společný rys, kterým je zkoumání člověka. Osobnost jako pojem je používán relativně krátce, protože zaveden byl teprve začátkem dvacátého století. Také současná psychologie předkládá velké množství definic a z hlediska vymezení pojmu je nejednotná. Vždyť ani samotný význam slova osobnost v psychologii není jednotný.

Pokud použije pojem osobnost laik, pak především v hodnotícím významu. Ve smyslu, že skutečnou osobností je jedinec nějakým způsobem pozitivní, vynikající nebo pozoruhodný. Také psychologie tento význam slova využívá.

Pokud hovoříme o psychické individualitě, rozumíme osobitost jako odlišnost od jiných jedinců. Psychologie jako věda v tomto smyslu nejenom popisuje, ale i vykládá individuální rozdíly osobnosti. Na osobnost je pohlíženo jako na celek po stránce duševní a celek jako takový představuje strukturu. Předmětem zkoumání je rozčlenění psychiky na složky, z nichž každá má určitou funkci.

Osobnost je tedy soustava vlastností charakterizující celistvou individualitu konkrétního člověka a tvoří ji spojení biologických, psychologických a sociálních aspektů každého jedince. Žádným způsobem to však nesměruje k vyvození definice.

Při použití termínu osobnost v psychologii je podstatné tyto významy rozlišovat. Pojem osobnost tak je perfektním příkladem mnohotvárnosti⁷.

⁶ SMÉKAL, V., *Pozvání do psychologie osobnosti*, s. 13

Osobnost a jeho existenci chápeme jako jednotu psychických procesů, stavů a vlastností každého člověka, která se utváří a projevuje v kontextu vnitřních a vnějších podmínek.

1.3 Osobnost jako biosociální produkt

Lidský organismus je nejenom nositelem, ale i zdrojem psychiky. Na jedné straně je psychika determinována biologickou výbavou zejména nervovou a neurohumorální. Na druhé straně zajišťuje fungování organismu a reguluje jeho aktivity na nejvyšší úrovni. Nejvyšším regulátorem tak rozumíme lidský mozek. Organismus představuje funkční systém, který je jednotný se svým životním prostředím. Organismus a jeho souvislost s psychikou je vyjádřena v principu jednoty psychiky a činnosti organismu⁸.

Osobnost tak lze formulovat jako celek, který je charakteristický vnitřní jednotou a strukturovaností jeho jednotlivých složek, individuální specifickostí, vývojovou kontinuitou a interakcí s prostředím. *Osobnost funguje jako integrovaný celek, který je individuálně typický a ve svých charakteristických rysech i relativně stabilní⁹.*

Lidská osobnost žije v určitém prostředí vybavena určitými genetickými dispozicemi, s nimiž se narodila.

Jeho předpoklady jsou nějakým způsobem rozvíjeny a ovlivňovány tímto prostředím. Sociokulturní vlivy, které jsou zprostředkovány prostřednictvím různých lidí a v nichž má jednatel nějakou pozici, jsou významnou součástí prostředí.

Psychické vlastnosti a procesy, i jejich individuálně jedinečný integrovaný komplex, tj. osobnost, se rozvíjejí jako výsledek interakce dvou základních faktorů, tj. dědičnosti a prostředí tj. zrání a učení¹⁰.

⁷ ŘÍČAN, P., *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*, s. 28

⁸ VÍZDAL, F., *Základy psychologie*, s. 55

⁹ VÁGNEROVÁ, M., *Základy psychologie*, s. 10

¹⁰ VÍZDAL, F., *Základy psychologie*, s. 12

Dědičnost a prostředí má značný význam a působí na rozvoj lidské psychiky ve vzájemné interakci, o čemž v současné době nikdo nepochybuje. Jednoznačné je, že člověk se rodí jako biologická bytost.

V žádném případě to však neznamená, že není tvorem společenským. Z výše uvedeného vyplývá, že genetický základ individua se projevuje už u narozených dětí.

Rodina a její vlivy představují jednu z interakcí životního prostředí a genetické výbavy. Neustálá interakce jedince s prostředím je interakcí biologických a sociokulturních činitelů, přičemž vliv učení se posiluje s rostoucím věkem.

Tento proces od raného dětství až po dospělost ovlivní každého z nás a nazýváme ho socializací. Představuje společensky žádoucí sociální učení a mění biologickou osobnost na společenskou. Tyto biogenní a sociogenní faktory vytváří psychické vlastnosti jedince.

Bio-sociogenní pojetí nutně navozuje otázku, do jaké míry jsou jednotlivé psychické vlastnosti ovlivnitelné geneticky, nebo sociálním učením. Výzkumy v této oblasti potvrdily, že každá psychická vlastnost jedince je výslednicí souborů dědičných dispozic a prostředí. Zároveň platí, že čím je genetická odchylka od normy závažnější, o to méně se mohou uplatnit vlivy prostředí.

Každá dědičná psychická vlastnost má vlastní vymezené vlastnosti, v jejichž rámci je schopna na vlivy prostředí reagovat. Maximální dosažitelné úrovně rozvoje existující vlastnosti však bude dosaženo jen tehdy, budou-li vlivy prostředí působit optimálně¹¹.

Osobnost nebo také člověk je bez pochyb bytost velmi složitá, komplexní, ale i tajemná. Biologická dimenze popisuje především fyzickou stránku člověka. Zabývá se jeho fyzickými schopnostmi a omezeními.

Problematika osobnosti zahrnuje dva základní okruhy. Prvním je struktura osobnosti určující prvky, části a složky z nichž je osobnost vystavěna. Druhým pak je dynamika osobnosti, která zkoumá a klasifikuje všechny síly, uvádějící prožívání a chování člověka v činnost.

¹¹ MÉCOVÁ. L., *Osobnost pachatele násilných trestných činů*, s. 8

1.4 Motivace lidského chování

Prostor a čas představují základní determinanty lidského chování. Jinými slovy, jsou základními dimenzemi reality každodenního života [de Certeau 1988].

Lidské chování v prostoru a čase je určováno plněním potřeb, přání a povinností každého jednotlivce, přičemž dosažení tohoto obecného cíle je limitováno.

Jednak subjektivními charakteristikami jedinců a také různými exogenními faktory okolního prostředí (environmentálními, ekonomickými, sociálními atd.).

Výhodou zkoumání konceptů lidského chování v prostoru a čase je fakt, že jak prostor, tak čas jsou kvantifikovatelnými veličinami, které mohou být postihnuty i na mikroúrovni (tj. v rovině jednotlivců), což umožňuje aplikaci celé škály vědeckých metod.

Zmiňovaný fakt rovněž umožňuje potřebné vědecké zobecnění a tvorbu obecněji platných závěrů, které lze vztáhnout k určitým typům geografického prostředí či k určitým populačním segmentům či sociálním skupinám¹².

Motivace jako taková je spojena s emočním prožitkem a slouží jako signál určité potřeby, která stimuluje jednání zaměřené na její uspokojení. Motivy jednání lze interpretovat jako osobní příčiny určitého chování, které mu dávají smysl¹³. Chování člověka tak mohou ovlivnit nejenom vědomé motivy, ale i ty nevědomé, nebo jejich souběh.

V motivaci se zrcadlí nejen vnitřní psychický a somatický stav jedince, ale i různorodé vlivy vnějšího prostředí. Tedy, že vnitřní stav je zdrojem motivu potřeby a vlivy vnějšího prostředí, které mohou působit motivačně.

Hodnotou se tak stává to, co může uspokojit subjektivně důležitou potřebu. Tato subjektivní hodnota se pak může měnit v závislosti na vnějších okolnostech a vnitřním stavu člověka.

¹² FRANTÁL, B., KLAPKA, P., SIWEK, T., *Lidské chování v prostoru a čase*, s 834

¹³ VÁGNEROVÁ, M., *Základy psychologie*, s. 168

Motivace jsou faktory, které aktivizují lidské chování, zaměřují je na určitý cíl a v tomto směru je udržují po určitou dobu. Takto navozené jednání směřuje k uspokojení určité potřeby¹⁴.

U zkušeného jedince určuje vzorec nebo způsob jednání jeho chování. Otázku, proč se jedinec chová, tak jak se chová, lze zodpovědět dvěma způsoby.

Ve vztahu ke struktuře chování platí, že v různých situacích se člověk chová různě. Druhá odpověď souvisí s motivací chování, tedy proč člověk dělá, to co dělá¹⁵.

Existují různá pojetí pojmu motivace a Nakonečný¹⁶ uvádí, že ji lze definovat jako potřebu tj. stav nedostatku ať už v biologickém či sociálním bytí individua, která vyvolá instrumentální chování, neboli vzorec chování modifikovatelný situací a vedoucí k cíli. Dovršující reakce vede k uspokojení a redukci potřeby a je motivem instrumentálního chování.

Všechny motivy však nelze uspokojit ve stejném okamžiku, kdy je člověk cítí. Každý jedinec musí regulovat uspokojování svých potřeb, což znamená odkládat nebo dokonce potlačovat jejich uspokojování. Tyto potřeby jsou potom často vytěsňovány do nevědomí, tím však nepřestanou existovat a mohou lidské chování ovlivňovat jiným neuvědomovaným způsobem. Člověk tak může neadekvátně a agresivně reagovat na nositele potlačované negativní emoce¹⁷.

Pochopit agresivní chování obecně představuje komplikovanou problematiku. Projevy různého způsobu chování mohou mít společný motiv a stejně tak různé motivy i ty skryté se mohou projevit stejným chováním.

¹⁴ VÁGNEROVÁ, M., *Základy psychologie*, s. 169

¹⁵ NAKONEČNÝ, M., *Psychologie*, s. 379

¹⁶ NAKONEČNÝ, M., *Psychologie*, s. 380

¹⁷ VÍZDAL, F., *Základy psychologie*, s. 116

Odhalit protiprávní motivaci osob páčajících násilnou trestnou činnost je k výše uvedenému velmi komplikovaná. Wagnerová¹⁸ uvádí, že *agresivní chování je obvykle prostředkem, jak dosáhnout uspokojení, kterému stojí v cestě určité překážky.*

Mezi základní druhy motivovaného chování se řadí mimo jiné také agrese. Za motiv agrese tak lze považovat vědomé poškození jejího objektu. Pokud je jím jiný člověk, může být agrese přenášena i na věci, které s obětí agrese nějak souvisí.

Poškozena tak může být nejen tělesná integrita osoby, ale i např. její pověst či společenský status.

Tedy obětí agrese může být jak živý, tak neživý objekt. Z těchto závěrů vyplývá, že existuje široká paleta agresivního chování, ale této problematice se budu věnovat v dalších kapitolách.

1.5 Poruchy osobnosti

Jak jsme si už řekli, osobnost tvoří soubor duševních a tělesných vlastností člověka, které jsou individuální a utvářejí se v průběhu vývoje. Strukturu osobnosti je tvořena vrozenými a získanými vlastnostmi a jsou v sociálních vztazích pro každého člověka charakteristické.

Právě v průběhu vývoje osobnosti se uplatňují vrozené dispozice (temperament) spolu se získanými (charakter) přičemž varianty těchto rysů, které se významně odlišují od většiny lidí, jsou posuzovány jako poruchy osobnosti.

Podle Mezinárodní kvalifikace nemocí jsou poruchy osobnosti *„hluboko zakořeněné maladaptivní způsoby chování, obvykle rozpoznatelné v době dospívání nebo dříve; trvají pak po větší část dospělého věku, i když se často ve středním nebo stařeckém věku stávají méně nápadnými. Osobnost je abnormální buď co do rovnováhy svých složek, jejich kvality a vyjádření nebo ve svém celku. Pro tuto úchytku nebo psychopatii trpí pacient nebo musí trpět jiní, takže nepříznivý účinek pociťuje jednatel nebo společnost. Patří sem i to, čemu se říká psychopatická osobnost“¹⁹.*

¹⁸ VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 266

¹⁹ PRAŠKO, J., a kol., *Poruchy osobnosti*, s. 17

V běžné populaci jsou poruchy osobnosti poměrně časté a bylo zpracováno mnoho výzkumů nejen v České republice, ale těm se v práci věnovat nebudu. Naším zájmem je etologie poruch osobnosti.

Praško považuje za velmi nepravděpodobné, že by kterákoliv z poruch osobnosti měla pouze jednoduchou příčinu, ať už biologickou nebo výchovnou. Za pravděpodobnější příčinu považuje komplexnější kombinaci mezi temperamentem a charakterem, nevyjímaje biologické determinanty a vlivy prostředí. Predispozice je tak dána pravděpodobně nejen geneticky, ale i vlivem prostředí.

Velmi výrazné prostředí pak představuje rodina a její negativní psychosociální vlivy a v dalším období pak např. vliv školy, vrstevníků nebo kultury²⁰. Výsledky výzkumných a klinických zkoumání ukazují, že pochopení interakce temperamentu a charakteru mohou pomoci pochopit poruchy osobnosti.

V psychologii termín temperament označuje celé skupiny temperamentových kvalit, které lze chápat jako samostatné faktory. Temperament tak představuje soubor vlastností, který lze charakterizovat jako celkové citové ladění jedince a převládající náladu, ale především způsob prožívání a jednání.

S pojmem temperamentu je spjat předpoklad, že jde o psychické vlastnosti relativně trvalé, dané tělesnými vlastnostmi, konstitucí, jenž jsou převážně vrozené. S tím souvisí i předpoklad, že temperament se projeví už v dětství a zůstává stálý²¹.

Zvláštní postavení má v psychologii téma charakteru. Mnozí psychologové toto téma odmítají, protože v něm spatřují zavádění normativních hledisek, které do empirické vědy nepatří. Podstata charakteru je různými psychology interpretována různě. Termín charakter vyjadřuje něco významného, čím je jedinec nápadný.

Jednotný názor nepaduje ani na to, co je podstatou charakteru. Podle Froma²² se charakter dá definovat jako relativně permanentní forma, do níž je sváděna energie člověka v procesu asimilace a zespolečnění.

²⁰ PRAŠKO, J., a kol., *Poruchy osobnosti*, s. 21

²¹ ŘÍČAN, M., *Psychologie osobnosti*, s. 65

²² FROM, E., *Člověk a psychoanalýza*, s. 52

Biologicky významná je skutečnost, že psychická energie se usměřuje. Jednání člověka potom není určováno vrozenými pudy, ale probíhá v souladu s charakterem.

V rovině etické nemusí být konkrétní charakter žádoucí, ale nebrání to jedinci zařídít si svůj život v souladu s jeho charakterem. Funkcí charakteru není pouze důsledné a rozumné jednání ve smyslu přispůsobení se společnosti. Dětský charakter je formován charakterem jeho rodičů a přirozeně se vyvíjí v souladu s ním. Dítě tedy tím, že se přispůsobuje rodině, získává svůj vlastní charakter. Nezanedbatelný vliv má také sociální prostředí a jeho rozdíly. Pominout nelze ani genetické formování charakteru.

Všechny tyto vlivy působí na vznik individuálního charakteru. Tedy, že v konkrétním prostředí dva jedinci reagují na stejné životní podmínky rozdílně.

Nakonečný považuje charakterologii za důležitou, ale zatím za velmi zanedbávanou součást psychologie osobnosti. Potvrzuje výše uvedené konstatování, že charakterologie vykazuje velkou teoretickou různorodost a mnozí psychologové koncept charakteru z důvodu nepsychologického hodnocení projevů chování v psychologii osobnosti odmítají²³. Problematice charakteru je věnována pozornost v dalším textu (viz. kapitola 3.2 Rodina a charakter jedince).

²³ NAKONEČNÝ, M., *Psychologie*, s. 582

2 PSYCHOLOGIE NÁSILÍ

2.1 Úvod do problematiky

Každodenně čelíme různým projevům chování a to jak v přijatelné formě (socializované) tak i nepřijatelné (nesocializované, agresivně - násilné) formě. Projevy agrese se tak mohou projevit v rovině verbální, neverbální, psychické, fyzické, proti lidem, věcem, zvířatům apod.

V současné době projevy agrese odráží také aktuálnosti moderní doby. Jako příklad uvádím rozvoj moderních informačních technologií, vývoj zbraní, výroba výkonných automobilů apod.

Agresivita je komplexní fenomén a uplatňuje se v každodenním životě člověka se svými pozitivními i negativními dopady. Každý z nás disponuje agresivitou s různou intenzitou a rozsahem a ze své života ji nemůžeme nikdy úplně vyloučit. Odborná literatura považuje agresivitu také za adaptační mechanismus, který pomáhá nejenom přežít, ale pomáhá překonávat v životě jedince různé překážky.

Vztah člověka a jeho agresivních sklonů se vytváří už v prvních letech života. Základními faktory jsou dědičné dispozice, instinktivní výbava, výchova, učení, předchozí zkušenosti a vliv prostředí.

V průběhu života, aby nedocházelo k narušování mezilidských vztahů, je nutné agresivitu kontrolovat, regulovat, kultivovat a usměrňovat prosociálním směrem. Bohužel ani tento soubor opatření však nezabrání vzniku těchto negativních projevů.

Problémem společnosti však zůstává nadměrná agresivita, která se projevuje v nevhodné, v nedostatečně socializované nebo destruktivní formě a násilí. Projevy násilí mají bio-psycho-sociální kontext. Mohou tedy být určitým odrazem psychosociálního vývoje, aktuální situace nebo konstelací osobnostních dispozic a kognitivních strategií²⁴.

²⁴ HARSA, P., KERTÉSZOVÁ, D., MACÁK, M., VOLDŘICHOVÁ, I., a ŽUKOV, I., *Psychiatrie pro praxi: současné projevy agrese*, s. 15

Jedinec tak vyjadřuje míru impulzivity a násilí při řešení problémů nebo nesouhlasu s běžně uznávanými sociálními normami. Tyto dispozice jsou také zastoupeny v různé míře u mnoha duševních poruch nebo duševních nemocí²⁵.

Psychologický přístup chápe násilí jako patologický způsob interakce konkrétního jedince (skupiny) s okolím. Řadíme sem všechny aktivity, pomocí nichž si jedinec, či skupina vytváří a reguluje vztahy vůči sociálnímu okolí způsobem, který je vnímán jako agresivní či manipulativní²⁶.

Vlastním cílem agrese je nejenom zastrašit jinou osobu, ale i snaha zmocnit se jiného objektu nebo ho odstranit. Může to být také snaha jinému zmařit společenské výhody. Agrese sama o sobě je primitivní a krátkodobá, ale může být i promyšlená a dlouhodobá. Zdrojů agrese člověka může být celá řada a jejich posouzení bývá v některých případech velmi složité.

Agrese je zabudována do celého způsobu našeho života. Slabost pro surové jednání, které nás vzrušuje, je jedním ze základních lidských instinktů. Někteří autoři považují agresi za hnací sílu veškerého lidského konání, za vůli k moci, za podstatnou složku úsilí a individualizace jedince²⁷.

Tendence člověka jednat agresivně vzniká vždy, když musí překonávat překážku, která mu stojí v cestě k uspokojení některé z jeho potřeb. Pokud se mu nedaří překážku zdolat vzrůstá jeho vnitřní napětí ruku v ruce s agresivitou. Člověk cítí ohrožení, které vyvolá silnou potřebu chránit své „self“ (svůj vlastní obraz). Agrese tak vedle úniku představuje jeden ze základních způsobů vyrovnání se člověka s psychickou zátěží. Proto se obětí násilí může stát každý²⁸.

²⁵ HARSA, P., KERTÉSZOVÁ, D., MACÁK, M., VOLDŘICHOVÁ, I., a ŽUKOV, I., *Psychiatrie pro praxi: současné projevy agrese*, s. 16

²⁶ SPURNÝ, J., *Psychologie násilí*, s. 7

²⁷ SPURNÝ, J., *Psychologie násilí*, s. 17

²⁸ SPURNÝ, J., *Psychologie násilí*, s. 18

2.2 Agresivita, agrese a násilí

Agresivita je téma celé společnosti a určitě také velmi aktuální. Všechny sdělovací prostředky se denně starají o to, aby tato problematika neupadla v zapomnění. Obětí násilí se dnes může stát téměř každý občan a to i přesto, že členové některých skupin jsou náchylnější stát se obětí cizích agresivních tendencí prostřednictvím např. rizikového zaměstnání, sociální pozice, psychologickou odlišností apod.

Pravděpodobně každý občan by dokázal po svém vysvětlit co agresivita vlastně je a v čem spočívá, protože existuje mnoho různých projevů. Člověk se denně potýká s různě náročnými problémy a v případě nepříjemných událostí dokáže svou vrozenou agresivitu zvládnout vlastními silami. Nicméně různí lidé reagují na nepříjemné situace různě. Rozdíl v reakcích lidí se tak projeví především v případě nadměrné zátěže.

O agresi bylo napsáno mnohé a prozkoumat téma agrese znamená orientovat se v mnoha rozmanitých názorech nepřeborného množství různých autorů. Odborná literatura se snaží o přesné definování pojmu lidská agrese a agresivity. Předmětem hlavního zájmu je samozřejmě regulace především nežádoucích agresivních projevů. Bohužel pokusy o univerzální vymezení agrese do současné doby selhaly. Rozdíly mezi pojmy agresivita a agrese jsou vnímány ve dvou oblastech.

Agresivita je vnímána jako určitá vlastnost, povahový rys. Je determinována biologicky (dědičnost), kognitivně (učení) i psycho-sociálně (emoční oblast a vliv prostředí). Jde o vlastnost, která je u každého člověka přítomna ve větší či menší míře. V širším smyslu slova můžeme agresivitu chápat jako určitou dispozici k agresivnímu chování²⁹.

Člověk, který má vyšší míru agresivity, bude v různých situacích určitě náchylnější k agresivnímu chování, vzhledem k tomu, že agresivita je tendence k útočnému jednání vůči jiné osobě. Agrese je považována za fyziologickou odpověď směřující k přežití a dosažení stanoveného cíle.

Agrese je chápána jako jakýkoliv způsob chování a jejím cílem je záměrně někoho poškodit nebo mu ublížit.

²⁹ HARSA P., KERTÉSZOVÁ D., MACÁK M., VOLDŘICHOVÁ I., a ŽUKOV I., *Psychiatrie pro praxi: současné projevy agrese*. 17

Agrese však není vnímána pouze jako negativní projev chování. Například v případě překonávání překážek vedoucích k vytčenému cíli, je naopak agresivní postoj žádoucí³⁰.

Agresivní sklony se u člověka utvářejí a to na základě instiktivní výbavy v prvních letech života. Řada vlivných psychologů tvrdí, že agrese je stejně jako většina ostatního lidského chování, třeba tanec, vaření nebo hra na kytaru naučená, to znamená, že si ji osvojíme na základě zkušenosti. Agresivnímu jednání se podle badatelů učíme na základě vlastní zkušenosti nebo zprostředkovaně, na základě toho, co vidíme kolem sebe, např. na obrazovce, kde agrese bývá odměňována a oslavována³¹.

Člověk se agresivním stává postupně. Už v průběhu dětství si pamatuje takové způsoby chování, které vedou k dosažení úspěchu. Pokud tedy použije násilí vůči sourozenci, který disponuje statkem po kterém touží a skutečně se vytoužené věci zmocní, výsledek představuje úspěch, který si zapamatuje.

V každé další podobné situaci může postupovat podobně a pokud nikdo nezabrání, aby dítě mělo úspěch se svým negativním jednáním, bude si vytvářet další agresivní postupy. Z těchto situací si dítě postupně odvozuje zásady, podle kterých se řídí v nových situacích, které následují. Tímto způsobem dospívá k názorům, postojům a hodnotám, které řídí jeho jednání.

Celý proces samozřejmě ovlivňuje celá řada dalších vlivů. Rozhodujícím vlivem jsou určitě lidé obklopující dítě, kteří pro něj představují vzor a nejsou tím míněni pouze rodiče³².

Lidskou přirozeností není agrese člověka vůči člověku, ale vyplývá z kulturního a sociálního prostředí. Sklon k tomuto negativnímu jednání se nevyvíjí pouze na základě dědičnosti, ale i vlivem prostředí a učení³³.

³⁰ HARSA, P., KERTÉSZOVÁ, D., MACÁK, M., VOLDŘICHOVÁ, I., a ŽUKOV, I., *Psychiatrie pro praxi: současné projevy agrese*, s. 16

³¹ ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, s. 23

³² ŘÍČAN, P., *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*, s. 24

³³ VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*, s. 266

Prostředí může agresivní chování zesilovat v případě, že sociální role takové chování od svého nositele vyžaduje. S tím souvisí také míra tolerance, kterou společenské klima projevuje ve vztahu k agresivitě. Bez dostatečné zpětné vazby může u agresivních jedinců vznikat falešná představa, že agrese je věc zcela normální a společností akceptována.

2.3 Agrese a média

Jedním z charakteristických rysů soudobé společnosti je masová komunikace, označovaná jako masmédia, hromadné sdělovací prostředky apod. V odborné literatuře se můžeme setkat s dalšími různými druhy dělení prostředků masové komunikace.

Např. Kraus dělí média na tištěná (noviny, časopisy, knihy) a elektronická (rozhlas, televize, internet, počítač atd. V životě člověka i společnosti média plní celou řadu nejrůznějších funkcí, které se projevují jako úkon, činnost určitého zaměření a významu³⁴.

V základním rozdělení členíme funkce médií na informativní, komunikativní, formativní a rekreační. Prostřednictvím svých funkcí tedy média nebyvalou měrou napomáhají rozvoji duchovní kultury.

Vliv médií však není pouze pozitivní. Masová média a nezodpovědnost tvůrců pořadů ohrožují postoje a chování nejmladší generace. Bohužel méně už si uvědomujeme otupování a deformování estetického cítění a vkusu. Z podhoubí absence morálních zábran potom jako důsledek vlivu médií vystupuje ztráta svědomí, otupený vkus a neprofesionalita, která se ve svém důsledku projevuje také jako arogance a agrese.

Média však vznikají a působí ve společnosti, která je regulována trhem. Ekonomika určuje kvalitu programové nabídky a výsledkem je masový ne(vkus), který musí přinášet především zisk. Převažující programový balast v zábavných pořadech přispívá k obviňování médií, že přispívají k vzestupu zločinnosti, násilí a morálního rozkladu.

Nejen televizní seriály a virtuální realita jsou založeny na využívání stereotypů jako jsou krása, sex, násilí, krev. Divák tak velmi jednoduše vstupuje do jejich umělého světa a vytváří si vlastní roli. Sílicím vlivem médií se tak stáváme snadným objektem manipulace.

³⁴ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*, s. 63

Řada provedených výzkumů prokázala, že rozhlasové a televizní společnosti si svoji moc uvědomují. Mediální obraz společnosti tak dokonale podléhá jejich zájmům a přitahuje zájem nejrůznějších lobby. Společná splupráce např. politiky a médií je toho dostatečným důkazem.

Manipulativní charakter masmédií se projevuje také v reklamních spotech. Jejich dosah je obrovský díky jejich jednoduchosti a stereotypnosti s obsahem emocí a atraktivity. Dopady na konzumní společnost jsou tak velmi silné a projevují se např. ve zvýšeném odbytu konkrétního zboží.

Reklama je skutečným nástrojem masové manipulace. Na druhou stranu za dobrou pozici masmédií nese odpovědnost konzumní společnost. Dostáváme se tak do bludného kruhu, kdo je za vzniklou situaci odpovědný. Diskuze na toto téma však žádné hmatatelné výsledky zatím nepřinesla.

Vlivu médií se neubrání především nedospělí jedinci, kteří jsou ovlivňováni komplexně a ve všech svých společenských rolích. Média podle Krause hrají roli při utváření názorů a postojů a mají přímý vliv na emocionální postoj jedince ve smyslu osobní individuální a společenské angažovanosti jako podmínky rozvoje osobnosti³⁵.

Média a jejich představitelé nesouhlasí s názorem, že televizní násilí má vliv na děti a argumentují, že děti dokáží rozlišit rozdíl mezi skutečností a fikcí. S tímto názorem však úplně souhlasit nelze, protože výzkumy ukazují, že schopnost rozlišení u dětské populace není rozložena plošně a standardně³⁶.

Denně jsme svědky zpráv o násilí doma nebo ve světě. Jedná se každodenní informace a násilí se tak stává neosobní až banální. Navyšování nabídky tohoto druhu informací, lze považovat za nepříznivý jev. Symbolické formy násilí se tak postupně stávají součástí běžné zkušenosti a považují se za normální jev.

Vliv médií však nelze vnímat pouze negativně. V pozitivních souvislostech se tak média staly velmi významným a nepostradatelným prostředkem vzdělávání a výchovy.

³⁵ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*, s. 65

³⁶ SAK, P., *Mládež na křižovatce*, s. 89

V pozitivních souvislostech je vliv médií samozřejmě také významným prvkem socializace jedince. Tento proces se uskutečňuje sociální komunikací a především sociálním učením.

Tato skutečnost však automaticky neznamena pouze pozitivní význam médií na vývoji mladého jedince, ale naopak vytváří velkou potřebu výchovy dětí k určité mediální gramotnosti³⁷.

2.4 Teorie agrese

Důvod, proč může agrese nabývat tolika významů, je její široká škála projevů. Pokud tento fenomén chceme zkoumat záleží na tom, co chceme zdůraznit a ke které z teorií se přihlásíme.

Agrese může být chápána jako silné narušení práv jiného člověka a to nejen jako ofenzivní jednání, ale také jako asertivní jednání. Někdy je agrese vysvětlována pomocí agresivního pudu odpovědného za široké spektrum chování. Takové chování však nemusí být nutně agresivní. Agresivita může být také chápána jako komponenta normálního chování a v určitých podnětových souvislostech zaměřených na cíl může být uvolněna k uspokojení potřeby nebo k překonání ohrožení fyzické nebo psychické integrity.

Samozřejmě existují celá řada dalších teorií, ale takto podrobná sonda do problematiky není předmětem práce.

Odborná literatura dělí agresi na instrumentální a emocionální. Instrumentální agrese je prostředkem k dosažení vnějšího cíle. Instrumentální agrese spočívá na plánu, který bývá předem připraven. Součástí tohoto druhu agrese je také zvažování různých variant průběhu jednání. Jedná se tedy o agresi programovanou, která je provázena charakteristickými znaky, jako jsou neutrální postoj k oběti, absence afektivního doprovodu, relativně krátká doba trvání nebo nízká intenzita agrese³⁸. Chování je výsledkem deviantní socializace.

³⁷ HELUS, Z., *Dítě v osobnostním pojetí*, s. 65

³⁸ ČERMÁK, I., *Lidská agrese a její souvislosti*, s. 70

Emocionální agrese, nazývaná také zlostnou, afektivní nebo hostilní, je charakteristická přítomností silné negativní emoce a agrese tak není prostředkem, ale cílem sama o sobě.

Jedná se o agresi, která není programová, propuká náhle, a nikdy není promyšlena dopředu. Agresor nezvažuje důsledky svého jednání. Takový druh agrese může být např. důsledkem stresujících událostí.

Událostí tohoto typu může být konfliktní interakce s jinou osobou spočívající např. v provokaci ze strany oběti, nepřátelským postojem k jiné osobě apod. Pro osobnost agresora tohoto typu je charakteristická defektní socializace. Pro upřesnění je nutno uvést, že obě formy agrese se vyskytují vzájemně provázané v životě každého jedince.

K dalšímu dělení využijeme Moyerovovu klasifikaci³⁹ a přestože patří mezi starší a navíc je založena na studiu chování zvířat, ukázala se jako užitečná pro pochopení lidské agrese.

Na pomyslné první příčce autor uvádí predátorskou agresi, což je útočné chování vůči přirozené kořisti.

Další je agrese mezi samci a jedná se o vnitrodruhovou agresi sloužící k nastolení hierarchie ve skupině.

Agresi vyvolané strachem vždy předchází pokus o útěk. Pokud se pokus o únik nezdaří následuje agrese ze strany oběti.

Dráždivou agresi zase vyvolávají různé stresory jako jsou únava, hlad, nedostatek spánku, bolest, frustrace atd.

Mateřská agrese představuje reakci matky na ohrožení jejího mláděte.

Mezi další patří sexuální agrese, která bývá vyvolávána stejnými podněty, které jsou příčinou sexuálních reakcí.

Teorie agrese jako obrany teritoria byla samotným autorem později označena za špatně vymezenou.

³⁹ MARTÍNEK, Z., *Agresivita a kriminalita školní mládeže*, s. 38

Za zmínku určitě stojí rozlišení na agresí přímou a nepřímou a také na verbální a fyzickou. Přidáním dalších faktorů jakými jsou pasivita a aktivita, vznikla kombinace osmi druhů agrese.

Jako příklad lze uvést bití a násilí, které představuje fyzickou aktivní přímou agresí. Akt organizace vraždy a najmutím vraha je považováno za fyzickou aktivní nepřímou agresí.

Následuje fyzická pasivní přímá agrese, což může být např. fyzické bránění někomu v dosahování jeho cílů.

V případě odmítání plnění požadavků např. formální autoritě, jde o fyzickou pasivní nepřímou agresí.

Urážky zase patří do kategorie agrese verbální aktivní přímé.

V případě verbální aktivní nepřímé se jedná o pomluvy apod.

Verbální pasivní přímá agrese spočívá v odmítání slovní komunikace.

A konečně posledním druhem agrese je verbální pasivní nepřímá, což může představovat například netečnost, pokud je někdo nespravedlivě kritizován⁴⁰.

Dalších teorií o druzích nebo typech agrese existuje celá řada, ale zmíním se pouze o jednom z autorů a tím je Fromm, který uvádí tyto dva druhy agrese. První je agrese benigní, která je obranná a slouží k přežití druhu. Vzniká při ohrožení a s jeho pominutím také zaniká, je společná člověku a všem zvířatům. Společným znakem je, že je biologicky daná.

Specificky lidskou, krutou a destruktivní je agrese maligní. Tento druh agrese nesměruje k zachování života, protože je bezúčelná a člověk jejím prostřednictvím uspokojuje pouze své touhy, kterých může jejím prostřednictvím dosáhnout⁴¹.

Problematika agrese je příliš složitá a všechny pokusy o univerzální vymezení agrese selhaly. Každý pokus o jednotnou definici vyvolává řadu dalších otázek. Také je třeba si uvědomit, že každý zkoumá agresí po svém a výsledky nemohou být totožné.

⁴⁰ ČERMÁK, I., *Lidská agrese a její souvislosti*, s. 12

⁴¹ FROMM, E., *Anatomie lidské destruktivity*, s. 128

3 ASPEKTY VÝCHOVY A KRIMINALITY

3.1 Rodina její funkce a proměny

V dnešním povědomí rodina vystupuje jako malá skupina lidí s pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami, žijící společně. Rodinu současnosti je možno posuzovat jako institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří lidí. Základem je dyadický pár muže a ženy s rodičovskými, příbuzenskými nebo manželskými vazbami.

Při komplexnějším pohledu můžeme rodinu vymezit jako společenský subsystém, který zabezpečuje primárně individuální a celospolečenské zájmy a potřeby. Překonávání a neustálá reprodukce rozporů mezi individuálním a společenským určuje postavení rodiny v systému společenských vztahů. Rodina má sice vlastní zdroje pohybu, ale jejich kvalita je stále více závislá na složitějších a řádově vyšších strukturách⁴².

Schopnost rodiny vypořádat se s funkcemi, které má plnit, má zásadní význam. Pokud přiměřeně plní všechny své funkce můžeme hovořit o rodině funkční. O rodině, kde dochází k poruchám v plnění jedné nebo více funkcí, a která zároveň negativně ovlivňuje vývoj dítěte, hovoříme jako o afunkční. V dysfunkční rodině dochází k vážným poruchám, k vnitřnímu rozkladu rodiny a zároveň je narušován socializační proces dítěte.

Protože se rodina pohybuje v určitém společenském prostoru její funkce nezůstávají strnulé a neměné. Toto konstatování platí v celém jejím dějinném vývoji. Rodina v tomto procesu ztratila celou řadu svých funkcí, ale dvě základní si uchovala.

Prvotní funkcí je socializace dětí a emocionálně psychologická stabilizace dospělých jedinců. Druhou funkcí významnou, jak pro společnost tak i jednotlivce, kteří rodinu tvoří, je biologicko-reprodukční⁴³.

Socializační proces zůstává v rodině ústřední úlohou přípravy dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Po celou dobu života dítě v rodině přijímá velmi široké spektrum informací nejrůznějšího druhu.

⁴² KRAUS, B, POLÁČKOVÁ, V., *Člověk-prostředí- výchova. K otázkám sociální pedagogiky*, s. 78

⁴³ KRAUS, B, POLÁČKOVÁ, V., *Člověk-prostředí- výchova. K otázkám sociální pedagogiky*, s. 79

Při jejich zpracování musí dítě zapojit své přirozené vlohy, biologické a psychické potřeby, své potřeby a i hodnotovou orientaci a vzory. Rozhodujícími vzory v tomto procesu jsou především rodiče a starší sourozenci.

Sdílené vnější vlivy, jako je rodinné prostředí, působí na všechny členy a podporují rozvoj jejich podobnosti. Prostor je sice společné to však neznamená, že podněty které z tohoto prostředí vycházejí, budou zpracovány stejným způsobem. Každý jedinec své zkušenosti interpretuje a modifikuje na základě svých genetických dispozic, včetně zkušeností.

Znamená to tedy, že stejné podněty nemusí a ani nepůsobí na každého stejně. Dalším argumentem podporujícím tuto úvahu je vývojová úroveň jedince, zejména to platí pro události, které člověk prožívá v průběhu dětství a dospívání⁴⁴.

V generační struktuře je socializace dětí prvořadá s ohledem na jejich osobnostní, sociální rozvoj a integraci do rodiny. Tento proces se realizuje jako činnost ať už kladného nebo záporného osobního působení členů rodiny na dítě.

Současná sociologie mimo jiné hovoří o tom, že dochází ke konkurečnímu rozštěpení socializačních mechanismů. Mezi rodinou, školou a masovými médii dochází k vytváření protikladných socializačních tlaků (viz. kapitola 2.3 Agrese a média). V současné společnosti jsou tak těmto tlakům vystaveni všichni a záleží na každém jedinci, jak se v dané situaci bude orientovat.

Své proměny doznala také sociální role rodičů. Proces demokratizace v rodině způsobil ztrátu mocenské pozice muže. Změna přinesla také zisk práv a povinností pro ženy. Tato situace změnila také aktivitu dětí, kteří se vyšší mírou podílejí na organizaci rodinného života. Vztahy mezi rodiči a dětmi se už nerozvíjejí na základě podřízenosti, ale v rovině přátelství. Vlivem pracovního vytížení otce, tráví dítě více času s matkou, která sama více ovlivňuje výchovu.

Pokles autority otce však neznamená ztrátu jeho významu v rodině. Význam obou rodičovských rolí v rodině je v zásadě nenahraditelný. Podíl otce a matky na socializačním procesu dítěte se v současné době ještě více komplikuje.

⁴⁴ VÁGNEROVÁ, M., *Psychologie osobnosti*, s. 31

Se vzrůstající vzdělaností a kvalifikovaností se oba rodiče snaží realizovat v zaměstnání a přibývá dvoukariérových manželství.

Toto konstatování však nijak nesnižuje význam rodiny pro každého jedince. Rodina představuje významný opěrný bod a jedinec v ní hledá bezpečí a vzájemné porozumění. Celá řada situací, ale narušuje sociálně psychologickou funkci rodiny.

Z konfliktních situací to mohou být rozvodové spory, mezigenerační neshody apod. Problémem jsou případy závislosti ať už na drogách, alkoholu nebo hracích automatech. Sociálně a emočně nevyzrálí rodiče, kteří sami nepoznali správné vzory mají potíže naplnit sociálně-psychologické potřeby svých dětí.

Samostatnou kapitolu tvoří rodiny se zneužívaným nebo týraným dítětem. Také rodiny kde se vyskytuje tělesná nebo duševní nemoc, mladiství delikventi nebo svobodné matky. Ani tyto skutečnosti však nesníží význam stability v oblasti sociálně-psychologické, kterou může rodina jedinci a především dětem poskytnout. Citovou funkci rodiny není schopna uspokojivě nahradit žádná jiná sociální instituce⁴⁵.

3.2 Rodina a charakter jedince

Vliv rodiny na rozvoj jedince jsme si popsali výše a dospěli k závěru, že vliv rodiny je nenahraditelný. Rodina svým způsobem života a výchovným působením má rozhodující vliv na utváření charakteru jedince. V pozdějším období vývoje se samozřejmě připojují další instituce v rámci socializace, jako jsou předškolní a školní zařízení, vrstevníci a další činitelé, jako jsou sdělovací prostředky apod. V pozdějším období do tohoto procesu vstoupí i sebevýchova a autoregulace.

Charakter můžeme považovat za soubor kladných a záporných vlastností člověka, které mají úzký vztah k morálním požadavkům společnosti a představují jádro osobnosti, které dává každému člověku pečeť jedinečnosti a reguluje jeho chování⁴⁶.

⁴⁵ KRAUS, B, POLÁČKOVÁ, V., *Člověk-prostředí- výchova. K otázkám sociální pedagogiky*, s. 82-83

⁴⁶ VÍZDAL, F., *Základy psychologie*, s. 156

Jak už jsme si řekli charakter není vrozený, ale tvoří se v průběhu života jedince. Tento proces začíná v období tzv. sebeuvědomování. Základním předpokladem utváření tohoto procesu je určitý stupeň rozumového vývoje.

Pro úspěch celého procesu je důležité, aby dítě chápalo a rozumělo tomu, co se po něm požaduje. Typickým znakem pro toto období je působení vnější autority, které se dítě podvolí pouze v případě její přítomnosti a vlivu. Tudíž mravní přizpůsobování se požadavkům dospělých probíhá pouze tehdy, když je přítomna vnější kontrola nebo působí vliv odměny a trestu.

Další vývoj charakteru pokračuje změnou vnější mravní kontroly na vnitřní morální regulaci. Dochází k tomu, že dítě začíná požadavek citově prožívat. Typickým projevem je, že dítě samo sebe nabádá např. k úklidu, jako by to činili rodiče.

V poslední etapě vývoje charakterových vlastností už dítě jedná mravně samo, bez vnější kontroly. Mezi seberegulační vlastnosti musíme zařadit např. také sebepoznání nebo sebehodnocení.

Vůle a svědomí má důležitou úlohu, protože vytváří soustavu vnitřních mravních zásad. V životě člověka pak tyto zásady určují, co je morální a co morální není. Jedná se o nejsilnější vnitřní regulátor konání člověka označovaný jako svědomí.

Charakterové rysy člověka ve vztahu k sobě samému lze popsat jako sebepojetí a sebehodnocení. Pokud má být člověk v dnešním složitém světě hodnot spokojen, musí mít pocit, že v tomto světě má své místo, že se neztrácí sobě ani jiným lidem. Nelze žít spokojeně bez jistoty smysluplné existence.

Pro jedince jsou tak charakteristické seberegulační vlastnosti jako sebedůvěra, sebevědomí, sebekontrola ctižádostivost aj. Určitá úroveň pocitu vlastní hodnoty je pro život nezbytná a každý člověk si svoji úroveň hlídá. V případě, že dojde k poklesu této úrovně, snaží se každý jedinec o její vyrovnaní.

Naše úroveň sebehodnocení může dosahovat zdravé úrovně, ale může být i zvýšená nebo snižená a může se během života i měnit. Posuzování vlastní hodnoty je nezávislé na jakýchkoliv dalších míněních druhých osob.

Tento pocit hodnoty je označován jako osobní důstojnost a má v životě jedince velký význam. Člověk je veden k tomu, že jedná na základě relativně pevných zásad⁴⁷.

Charakterové rysy člověka ve vztahu k jiným lidem představují vlastnosti jako jsou dobrosrdečnost, vstřícnost, ochota nebo také povýšenost, lakota, závist a pod. O kvalitě vztahů k jiným lidem tak rozhoduje osobní morálka⁴⁸.

V posuzování charakteru je nutné zmínit také charakterové rysy vztahu člověka k práci i mimo práci. Jedná se o pracovní charakterové vlastnosti, které se projevují v postoji k práci.

Mezi postoje patří odpovědnost, svědomitost, ale i lenost vyhýbání se práci apod. Posuzování způsobů práce také patří do této kategorie. Zařadit mezi ně můžeme dochvilnost, pořádkumilovnost nebo lajdáctví, nepřesnost apod .

Vztah člověka k hodnotám, jak materiálním, tak i duchovním tedy k určitému objektu lze popsat jako hodnoty, které mají pro člověka nějaký význam a uspokojují jeho potřeby a zájmy.

Skupinu charakterových vlastností lze doplnit také vztahem k morálce, tedy k vlastnostem, jako jsou zásadovost, svědomitost apod. Stranou nezůstává stát ani vztah k životnímu prostředí, penězům nebo k majetku⁴⁹.

Volní vlastnosti charakteru spoluvytvářejí individuálně typickou strukturu vlastností, z níž vyplývá tendence k určitému způsobu autoregulace. Volní vlastnosti jsou dále děleny na aktivní a pasivní.

Rozhodnost a ráznost představují aktivní vlastnosti vůle. Souvisí s nimi i další vlastnosti jako jsou např. dominance, asertivita a agresivita. Další podskupinu tvoří iniciativnost a činorodost, které představují schopnost aktivizovat úsilí při hledání nebo výběru cíle. Pružnost a vůle se projevuje v aktivní schopnosti přispůsobit se aktuální situaci.

⁴⁷ VÍZDAL, F., *Základy psychologie*, s. 156

⁴⁸ SMÉKAL, V., *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*, s. 362-363

⁴⁹ KOHOUTEK, R., *Psychologie v teorii a praxi*, [online]

Pasivní vlastnosti vůle se uplatňují zejména při rozhodování. Jejich podstatou je schopnost vytrvat v úsilí a odolat nejrůznějším tlakům. Tato síla vůle se projevuje vytrvalostí a sebeovládáním jedince. Tyto vlastnosti lze rozdělit do podskupin, které jsou rozmanitější, než vlastnosti aktivní vůle.

Koncentrace na zvolený cíl a odolnost vůči různým tlakům je označována jako stálost a neovlivnitelnost. Vytrvalost lze charakterizovat jako aktivní odolnost. Takový jedinec se vyznačuje schopností pokračovat ve zvolené aktivitě bez ohledu na nejrůznější překážky. Sebekontrola je schopnost podřídit své vlastní jednání určitému cíli a odolávat tak jiným rušivým nebo lákavým podnětům.

Mezi lidmi existují velké interindividuální rozdíly. Aktivní jedinci obvykle nebývají trpěliví a vytrvalí a rušivé podmínky se snaží odstranit nebo alespoň změnit.

Pasivní jedinci se naopak snaží nepříznivým podmínkám spíše odolávat. Volní vlastnosti nejsou vrozené, ale jsou získávány učením. Vytvářejí se v procesu učení a to vlastním překonáváním překážek. Rozvoj volních vlastností úzce souvisí s vývojem osobnosti, s chápáním sama sebe a s vědomím svých možností a omezení.

3.3 Teorie kriminálního chování

Moderní kriminologie získává rozhodující podnět k rozpracování teoretických přístupů, které popisují vznik kriminálního chování až s nástupem pozitivismu ve filozofii, psychologii a sociologii. Přestože pozitivismus v podobě jak jej obhajoval A. Comte, byl už dávno nahrazen moderními koncepcemi, lze tyto teoretické směry lehce vystopovat v každé současné koncepci, která se snaží popsat vznik příčin kriminálního chování jednotlivců.

Inovativní přístup nabízí L. Čírtková⁵⁰ a předkládá v současné kriminologii tři hlavní teoretické přístupy, které popisují vznik kriminálního chování:

- sociostrukturální teorie
- socioprocesuální teorie
- viktimologicky orientované teorie

⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, L., *Kriminální psychologie*, s. 42

Středem zájmu sociostrukturální teorie je především využití sociologických přístupů k výzkumu problematiky, které se dělí na teorii sociální dezorganizace a teorie anomie. Následující tři parametry jako je soulad norem a hodnot, systémová soudržnost a řádný způsob interakce vytvářejí sociální organizaci.

Systémovou soudržností se rozumí pospolitost členů společenství a fungující kontrolní mechanismy v rámci jejich vztahů. Řádným způsobem interakce se rozumí dodržování dobrých způsobů ve vzájemných vztazích.

Rozpad a deziluze v mezilidských vztazích představuje stav dezorganizace a jejím důsledkem je potom anonymita společenských vztahů, rozčarování a frustrace obyvatel. Výše uvedené důsledky se negativně projevují na fungování nejrůznějších sociálních institucí, které ovlivňují chování dětí a mládeže. Kriminální chování je za těchto okolností vnímáno jako přirozená reakce na tyto nepříznivé okolnosti.

Někteří autoři provedli interpretaci teorie anomie a lze ji popsat jako neschopnost jednotlivce dosáhnout svých cílů, které si vytyčil. Tato skutečnost přirozeně vyvolává u postižených jedinců napětí. Za tohoto stavu vznikají anomické stavy, které vyvolávají pocity totálního zklamání a rozčarování. Nahromaděné vnitřní napětí se musí uvolnit a páchání trestné činnosti je jednou z možností⁵¹.

Socioprocesuální teorie zkoumají vlivy makro i mikro prostředí na jedince a je rozdělena na:

- kognitivní teorie sociálního učení
- teorie sebekontroly a vnější kontroly
- teorie labellingu
- teorie životní cesty a hledání smyslu života

Skupina teorií kognitivního sociálního učení vychází z premisy, že nejen všechny sociální vzorce, ale i zločin je výsledkem procesů sociálního učení a nápodoby. Jedinec v tomto procesu zpracovává své životní zkušenosti a měnícím se životním situacím přisuzuje hodnotový význam.

⁵¹ VEČERKA, K. A KOL., *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*, s. 11

Podle některých teorií může trestný čin postrádat zjištěné pohnutky a pachatel jej pojímá jako oblast, kde lze získat nepoznané zážitky a po svém se osobně realizovat.

Teorie kontroly a sebekontroly zkoumá proces vzniku společensky konformního jednání.

Pokud se má jedinec v průběhu socializace naučit správnému způsobu chování musí být vytvořena odpovídající podmínka a tou je bezchybné fungování formální a neformální kontroly. To znamená, že v průběhu vývoje jedince přijímáním vnější kontroly se utváří kontrola vnitřní. Dochází k akceptování a schvalování morálních a sociálních hodnot. Jedinec je schopen sebekontroly. Poruchy v interakci jedince a kontroly tak zákonitě způsobí vznik kriminálního chování. Jiným způsobem řečeno, když se vazby mezi formálními a neformálními institucemi kontroly rozpadají, vzniká prostor pro kriminální jednání, které umožňuje okamžité uspokojování potřeb⁵².

Princip teorie labellingu je etiketování a stigmatizace jedince a byla rozvinuta na koncepci amerického sociálního psychologa G. Mida, který rozpracoval myšlenku symbolického interakcionismu, která staví na postřehu, že jenom lidskému druhu je vlastní charakterizovat, klasifikovat a interpretovat chování druhých lidí. Pokud tedy např. nejbližší okolí označí dítě zlým, dítě se jím stane.

Lidé k takto označené osobě přistupují negativně a tím ji zbavují šance, aby mohla dokázat opak. Označený jedinec nakonec začne svoji nálepku přijímat a podřídí se tlaku z očekávání okolí. Rodina, sousedé představují neformální etiketování, které vede častěji k sekundární kriminalizaci, než formální. V rámci prevence nálepkování se proto doporučuje neoznačovat např. alkoholiky, narkomany nebo zloděje přímo, ale volit méně traumatizující způsob. Potom tedy lze takové lidi označit za jedince, kteří mají problémy s alkoholem, narkotiky nebo se zákonem⁵³.

⁵² VEČERKA, K. A KOL., *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*, s. 12

⁵³ FISCHER, S. ŠKODA, J., *Sociální patologie: Závažné sociál. patolog. jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*, s. 41

Z tohoto kontextu také vychází model tzv. Deviantní kariéry H. Beckera⁵⁴. Podle jeho mínění mladistvý pachatel po návratu z výkonu trestu nadále zůstává stigmatizován a tato skutečnost mu brání, aby se plnohodnotně zapojil do normálního života.

Zkoumání trajektorie vývoje kriminality v rámci životní dráhy jednotlivce se věnuje koncepcí teorie životní cesty.

Stěžejními otázkami této teorie jsou důvody, které vedou jednotlivce k páchání trestné činnosti, k setrvání nebo stupňování této činnosti a v závěru také k ukončení kriminální činnosti.

Pozornost v tomto kontextu se soustředí především na analýzu schopností jednotlivce vypořádat se stereotypními situacemi. Zkoumají se životní události, které v životě jednotlivce představují prvotní stimuly deviantního chování a v neposlední řadě také míra podpory prostředí při zvládání stresových a nepříznivých situací.

Skutečnost zda se jedinec stane pachatelem je výsledkem jeho rozhodnutí. Ani nepříznivé sociální okolnosti nemusí automaticky znamenat cestu člověka na dráhu zločinu. Ve věku 8-10 let lze zjistit individuální antisociální predispozice, které představují výrazný moment v životě jedince. Mezi tyto predispozice patří hyperaktivita, impulzivita, neschopnost soustředit se nebo odmítání výchovného působení⁵⁵.

Svoji roli hrají také nepříznivé životní okolnosti jako jsou nezaměstnanost, finanční nouze. Mezi přechodné situační vlivy lze zahrnout frustraci, špatné mezilidské a partnerské vztahy. Všechny tyto faktory působí komplexně a výsledkem je oslabování vztahů jednotlivce a společnosti, které vede k vytlačování jednotlivců do kriminálního prostředí.

Viktimologicky orientované teorie se soustřeďují na vysvětlení kriminálního chování na základě chování oběti a měnících se situací. Model zranitelnosti se zabývá životním stylem, který rozpracovává teorii, že lidé se vystavují nebezpečným situacím s ohledem na životní styl, který vyznávají⁵⁶.

⁵⁴ KUBÁTOVÁ, H., ZNEBEJÁNEK, F., *Deviace jako problém pro legalizaci světa*, [online]

⁵⁵ VEČERKA, K. A KOL., *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*, s. 12

⁵⁶ FISCHER, S. ŠKODA, J., *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*, s. 41

Příkladem zranitelnosti mohou být lidé vyznávající autostop, nebo kteří jsou příliš důvěřiví k neznámým osobám. Svoji roli hrají povolání, věk, pohlaví, ale také třeba příjem. Teorie rozdílných struktur příležitostí vychází z předpokladu, že pachatel vždy cílevědomě nachází vhodný objekt ke svému útoku na základě podstupovaného rizika a předpokládaného zisku.

Tato teorie představuje tři elementy, které vedou ke kriminálnímu činu. Jsou to motivovaný pachatel, vhodný objekt a nepřítomnost strážce. Výskyt kriminality samozřejmě ovlivňují sociální změny ve společnosti, jako jsou například vzdělanost, vývoj technologií. Takže pokud je třeba zajistit např. ochranu cenností, jde o stále těžší úkol, protože způsoby spáchání krádeží se rozšiřují⁵⁷.

Výše charakterizované hlavní teoretické přístupy, které popisují vznik kriminálního chování však nevyčerpávají veškeré poznání kriminologie v této oblasti.

3.4 Typologie osobnosti pachatele

Typologie osobnosti pachatele jako zobecňující vědecká metoda třídí a systematizuje na základě určitých znaků pachatele do skupin. V kriminologickém pojetí slouží typologie ke kvalifikaci pachatelů trestné činnosti dle určitých znaků nebo souborů znaků. Každou ze skupin lze na základě znaků charakterizovat.

Pojem typ lze definovat jako soubor vlastností, které nepostihují celou osobnost, jsou však společné většímu počtu jedinců. Výskyt sledovaných vlastností umožňuje praktické a vědecké využití⁵⁸.

Struktura vzniklá na těchto základech však vytváří schéma, které nepostihuje celého jedince, ale pouze vytváří určitou konstantu osobnosti, která je pro jedince charakteristická.

Jde o metodu jejíž kořeny sahají až do středověku. Kriminologie pod pojmem pachatele chápe nejen osoby, které se dopustily činů klasifikovaných zákonem jako trestných.

⁵⁷ MATOUŠKOVÁ, I., *Aplikovaná forenzní psychologie*,

⁵⁸ MAREŠOVÁ, A. *K problematice klasifikace pachatelů trestných činů*,

Do této kategorie patří také osoby, které nejsou orgány činnými v trestním řízení stíhány, vzhledem k tomu, že překračují rámec vymezený zákonem ať už věkem nebo nepříčetností.

Stranou nezůstávají ani osoby, které svůj trest odpykaly, nebo jsou označovány jako potencionální pachatelé trestných činů. Samostatnou skupinu tvoří jedinci, kteří se vyznačují sociálně patologickým chováním, jako jsou narkomani, prostitutky apod.

Osobnost pachatele je v kriminologii nejčastěji chápána jako organický celek duševního života člověka zahrnující jak biologický základ jedince, tak i společenské podmínky života včetně společenských vztahů⁵⁹.

Odborná literatura obsahuje velké množství typologií pachatelů, ale výsledky empirických výzkumů prokázaly, že třídění v ostře ohraničené formě není možné, protože takové typy ve skutečnosti neexistují. Na vzniku typologie se podílela celá řada vědních disciplín a oborů.

Nejdůležitější z nich jsou filozofie a psychologie, ale nezastupitelnou roli sehrály i další obory jako např. sociologie, pedagogika nebo andragogika. To je také důvod širokého záběru typologie pachatelů.

Proto je využívána nejenom v práci s delikventními jedinci. Své uplatnění nacházejí v bezpočtu výchovných zařízení, která pracují s delikventní nebo výchovně narušenou mládeží. Pominout nelze ani další zařízení pro dospělé jako jsou psychiatrická zařízení, vězeňská zařízení nebo práci s osobami po propuštění z výkonu trestu. Velké uplatnění přináší také v každodenní policejní práci.

Pro potřeby práce se zaměříme na osobnost pachatele z pohledu psychologie. Jako první se nabízí otázka, které duševní pochody a vlastnosti směřují k trestné činnosti jedince a jejímu pokračování. Druhá otázka pohlíží na pachatele s cílem zjistit zda se vyznačuje specifickými psychickými zvláštnostmi, kterými se liší od jedinců, které lze označit jako nepachatele.

Současná úroveň zkoumání sice neprokázala existenci typických psychických charakteristik které lze jednoznačně označit jako předpoklad kriminálního vývoje.

⁵⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie*, s 102

To však nijak nepopírá existenci odborných studií, které potvrzují vyšší předpoklady jedince k páčání trestné činnosti a to na základě kombinace určitých rizikových vlastností.

Za rizikové předpoklady jedince jsou označovány snížená úzkostnost, která jedinci pomáhá pouštět se do nových a nejistých aktivit bez obav. Dalším předpokladem je zvýšená impulzivnost, která se projevuje potřebou neustálé akce, nové situace jsou velmi lákavé. Posledním je nezávislost na odměně, která se projevuje lhostejností k okolí ve smyslu pochvaly.

Je nutné ale připomenout, že rizikovou se stává pouze kombinace všech tří vlastností. Typologie osobnosti pachatele rozlišuje pět základních typů a slouží k poznání osobnosti konkrétního pachatele nebo při uplatňování korektivních opatření apod.

- Socializovaný typ
- Neurotický typ
- Psychopatický typ
- Mentálně nedostačivý typ
- Psychotický typ

Myšlenkové pochody a dynamika prožívání u jedince socializovaného typu jsou srozumitelné a primární i sekundární potřeby fungují. Reakce na spáchání trestného činu odpovídají běžným představám, svědomí je utvořené z projevu lítosti smutku nebo očekávání reakce okolí. Protiprávní jednání jedince vybočuje z nastoupené životní cesty a jeho motivaci lze hodnotit průhlednou. Socializovaný typ lze podle výše uvedených znaků celkem spolehlivě rozpoznat a odhalení protiprávního jednání nebývá obtížné⁶⁰.

Zvýšená úzkostnost, neurovegetativní poruchy, depresivní ladění nebo hysterická reakce se vyskytují u osobnosti neurotického typu. Tento typ bývá označován jako nestabilní a emočně narušený. Tyto a podobné vlastnosti se promítají ve způsobu páčání protiprávních činů. Kriminální jednání je důsledkem emocionálních konfliktů v rodině, společnost stojí na okraji zájmu pachatele.

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, L., *Kriminální psychologie*, s. 69

Motivací se tak stává vlastní rodina a její nedostatky. K delikvenci pak dochází z důvodu nutkové potřeby uznání. Spáchané činy se vyznačují znaky typickými pro neurotického pachatele. Namátkou lze uvést amatérské provedení činu, zanechání zřetelných stop nebo chaotický útěk z místa činu. Práce s tímto typem je přirozeně komplikovanější než v předešlém případě a zdůrazňuje se především pozitivní atmosféra.

V případě psychopatického typu hraje osobnost významnou roli. Osobnost se výrazným způsobem projevuje nejen v motivaci, ale i ve způsobu páčání trestného činu. Situační faktory naopak ustupují do pozadí. Psychopatická osobnost se používá pro označení jedince, který se projevuje velmi svérázným nápaditým chováním a prožíváním. Vzhledem k tomu, že projevy jsou výrazně nápadné, nezůstanou skryty ani laikovi při běžném jednání. Jednání s tímto typem osobnosti je obtížné i v běžných životních situacích a v případě protiprávního jednání představují problémové pachatele.

Mentálně nedostačivý typ představuje osobnost pachatele, který se vyznačuje nízkou mírou inteligence. Nízká inteligence se odráží ve způsobu páčání trestné činnosti. Tato činnost není promyšlená a projevuje se v přímočarosti. Pro tento typ je příznačná násilná trestná činnost i sexuální, a ve skupině se stává vykonavatelem nápadů druhých. Diagnostika tohoto typu bývá vcelku snadná a projevuje se ovlinitelností a nepravdivým sebezpoznaním.

Psychotický typ představuje pachatele trpícího těžkou duševní poruchou. Jedinci s touto poruchou se vyznačují především násilnou trestnou činností. Jejich společnými znaky jsou brutalita, bizarnost nebo nesrozumitelnost jejich konání. Stejně znaky platí i pro motivaci, která bývá zvrácená a někdy těžko pochopitelná. Práce s psychotickým pachatelem vyžaduje spolupráci psychiatra popřípadě psychologa. Obecně se předpokládá, že věrohodnost takového jedince je téměř mizivá a věrohodnost takové výpovědi je nezbytné řádně prozkoumat.

4 HODNOTY A HODNOTOVÁ ORIENTACE

4.1 Vymezení základních pojmů

Odpověď na otázky co je smysluplné, významné či snad důležité je nutno hledat v celé historii lidstva. Představy o tom co je bytostně důležité, o co má člověk usilovat nebo čím se má řídit existovaly vždy. Jinak tomu nebylo ani v minulých stoletích, kdy se společnost utvářela až k moderní společnosti. Pro západní civilizace to představuje stěžejní otázky a to nejenom pro filozofy, teology, vědce.

Každého člověka provází úvahy o tom co je dobré, prospěšné či snad mravné. Vyhnout se však nedokážeme ani úvahám o věcech špatných nebo nežádoucích. Hodnotou nazýváme ideu nebo věc pro jedince důležitou nebo potřebnou. Může to být také cíl, kterého chce dosáhnout. To jak jsme rozdílní se odráží také v hierarchii hodnot a lze porovnat hodnoty, které konkrétní jedinec staví do popředí s těmi, které jsou na okraji jeho zájmu. Hodnoty preferované tímto způsobem tak určují životní styl každého z nás.

Co však hodnoty vlastně jsou? Zjednodušeně řečeno, hodnotou se mohou stát např. sociálně uznávané předměty nebo ideje, tedy to co společnost jako žádoucí uznává. Na druhé straně jsou hodnoty, které společnost neuznává, ale neznamená to, že pro někoho nemohou být velmi důležité. Každý jednatel k tomu, co se kolem něj děje, zaujímá svůj postoj, který vychází z jeho hodnot a ideálů. Za ideály lze považovat morálně uznávané hodnoty vycházející také z politických filozofických nebo ideologických postojů. Hierarchie hodnot jednotlivců se z části během života mění a z části je stálá⁶¹.

Z filozofického hlediska osvojení hodnot neznamená získání něčeho, ale jde o vytvoření si subjektivního smyslu pro existující hodnoty. To jak člověk dokáže svoji vrozenou dispozici k vnímání hodnot využít je vidět v tom, jak silně a v jakých směrech ji dokáže rozvinout. Absence subjektivního smyslu se pak stává překážkou na cestě k reflexi hodnot.

⁶¹ KOHOUTEK, R., *Základy užití psychologie osobnosti*, [online]

Hodnotový systém bývá označován jako jádro struktury osobnosti a závisí na celé řadě činitelů jakými jsou věk, vzdělání, inteligence, výchova, rodina a mnoho dalších, které určují jeho vznik a změny⁶².

4.2 Teoretické vymezení pojmů

Každá vědecká disciplína přistupuje a zkoumá hodnoty jiným způsobem a proto neexistuje jednoznačně přijímaná definice hodnot. Pro potřeby práce můžeme vycházet z konstatování, že různé jevy nabývají hodnot ve vztahu k lidským potřebám, člověk hodnoty objevuje, ale hlavně je vytváří⁶³.

Hodnoty můžeme definovat z psychologického hlediska jako naučené struktury, které si osvojujeme prostřednictvím rodičů, učitelů, vrstevníků, ale také společnosti obecně, protože ovlivňují náš způsob výběru a cíle jednání. Hodnotou se tak pro člověka může stát vše, co směřuje k uspokojování potřeb, vzbuzuje pocit fyzické nebo psychické libosti.

Hodnota je hodnotou pouze pro jedince, kteří ji jako hodnotu shledávají. V sociálně psychologickém pojetí je to tedy míra subjektivního přijetí důležitosti, jde o způsob jak člověk posuzuje některé jevy, symboly nebo vlastnosti.

Z filozofického hlediska je možné hodnoty popsat nejen jako to, co je pouze nutné nebo potřebné k životu, ale i to co obdivujeme, vyznáváme nebo ctíme. Takové hodnoty odpovídají vyšším normám a sociálním a etickým ideálům⁶⁴.

Hodnoty mají také svoji funkci, jak uvádí Cakirpaloglu⁶⁵ a přisuzuje hodnotám funkci individuální a sociální. Individuální funkce slouží k podpoře procesu adaptace jedince, to znamená k orientaci v nových situacích. Představují vlastně standardy a vzory, které člověk v průběhu socializace přijímá. Do této kategorie patří také individuální růst jedince s jeho sebehodnocením a jeho snahou o seberegulaci a naplnění vlastního bytí.

⁶² KOHOUTEK, R., *Základy užití psychologie osobnosti*, [online]

⁶³ SAK, P., *Proměny české mládeže*, s. 173

⁶⁴ FONTANA, D., *Psychologie pro školní praxi*,

⁶⁵ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. s. 284

Sociální funkci tvoří skupina sociální integrace a sociální racionalizace. S tím, že první skupina plní funkci prevence deviantního chování a provádí sociální kontrolu. Jedinec jako člen společnosti přebírá hodnoty společností uznávané, což je skutečnost mající velký vliv na udržení skupin i celé společnosti. Neméně důležitá je funkce sociální racionalizace, kdy zájmy různých skupin vytvářejí hodnoty pro celou společnost. S přispěním racionalizace se zájmy jednotlivců přizpůsobí tak, že jsou přijatelné pro co největší část společnosti⁶⁶.

Hodnota je tak výsledkem aktu hodnocení a člověk jeho prostřednictvím vyjadřuje svůj vztah ke světu. Proto má lidský faktor na vznik hodnoty a jeho významu rozhodující vliv. Pouze člověk může dát předmětům význam svým vztahem k nim a proto je hodnota vždy spojena s člověkem. Tento vztah nás provází od narození do smrti. Je to naše volba.

V průběhu historie byly některé hodnoty objektivizovány a některé mají obecnou platnost. Tyto od morálních až po estetické hodnoty jsou odrazem mnohohvrstevného světa a života a jako takové by měly být akceptovány všemi členy společnosti⁶⁷.

V průběhu života jedince se hodnoty restrukturalizují, protože ne všechny hodnoty považujeme za stejně významné. Významné hodnoty mohou ztrácet na důležitosti a jiné naopak mohou získat prioritu. Hodnotový systém jako takový má nejenom konkrétní jedinec, ale i skupiny nebo společnost ve které konkrétní jedinec žije. Zdrojem spokojenosti, sociálního uspokojení či naopak nespokojenosti a napětí jsou nejvýznamější a nejdůležitější hodnotami přijatými jedincem⁶⁸.

Naši hodnotovou orientaci tvoří soustava postojů, zájmů a také tendencí jednat určitým způsobem a představuje souvislý, stabilní systém regulující chování jedince. Zároveň patří k nejdůležitějším součástem vnitřní struktury osobnosti tím, že reflektuje zkušenosti jedince a umožňuje hodnotit. Také rozlišovat dobré od zlého nebo podstatné od nepodstatného.

Protože systém hodnot není vždy stabilní může se podstatně měnit. Utváření hodnotové struktury každého jedince podléhá věkovým zvláštnostem.

⁶⁶ CAKIRPALOGLU, P., *Psychologie hodnot*, s. 320

⁶⁷ KRAUS, B., *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*, s. 59

⁶⁸ PRUDKÝ, L., *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*, s. 11

Mladý člověk klade důraz na jiné hodnoty než člověk vyššího věku. Vliv však může mít i významná životní událost.

4.3 Hodnotové determinanty

Utváření hodnotového systému determinují činitele endogenní (vnitřní) i exogenní (vnější). Individuální rozdíly každé osobnosti jsou dané věkem, pohlavím, dosaženým vzděláním, celkovou psychickou, sociální zralostí apod. Ty se pak projeví v hodnotové orientaci. Protože hodnotová orientace je závislá na:

- Materiálních podmínkách života
- Vlivu sociálních a výchovných institucí
- Vlivu politicko-ekonomické sféry společnosti

Orientaci hodnot a ideálů mladého člověka ovlivňuje celospolečenský systém hodnot, který se přenáší do konkrétního prostředí, kde na člověka přímo působí⁶⁹.

Zdravý vývoj hodnot a hodnotových systémů předpokládá sepětí s normami. Vytvářením norem jejich podporou a kontrolou společnost vytváří něco jako zeď, která zobrazuje jednotlivé hodnoty s možnými odchylkami. Bez přítomnosti norem vzniká vakuum a hodnota ztrácí oporu, protože se nemá k čemu vztahovat, s čím porovnávat. Pro naši civilizaci jsou příznačné následující hodnoty:

- Racionální chápání skutečnosti (oslabený vliv náboženství)
- Osobní svoboda jedince
- Fungující společnost, řízená racionálním poznáním společenských zákonitostí
- Poznání pravdy, mravní zdokonalování

Realita a praxe se od tohoto původního hodnotového směřování odchyluje a lze konstatovat narůst určitých rozporů. Orientace na materiální stránku civilizace zvyšuje konzum věcí a služeb. Spotřebitelská společnost vyvíjí tlak na hodnotovou orientaci pomocí reklamy, podporováním osobních požitků apod.

⁶⁹ KRAUS, B., *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*, s.60

Taková situace však vyvolává konflikty v institucích jako je např. škola, které chtějí pěstovat kázeň, skromnost nebo spolupráci.

Skutečná hodnotová orientace současné mládeže je tedy důsledkem vývoje společnosti.

4.4 Klasifikace hodnot a hodnotových orientací

Pojem hodnota sám o sobě je mnohovýznamový a jeho definice musí vycházet z kontextu v jakém o něm přemýšlíme. V chápání tohoto slova i v rámci společenských věd existují rozdíly. V literatuře nalézáme velké množství kvalifikací hodnot z důvodu, že hodnoty můžeme dělit podle různých kritérií.

Dostáváme se tak k poznání, že neexistuje jednotná definice pojmu hodnota. Vzhledem k tématu práce je definice pojmu hodnota přejímána zejména ze sociální psychologie. Hodnota bude vnímána jako *subjektivní míra důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem, aj*⁷⁰.

V hodnotových teoriích se můžeme setkat s pojmem klasifikace v trojím významu:

- V prvním případě jde o systematické třídění jednotlivých teorií v rámci axiologie nebo její specifikace v rámci jednotlivých společenských věd
- Klasifikace hodnot jako typologie hodnot, hledají se druhy hodnot a vzájemné vztahy
Velmi často předpokládají tyto typologické klasifikace hodnot také hierarchii hodnot
- Klasifikace je vlastně proces hodnocení, který je nejméně častý a odpovídá chápání hodnotové klasifikace

Pro základní orientaci uvádím dělení hodnot, které uvádí Dobrovolská⁷¹. Pokud organismus preferuje určité konkrétní objekty před jinými jedná se o operativní hodnoty. Objektívni hodnoty se objevují v konkrétním chování bez ohledu na preferenci nebo koncepci.

⁷⁰ PRŮCHA J., WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*, s. 74

⁷¹ DOBROVOLSKÁ, D. DUBLINSKÝ, J., *Hodnotová orientace vysokoškolačka z hlediska současné koncepce hodnot*, s. 36

Hodnoty související s vědomím jsou označovány jako konceptualizované. V tomto případě jde o anticipaci cíle, kterého má být dosaženo a ne vždy koresponduje s operativními hodnotami.

Milton Rokeache⁷² považuje hodnoty za hybnou sílu lidského jednání a uvádí dvě skupiny hodnot. První jsou hodnoty instrumentální, které jedinec užívá k dosažení toho co je pro něj důležité. Jedná se o takový způsob chování, který jedinci umožňuje dosažení nějakého cíle. Instrumentální hodnoty se vztahují např. k morálce.

Naproti tomu terminální hodnoty jsou představou konečného stavu, představují cíle a ideály, o které člověk usiluje. Určují osobnosti aktuální a budoucí cíle.

Všeobecný encyklopedický slovník za hodnotu považuje vše čeho si jedinec cení nebo váží. Hodnotou pro člověka je vše čemu se věnuje, za čím jde a čemu je ochoten přinášet nějakou obět'.

Mnoho autorů zastává názor, že člověku hodnoty vrozené nejsou, ale postupně se tvoří a diferencují v procesu socializace. V tomto období se tvoří soubor přesvědčení o tom co je dobré nebo prospěšné, ale i o tom co je nežádoucí nebo špatné. V procesu dochází jak k vědomému, tak i nevědomému přejímání hodnot formálních autorit a internacionalizaci v průběhu socializace. Na počátku procesu jsou to hodnoty předávané rodiči a dále pak prostřednictvím dalších socializačních institucí, jako jsou škola, přátelé, vrstevníci atd.

Výše zmíněný proces je podle Gruseca a Goodnowa dvoustupňový⁷³. V první fázi dochází k vnímání správných či nesprávných rodičovských hodnot. V druhé fázi jsou rodičovské hodnoty přijímány nebo odmítány. Proces v podobném duchu probíhá také u dalších formálních autorit v celém průběhu socializačního procesu. Proto jsou hodnotové orientace pokládány za relativně stabilní v čase.

Na základě těchto skutečností lze konstatovat, že hodnoty se v průběhu života utvářejí dlouhodobým působením společenských činitelů, vlivu prostředí, výchovy, vzdělávání, ale i působením dispozic konkrétního jedince.

⁷² ŘEHAN, V. CAKIRPALOGLU, P., *Sociální statut a hodnotová orientace mladé generace*, s. 43

⁷³ KAVALÍŘ, P., *K problematice výzkumu hodnot a hodnotových preferencí*,

Proces je psychology označován pojmem cirkulární kauzalita. *Podle toho, jaký je to člověk, jak je zralý či nezralý, volí si určité hodnoty a tyto hodnoty poté ovlivňují buď jeho další cestu zrání nebo ustrnutí*⁷⁴.

Přesné určení pojmu hodnotová orientace je ztěžováno nepřesným vymezením jeho obsahu. Dost často dochází k záměně za výrazy jako jsou hodnotový žebříček, hodnotový systém, struktura hodnot nebo hodnotový rámec. Dobrovolská⁷⁵ uvádí, že pojem hodnotová orientace vytvořili kulturní antropologové a sociologové. Hodnotová orientace současně pokrývá skupinu hodnot jedince a jeho směřování k určitým hodnotám. Toto jsou skutečnosti, které mají motivační povahu a umožňují prognózu chování jedince.

To co odlišuje hodnotovou orientaci od ostatních součástí strukturace hodnot, je důraz na zaměřenost, působnost, tendenci a zesílení. Proces spojený s poznáváním hodnotových orientací se tak týká nejen podoby těchto orientací, ale také charakteristikou jejich nositelů⁷⁶.

Smyslem pojmu hodnotová orientace je přesnější vyjádření příčin lidské činnosti a vysvětlení toho, proč jedinci jednají, tak jak jednají⁷⁷.

S ohledem na charakter práce je nutno shrnout význam hodnot a hodnotové orientace z pohledu jedince i celé společnosti. Porovnáním sociologického a psychologického vnímání nejrůznějších funkce hodnot nalézáme odlišnosti, ale i shody nebo vzájemné doplňování. Obě vědní disciplíny zkoumají funkci hodnot ve dvou dimenzích. První dimenze se zabývá významem hodnot pro jednotlivce, které fungují především jako zdroj motivace a chování. Druhá dimenze zkoumá nenahraditelné hodnoty, které mají vliv na fungování celé společnosti.

Podstatnou funkcí je zejména udržení sociální soudržnosti a možnost identifikace se s určitou sociální skupinou. Přehlédnout nelze také funkci sociální stability a hierarchizaci společnosti.

⁷⁴ KŘIVOHLAVÝ, J., *Mít pro co žít*, s. 39

⁷⁵ DOBROVOLSKÁ, D. DUPLINSKÝ, J., *Hodnotová orientace vysokoškoláka z hlediska současné koncepce hodnot*, s. 38

⁷⁶ PRUDSKÝ, L., *Inventura hodnot*, s. 34

⁷⁷ HORÁK, J., *Problematika hodnot a hodnotové orientace*, s. 26

Samozřejmě existuje celá řada pohledů na funkci hodnot a na jejich význam, ale můžeme konstatovat, že pro člověka a celou společnost mají hodnoty nenahraditelný význam a jsou nedílnou součástí existence celé společnosti a života každého jedince.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu diplomové práce je analýza individuálních projevů, chování a zdrojů vnitřních agresivních projevů pachatelů. Zjišťovány byly také formativní vlivy prostředí, jako jsou například rodina, společnost vrstevníků, životní prostředí nebo vliv masmédií.

Vycházím z předpokladu, že agrese je z velké části ovlivněna kulturními a sociálními vlivy. Pojmem vnitřní zdroje agrese ve své práci chápu jako agresi ve smyslu sociálního učení. Podle této teorie se lidé chovají agresivně proto, že agrese vede k dosažení úspěchu nebo výhody. Rodinné prostředí považují za významné místo, ve kterém se vytváří vzorce chování. V mém případě mám na mysli nejenom dysfunkční rodinné prostředí, ale i jiná prostředí s negativními jevy a projevy násilí. Vzhledem k tomu, že charakterové vlastnosti jedince nejsou vrozené, ale jsou získávány výchovou, mohou být tyto vlastnosti získané v rodinném prostředí příčinou agrese.

Současně vycházím z premisy, že každý násilný čin je především determinován osobností pachatele. Střed zájmu výzkumu v mém případě spočívá ve výzkumu příčin agrese z hlediska charakterových vlastností, které jsou získány výchovou a učením.

S ohledem na charakter zkoumané problematiky byl zvolen kvalitativní výzkum, který se hlouběji zabýval charakterovými vlastnostmi respondentů.

Výzkum byl zaměřen na komparaci charakterových vlastností skupiny jedinců, kteří se projevují delikventním chováním a skupiny jedinců, kteří se naopak žádným delikventním chováním neprojevují. Věková hranice respondentů byla stanovena na 20 let. Velikost souboru pro každou ze skupin je 10 respondentů. Soubor nedelikventních jedinců byl označen písmenem „A“. Skupina delikventních jedinců byla označena písmenem „B“

Cílem diplomové práce je zachytit charakterové znaky obou zkoumaných skupin tyto analyzovat a najít rozdíly v charakterových vlastnostech obou skupin.

5.2 Plán výzkumu

Pro zpracování daného tématu byla zvolena explorativní metoda strukturovaného rozhovoru z důvodu zajištění opakovatelnosti získávání dat od respondentů a to i přesto, že patří k nejobtížnějším výzkumným metodám. Základem použitého strukturovaného rozhovoru jsou předem formulované otázky s pevně danou strukturou. Otázky mají také pevně stanovené pořadí.

Seznam výzkumných otázek:

- Mohl byste o sobě říct něco charakteristického, tak jak to cítíte vy sám?
- Jsou pro Vás přátelé důležití a jak s nimi vycházíte?
- Jak se cítíte ve škole (v zaměstnání) a považujete školu (zaměstnání) pro Vás za důležité?
- Máte koníčky, pokud ano tak jaké ?
- Jak hodnotíte svůj dosavadní život?
- Co pro Vás znamená rodina?
- Jak se cítíte pokud musíte vyvinout velké úsilí k dosažení nějakého cíle?
- Máte rád sám sebe a proč?
- Co pro vás znamená pojem svědomí?
- Je pro Vás důležitá ekologie a prostředí ve kterém žijete?
- Jaké jsou podle Vás dobré vlastnosti a myslíte si, že máte některé z nich?
- Co je pro vás momentálně hodně důležité ve vašem životě.

Při sestavování otázek rozhovoru jsem se snažil dodržet pravidlo, aby otázky pro respondenty byly dobře srozumitelné a stručné. Snažil jsem se také zachovat neutralitu otázek. Při provádění vlastního výzkumu jsem na počátku rozhovoru respondentovi poděkoval a představil mu projekt výzkumu. V dalším kroku jsem seznámil s vlastním rozhovorem a celkovou organizací práce. Speciálně jsem si vyžádal souhlas s nahráváním rozhovoru.

Otázka ochrany soukromí a anonymita respondenta byla projednána také. K problematice anonymity se u některých respondentů objevily doplňující otázky, téměř všechny směřovaly k tomu, aby se respondent ujistil o tom, že anonymita je skutečně zajištěna. Tedy jak bude nakládáno s nahrávkou nebo s poznámkami.

Na počátku rozhovoru bylo hodně času věnováno především na uvolnění atmosféry neformálním rozhovorem a poznání respondenta. Během seznamovací konverzace byli také vyzýváni, aby odpovídali otevřeně, uvolněně, ale až sami budou chtít s tím, že ani jedna z jejich odpovědí nebude v žádném případě hodnocena jako špatná nebo dobrá.

Za účelem ověření srozumitelnosti a správného chápání otázek strukturovaného rozhovoru byl proveden předvýzkum za účasti tří respondentů. Předvýzkum splnil svůj účel a zároveň přinesl potvrzující poznatky o důležitosti neformálního rozhovoru, tak jak je uvedeno níže.

V neformálním rozhovoru k uvolnění napětí hodně pomáhaly dotazy, které zase tak úplně nesouvisely s výzkumem. Jednalo se hlavně o otázky na sourozence, dětské sny, naplněná a nenaplněná přání a v okamžiku, kdy jsem měl pocit, že se respondent cítí přirozeně, jsem zahájil vlastní výzkum plynulým přechodem na připravené otázky. Při pokládání otázek jsem využíval také nonverbální komunikaci, jako je souhlasné kývání hlavou nebo projevování zájmu.

5.3 Výběr respondentů

Při získávání respondentů mi byla velmi nápomocna Mgr. Dagmar Svojanovská a paní ředitelka Mgr. Věra Nájemníková ze Střediska výchovné péče Dobřichovice, Pražská 151. Výchovné středisko Dobřichovice poskytuje speciálně pedagogickou, psychologickou pomoc a poradenství dětem, rodičům a osobám zodpovědným za výchovu. Součástí střediska je také základní škola a dětský domov, který zajišťuje dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo ochranou výchovou nebo předběžným opatřením péči.

K charakteristice klientů výchovného střediska lze uvést, že se jedná o děti a mladistvé, kteří nerespektují autoritu rodičů, potažmo učitelů, mají školní problémy jako je nekázeň, záškoláctví, útky apod. V neposlední řadě jde o jedince, kteří pro svoje projevy agrese vyžadují odbornou pomoc a péči.

Dalším zařízením, kde jsem prováděl výzkum byl Diagnostický ústav pro mládež na Praze 2, Lublaňská 33/1724. Toto specializované zařízení je určeno pro výkon ústavní a ochrany výchovy pro chlapce do 18 let na základě rozhodnutí soudu. Jedná se o jedince, kteří jsou označováni jako nepřizpůsobiví. Vymykají se vlivu a kontrole svého okolí a porušují normy společnosti. Jejich jednání je často nebezpečné, a ohrožující, jak pro ně samotné, tak i okolí.

S výběrem vhodných respondentů mi byl velmi nápomocen Mgr. Vladimír Němec, zástupce ředitele.

Respondenti výše uvedených zařízení představují jedince ze souboru delikventních osob označených písmenem „B“.

Pro druhou skupinu respondentů byla zvolena Střední škola Aloyse Klara v ulici Vídeňská 756/28 na Praze 4. Také v této škole musím poděkovat zástupkyni ředitelky Mgr. Marcele Piskořové a především Mgr. Ivaně Kolátorové za poskytnutí prostor k provádění výzkumu a pomoc s organizačním zabezpečením.

Respondenti výše uvedené střední školy a jejich kamarádů představují jedince ze souboru nedelikventních osob označených písmenem „A“.

5.4 Analýza rozhovorů

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondentky: **Marie skupina A**

I. Člověk nemůže sám sebe charakterizovat. Považuji se za dost panovačnou osobu, která si velmi nerada připouští, že mohla udělat chybu. Někdy mám problémy, když se musím omluvit lidem i když chápu, že chyba je na mé straně. Zároveň se považuji za ambiciozního člověka, ale má potřeba ambicí nějak slábně, nedokážu však vysvětlit z čeho pramení tento pocit. Musím dodat, že člověk se sám nemůže hodnotit, že to musí udělat lidé kolem mě. Považuji se za člověka vztahovačného, který se klidně pohádá, aby prosadil svou a klidně ublíží i když později toho lituju. Považuji se za člověka kreativního s uměleckými sklony.

II. Okruh lidí, které považuji za přátele je o velikosti cca 4 osob a jsou to lidé se kterými trávím hodně svého času. Není mezi nimi nikdo, komu bych svěřila svoje tajemství, moje důvěra k nikomu, ani v rodině není tak velká, proto si některá tajemství nechávám pro sebe. Moje osobní zkušenost je taková, že takové informace byly proti mě už zneužity.

III. Ve škole se cítím spokojená a škola je pro mě důležitá. Vzdělání potřebuji, abych si dokázala najít práci, vůbec je vzdělání potřeba, abych přežila.

IV. Nemám žádný koníček, kterému bych věnovala více času, ale hodně mě baví kreslení. Uspokojení mi přináší společenský kontakt s kamarády a známými.

Sportu se v podstatě nevěnuju vůbec i když jsem v mládí sportovala. Teď nemám na sportování čas, škola mi zabere mnoho času a už není chuť.

V. Kdyby to šlo změnila bych sebe, svůj způsob chování k druhým lidem a především ke svým mužským partnerům a kamarádům. Mé chování k mužům považuju za špatné a nevhodné. Zmírnila bych svoji vznětlivost, která asi vychází ze zklamání ve vztahu.

VI. Rodina pro mě znamená v současné době zázemí a zdroj peněz. Jsou to moji nejbližší lidé. Jsou to lidé, kteří mi poskytli základ do života. Moje výchova v rodině byla volnější a z pohledu na prožité období jsem rodičům vděčná za získanou odpovědnost k životu. Toužím po vlastní rodině, ale mám obavy, že nenajdu vhodného partnera.

VII. Co se týká překonávání překážek mám pocit, jako kdyby moje vůle a chuť slábla. Vzhledem k tomu, že se blíží maturitní zkouška, mám spíše pocit únavy nebo nechuti. Mám pocit, že mám spíš problém překážky překonávat.

VIII. Dívám se na sebe spíš kriticky. Dělim svoji osobnost na duši a svoje tělo. Spíš se nemám ráda, nemám ráda své tělo, svůj fyzický vzhled a to i přesto, že se mužům asi líbím. Na druhou stranu svoji duši vidím pozitivně a jsem se svoji povahou spokojena. Přístup ke svému tělu jsem pravděpodobně získala na základní škole, kde jsem byla cílem verbálních útoků na svůj vzhled.

IX. Svědomí bych charakterizovala jako důležitou věc. Sama si spojuju svědomí s výčitkami, kvůli chování k bývalým partnerům nebo známým.

X. Problém ekologie je na úplném okraji mého zájmu. Dokázala bych vysvětlit smysl ekologického chování, ale sama tyto hodnoty nepovažuju za důležité.

XI. Považuju se za určitých okolností za obětavou, kreativní, úpřímnou, ukecanou, nechci se soudit, protože svůj pohled považuju za zkreslený.

XII. Teď mám plnou hlavu, abych ukončila zdárně studia a absolvovala maturitu, nic dalšího pro mě není tak důležitého.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je osmnáctiletá dívka, která si vybrala přezdívku Marie. Marie žije ve společné domácnosti se svoji matkou. Rodiče se rozvedli, když Marii bylo deset let. Kontakt s otcem probíhá sporadicky. Marie nemá žádné sourozence.

Studuje střední školu s průměrným prospěchem. Rozhovor probíhal v uvolněné atmosféře, respondentka byla otevřená a odpovídala s chutí, jako kdyby byla ráda, že se někdo zajímá o její osobu.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah Marie k jiným lidem můžeme hodnotit spíše jako kladný, morální normy bere za své. Pohotově reaguje na podněty vycházející od druhých lidí. Vztah k jiným lidem, respektive mužům se jeví z rozhovoru spíše dominantní. Jakékoliv náznaky projevů agresivity nebyly zaznamenány.

- vztah k sobě samé

Sebehodnocení lze hodnotit jako zdravé, protože jedná na základě relativně pevných zásad s pocitem osobní důstojnosti.

- vztah k práci nebo škole

Marie se nevyhýbá plnění povinností s ohledem na její kladné vyjádření k procesu vzdělávání a celkem odpovědnému plnění školních povinností. Z vyjádření o její volné výchově a dětství lze usuzovat, že je schopna se sama motivovat a kontrolovat.

- vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádné zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Očekávané morální hodnoty jsou jí vlastní. Vztah k životnímu prostředí není pro respondentku důležitý a nevěnuje mu pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Adam skupina A**

I. Považuji se za člověka spokojeného kamarádkého, který ve svém životě nepřemýšlí nad negativními věcmi, protože žádné takové věci ve svém životě nevidím a proto ani nemám důvod život kolem sebe vnímat jakoliv zle.

II. Za přátele považuji především lidi ze svého okolí se kterými se stýkám hlavně v pracovním kolektivu. Představa, že bych se někomu svěřil se svými tajnostmi, které znám pouze já, a považuji je za velmi intimní, je pro mě nepřijatelná. Nikdy jsem nevyhledával tak blízkého člověka i přesto, že jsem nikdy v životě neudělal špatnou zkušenost.

Na přátele pohlížím jako na lidi, se kterými se dobře bavím, ale nezatěžuju je svými soukromými problémy. Se situací jsem spokojen a rozhodně bych neměnil.

III. Vzpomínky na školní docházku hodnotím jako dobré. Ve škole jsem nikdy neměl problémy se spolužáky, ani s vyučujícími. Svůj školní prospěch nepovažuji za svůj nejlepší, ale to na věci nic nemění. Osobně považuju školu za důležitou instituci, která připravuje mladou generaci na život v dospělosti a takto jsem školu chápal i v době, kdy jsem ji sám navštěvoval.

IV. Za svého největšího koníčka považuji hudbu. Velmi rád navštěvuji různé koncerty i se svým otcem, který formoval můj vztah k hudbě. Žánrově jsem vyznavačem spíše vážné hudby. Pozadu u mě nezůstávají ani sportovní aktivity. Z nichž nejoblíbenějšími jsou cestování a pěší turistika po České republice.

V. Ve svém dosavadním životě bych rozhodně nic neměnil. Považuji svůj život za celkově uspořádaný a vyvíjející se správným směrem. Tato otázka pro mě není nijak důležitá.

VI. Rodinu považuji rozhodně za velmi důležitou. V mém životě, kdykoliv jsem potřeboval pomoc, sehrála moje rodina vždy významnou úlohu. To že jsem zůstal jako jedináček, nepovažuji za nijak negativní věc i s ohledem na zdravotní stav mých rodičů, které mám, jak jsem říkal velmi rád.

VII. Na otázku překonávání překážek mohu říct, že dokážu své věci dotahovat do konce. Přiznávám upřímně, že jsou v mém životě etapy, na které nejsem hrdý, protože ne ve všech případech se mi podařilo cíl naplnit. Mohu říct, že pokud se okolnosti, které jsou na začátku cesty nezmění, dosáhnu svého cíle.

VIII. Sám sebe hodnotím dobře. Jednoznačně si myslím, že se mám rád pro své vlastnosti. V této věci mám jednoznačně jasno.

IX. K odpovědi na otázku svědomí se potřebuju zamyslet. Nevím co bych k tomu řekl, nemám s tím žádný problém. Víc Vám k tomu neřeknu.

X. *Vztah k ekologii nemám skoro žádný, pouze ze sdělovacích prostředků slyším nějaké informace. Nemám žádný důvod se problémem ekologie zabývat.*

XI. *Považuji se za konformního člověka. Snažím se každému vyhovět. Plním pokyny všech autorit a mám z toho dobrý pocit.*

XII. *Za velmi důležitou považuji péči o své rodiče, kterým bych chtěl zařídit odpovídající péči vzhledem k jejich zdravotnímu stavu a zařídit si dobrou budoucnost.*

Shrnutí

Zkoumanou osobou je dvacetiletý mladík, který si vybral přezdívku Adam. Žije ve společné domácnosti se svými rodiči. Rodinné soužití standartní bez výrazných rozporů, ale rodiče nejsou po zdravotní stránce zcela v pořádku. Adam je jedináček a narodil se rodičům, kteří už v době jeho narození trpěli zdravotními problémy a doposud s rodiči žije. Pracuje jako košíkář. Adam se ukázal jako otevřený člověk, který dobře s výzkumníkem spolupracoval a snažil se být nápomocen. Uvedené informace byly získány v úvodním neformálním rozhovoru.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah Adama k jiným lidem lze hodnotit jako velmi vstřícný a záleží mu na kladném hodnocení jeho osoby druhými lidmi, možná až přehnaně. Také pohotově reaguje na podněty pocházející od druhých lidí. Nelze ale přehlédnout submisivní tendence jeho osobnosti.

- vztah k sobě samému

Adamovo sebehodnocení se také jeví spíše jako zdravé, protože jedná na základě relativně pevných zásad s pocitem osobní důstojnosti.

- vztah k práci nebo škole

Adam se rozhodně nevyhýbá plnění povinností s ohledem na jeho kladné hodnocení procesu vzdělávání a odpovědné plnění pokynů lidí kolem něj .

- vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádná zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Očekávané morální hodnoty jsou mu vlastní. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondentky: **Helena skupina A**

I. Považuji se za osobu velmi přátelskou, nekonfliktní, docela chytrou a také za osobu kreativní.

II. Hodnota přátelství je pro mě velmi důležitá. Já osobně mám přátelské vztahy velmi kvalitní, ale jsem introventní typ člověka a mám potřebu si některé věci nechat pro sebe a nikdy bych se přátelům nesvěřila i když jim plně důvěřuji.

III. Pocity ze školního prostředí mám velmi rozporuplné, a mám pocit určitého nenaplnění ze studia. Čím hlouběji do svého oboru pronikám, tím větší rozčarování cítím a mám určité pochybnosti o své volbě studovaného oboru. Někdy mám pocit, jak bych to řekla, školního vyhoření.

IV. Na prvním místě je u mě především sport, konkrétně to je florbal. Poslední dobou však pro studijní a pracovní zaneprázdnění odsouvám sport do pozadí. Mým dalším zájmem jsou ruční práce a to především ruční výroba šperků a šití. Někdy dojde také na kreslení tenkým fixem.

V. Svůj dosavadní život hodnotím vcelku kladně, ale pokud bych měla možnost něco změnit, určitě by to byla změna studijního oboru.

VI. Rodina je pro mě strašně důležitá věc, jsou to moji nejbližší. Rodina to je prostě útočiště a hnízdo. Jde o místo, kde se člověk cítí v bezpečí, může vystoupit ze všech společenských rolí. Stávám se sama sebou a přesto mě mají všichni rádi.

VII. Překážky nemám ráda, raději vyhledávám hladší způsob cesty k cíli. Pokud si sama stanovím nějaké cíle, tak takové o kterých jsem přesvědčená, že je dokážu naplnit.

VIII. Vlastně se mám ráda tak jako na půl, protože si myslím, že jsem dobrý člověk. Proč se mám ráda tak napůl, tak třeba právě pro svůj výběr cílů a hledání snadnější cesty k cíli.

IX. Svědomí mám, jak se říká čisté. Z vlastní zkušenosti mohu říct, že jsem se nikdy nedostala do situace, kdy bych trpěla výčitkami, cíleně se v životě chovám, tak aby taková situace nenastala.

X. K tématu ekologie mohu uvést, že mám kladný vztah k přírodě a odsuzuji globální devastaci ve jménu vývoje technologií pro společnost. Chápu rozvoj technologií jako důležitý, ale cenu, kterou platíme, považuji za příliš vysokou.

XI. Považuji se za upřímného člověka, který je k sobě příliš kritický. Zároveň se považuji za hodného empatického člověka.

XII. Za nejdůležitější ve svém životě považuji vztahy s rodinou a kamarády. K žádosti o doplnění uvádím, že nic dalšího mě nenapadá.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je dvacetiletá dívka, která si vybrala přezdívku Helena. Žije ve společné domácnosti se svými rodiči. Rodinné soužití standartní bez výrazných rozporů. Helena má jednu mladší sestru. Studuje vysokou školu se zaměřením na společenské vědy. Příležitostně pracuje. Rozhovor probíhal v uvolněné a klidné atmosféře. Uvedené informace byly získány během neformálního rozhovoru.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah Marie k jiným lidem můžeme hodnotit jako velmi kladný, morální normy bere za své a považuje se za empatického člověka. Pohotově reaguje na podněty vycházející od druhých lidí. Vztah k jiným lidem nevykazuje dominantní nebo submisivní sklony.

- vztah k sobě samé

Sebehodnocení lze hodnotit jako zdravé, protože jedná na základě velmi pevných zásad s pocitem osobní důstojnosti. Možná tendence k vlastní sebekritice jsou příliš silné.

- vztah k práci nebo škole

Marie se nevyhýbá plnění povinností s ohledem na její kladné vyjádření k procesu vzdělávání a celkem odpovědnému plnění školních povinností. Bez ohledu na momentální pocit nezdaru nebo vyhoření.

- vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádná zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Společensky očekávané morální hodnoty jsou jí vlastní. Vztah k životnímu prostředí je pro respondentku důležitý a věnuje mu přiměřenou pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondentky: **Lucie skupina A.**

I. Těžko hledám slova, jak bych sama sebe charakterizovala. Myslím si o sobě, že jsem dost tichá a řekla bych, že moc nevyhledávám společnost jiných lidí. Mám raději samotu a klid.

II. Za opravdovou kamarádku považuji pouze jednu osobu, která navíc není moc blízko. Moc často se nevidíme a většinou si píšeme emaily nebo si píšeme zprávy. Mě to tak vyhovuje, lidem moc nevěřím.

III. Ve škole jsem se cítila docela dobře, protože spolužáci mě brali takovou jaká jsem. Nikdy jsem neměla problémy se šikanou z jejich strany. Osobně školu považuji za důležitou pro své uplatnění v životě a škola mi vlastně umožnila, že můžu dělat práci, které mě baví a mám z ní radost.

IV. Svoje koníčky mám moc ráda a moc mě to baví. Koníčků mám asi dost a tím největším je asi tancování, speciálně břišní tance, kterému se věnuji už velmi dlouho. Mám svoji učitelku. Mám ráda pohyb a tak ráda jezdím na kole a chodím na pěší túry. Když mám čas, tak si přečtu i nějakou knížku.

V. Se svým životem jsem celkem spokojená a moc věcí bych neměnila. Jednu ale přece jenom ano a tou jsou partnerské vztahy, které zatím v mém životě nepřinesly, to co bych chtěla. Moc bych si přála hezký vztah, ale asi mám smůlu na chlapy.

VI. Rodinu samozřejmě považuji ve svém životě za důležitou. Také babička a dědeček jsou důležitou součástí rodiny. Sama moc ráda vzpomínám na dětství a krásný vztah s prarodiči. Sama moc toužím po vlastní rodině, ale nevím jestli najdu někoho, kdo mě bude mít rád.

VII. Ze svého pohledu se považuji za člověka, který spíše dokáže překážky na cestě ke svému cíli překonávat. Na některé věci se neodvažuji ani pomyslet, protože vím, kde jsou moje hranice. Mým velkým snem je proniknout do tajů alternativních směrů, jako je například ezoterika.

VIII. Mám se ráda, mám skoro všechno co jsem chtěla a víc nepotřebuji.

IX. Svědomí mě netrápí a nemyslím si, že je to pro mě nějaký problém. Žádné velké výčitky jsem nikdy moc neměla. Když se člověk chová slušně neměl by mít žádné problémy.

X. Ekologie je věc, které rozumím, rozumím i problémům světa, které s tím souvisí. Sama se, ale moc neangažuji, ani je ve svém vlastním životě nepovažuji za důležité.

XI. Považuji se za upřímného člověka, který dokáže hodně investovat do lásky k druhému člověku. Bohužel jsem ještě nepotkala toho pravého.

XII. Za nejdůležitější ve svém životě považuji rodinu, kamarády a vztahy s nimi. Nic dalšího mě nenapadá.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je dvacetiletá dívka, která si vybrala přezdívku Lucie. Žije ve společné domácnosti se svými rodiči. Rodiče se dle jejich slov skoro vůbec nehádají. Lucie má dva starší sourozence, kteří už žijí samostatně. Pracuje jako keramička. Vytváří ruční maloseriové výrobky, lze říci, že se jedná o originály. Rozhovor i přes veškerou snahu výzkumníka neprobíhal úplně podle představ, protože Lucie byla uzavřená a ostýchavá. Rozhovor probíhal mnohem déle než u ostatních.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah Lucie k jiným lidem lze hodnotit spíše jako kladný, morální normy jsou pro ni velmi důležité. Na podněty vycházející od druhých lidí reaguje pomaleji až opatrně. Ve vztahu k mužům se projevují spíše submisivní tendence. V rozhovoru nebyly zaznamenány žádné náznaky projevu agresivity.

- vztah k sobě samé

Sebehodnocení lze hodnotit spíše jako snížené. Drží si vědomě určitý odstup od jiných lidí a přitom prohlašuje, že se cítí dobře a že je spokojená.

- vztah k práci nebo škole

Lucie ráda plní své povinnosti. Práce v jejím životě je pro ni velmi důležitá a přináší jí spokojenost, což potvrdila i ve své odpovědi během rozhovoru.

- vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádná zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Očekávané morální hodnoty jsou jí vlastní. Vztah k životnímu prostředí není pro respondentku důležitý a nevěnuje mu pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Kryštof skupina A.**

I. Mám rád výtvarné umění a myslím si, že mám umělecké sklony, protože rád kreslím perem. Nacházím potěšení ve zkoumání stavebních slohů. Jinak se považuju za klidného člověka, který nevyhledává konflikty.

II. Prátelství je hodně důležitý a má pro mě velký význam. Přátelé v mém životě hrají velkou roli. Vůbec mi nezáleží na počtu lidí, o kterých to mohu říct. Pro mě je důležitá kvalita vztahu, musí být prospěšný pro obě strany. Svým přátelům věřím natolik, že nemám před nimi žádné tajnosti.

III. Pobyt ve škole je v pohodě, jo určitě je pro mě důležitý. Vztahy s učiteli nemám v žádném případě konfliktní, spíš naopak. Se spolužáky vycházím dobře a rozhodně nevyhledávám nějaké konflikty.

IV. Jak jsem říkal, kreslení v mém žebříčku koníčků jednoznačně vede. Zajímám se o všechny možné techniky, ale nejoblíbenější mám kresbu perem. Někdy když mám náladu, tak si přečtu nějakou knížku.

V. Se svým životem jsem spokojen a nemám důvod něco měnit, všechno co jsem udělal bylo moje rozhodnutí. Myslím si, že jsem se rozhodoval správně, vše vycházelo z mého vlastního přesvědčení, že věci tak mají být. Ne nic bych neměnil.

VI. Rodinu vnímám především jako soužití a sourozence. Jde o místo, kde by nemělo docházet ke konfliktům, bohužel k nim však dochází. Proto bych chtěl mít vlastní rodinu, kde se svojí partnerkou budeme na sebe hodnit.

VII. Překonávání překážek je pro mě někdy dost velký problém. Co si tak pamatuju z minulých zkušeností, dost věcí se mi nepodařilo. Nechávám tomu tak nějak volný průchod a nějaký velký cíle si nedávám.

VIII. Rád se asi mám, ale dost záleží na okolnostech. Když se mi něco podaří mám samozřejmě radost, mám hned lepší náladu. Někdy si ale nadávám, hlavně když věci nedopadnou, jak jsem si představoval.

IX. Svědomí je hodně nepříjemný pocit. U slušných se dostaví, když někomu například ublíží nebo ho okradou a podobně. Výčitky by mě nutily, abych takovou situaci řešil. Pokusil bych se věci napravit.

X. *Ekologie je globální problém, ale já osobně se v této oblasti nijak neangažuji a nepřemýšlím o tom. Ne není to důležitá věc v mém životě.*

XI. *Považuji se za společenského člověka a pokud to jde snažím se druhým lidem pomoci. Zakládám si na tom, že jsem empatický a vstřícný.*

XII. *Za velmi důležité považuji úspěšně dokončení studia a na druhém místě bych zmínil naplnění partnerského vztahu. Získání životního partnera je mým velkým cílem.*

Shrnutí

Zkoumanou osobou je osmnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Kryštof. Žije ve společné domácnosti s matkou a jejím přítelem. Rodinné soužití se jeví jako klidné. Jediným důvodem rozporů je nedostatek financí. Kryštof má jednoho staršího bratra a studuje odbornou školu. Komunikoval klidně a rozvážně a zároveň působil jako otevřený člověk. Všechny výše uvedené informace byly získány v úvodním neformálním rozhovoru.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem:

Vztah Kryštofa k jiným lidem můžeme hodnotit určitě jako kladný, morální normy bere za své. Pohotově reaguje na podněty vycházející od druhých lidí. Ještě lze doplnit, že působil jako člověk taktní a otevřený. Dobře komunikoval, žádné náznaky agresivity zaznamenány nebyly.

- vztah k sobě samé

Sebehodnocení lze hodnotit jako zdravé, protože jedná na základě relativně pevných zásad s pocitem osobní důstojnosti. Záleží mu na veřejném mínění o jeho osobě.

- vztah k práci nebo škole

Kryštof se nevyhýbá plnění svých povinností. Působil jako člověk s vypěstovaným pocitem zodpovědnosti. Svědčit o tom můžou i mimoškolní aktivity ve volném čase.

- vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádná zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Očekávané morální zásady jsou mu vlastní. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Džony skupina A.**

I. Klidně bych se označil za dobrého řečníka. Svoje schopnosti jsem mohl zrovna nedávno prokázat na maturitním plese, který jsem moderoval. Ve svém okolí jsem považován za pozitivního a otevřeného člověka.

II. Za nejbližší přátele považuji členy divadelního souboru, kterého jsem také členem. Celý soubor není velký, protože je to asi sedm lidí, ale jsou to lidé, kterým můžu věřit. Na ně se můžu za všech okolností spolehnout. Všichni si navzájem pomáháme. Z této skupiny jsou jeden kamarád a kamarádka těmi, ke kterým mám nejbliž.

III. Ve škole se cítím skvěle, protože kdyby to tak nebylo, už bych ve škole nebyl. Školu nevnímám jako povinnost, protože chci dostudovat a získat maturitu. Pro sebe považuju školu za důležitou a chci se v životě dobře uplatnit.

IV. Jak jsem říkal za svého největšího koníčka považuji divadlo. Sám jsem členem dvou divadelních souborů, z nichž jeden představuje klasickou činohru a druhý soubor, který jsem zakládal se svými nejbližšími přáteli používáme jinou techniku. Hrajeme v maskách z kůže, které se vyrábí ručně a snažíme se během představení do hry zapojit také diváky.

V. Myslím si, že asi každý by ve svém životě rád něco změnil. Za svůj nedostatek považuju sport, ke kterému jsem si nikdy nevytvořil vztah a částečně viním své rodiče, kteří me ke sportu nevedli. V dnešní době se už nedokážu donutit a situaci změnit.

VI. Rodinu považuju za základ, sám pocházím z rozvětvené rodiny, kde byl kladen důraz na vzájemné vztahy mezi členy. Nedokážu si představit svůj život bez rodiny. Rodiče jsou sice rozvedeni, ale díky tomu se rodina ještě zvětšila.

VII. V překonávání překážek u mě záleží na druhu cíle. Pokud se na mé cestě k cíli objeví významnější cíl, nemám problém se přeorientovat na ten významnější. Považuju se za člověka, který překážky překonává.

VIII. Sám sebe hodnotím velmi dobře pro svoji dobrou náladu, kterou přenáším i na své okolí. Každý mě rád vidí, protože dokážu zlepšit momentální náladu i v místech, kde lidé nejsou zrovna v nejlepším rozpoložení.

IX. Nemám se svým svědomím žádný problém, ani nemám žádnou špatnou zkušenost.

X. Význam ekologie považuji za důležitý. Lidé se k přírodě chovají velmi nezodpovědně, ale nevím jak pořádně přispět k řešení, když pomínu třídění odpadu a podobné drobnosti.

XI. Za své dobré vlastnosti považuji upřímnost, mám rád všechny lidi a nepřijímám přetvářku.

XII. Za velmi důležité pro svůj život považuji svoji rodinu. Stranou nestojí ani divadlo, které je pro mě opravdu velmi důležité a které pomáhám obohatit. Momentálně pro mě nejdůležitější je dokončení studia.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je dvacetiletý mladík, která si vybral přezdívku Džony. Žije ve společné domácnosti se svojí matkou. Rodinné soužití standartní, kontakt s otcem v tomto věku je relativně intenzivní. Džony má další tři sourozence, z nichž jeden je starší a žije mimo rodinu. Džony studuje nádstavbové studium v oboru podnikání. Komunikoval klidně a rozvážně a zároveň působil jako otevřený člověk. Všechny výše uvedené informace byly získány v úvodním neformálním rozhovoru.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah Džonyho k jiným lidem můžeme hodnotit jako altruistický, morální normy jsou pro něj důležité. Pohotově reaguje na podněty vycházející od druhých lidí. Působil disciplinovaným dojmem. Dobrou komunikaci a styl chování podtrhoval jeho otevřenost. Projevy agresivity nebo dominance nebyly zaznamenány.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení lze hodnotit jako zdravé, protože jedná na základě relativně pevných zásad s pocitem osobní důstojnosti. Mínění druhých přijímá a považuje je za velmi důležité.

- vztah k práci nebo škole

Džony se nevyhýbá plnění povinností s ohledem na jeho kladné vyjádření k procesu vzdělávání. Mimoškolní aktivity také vypovídají o dobrém vztahu k práci, protože vyžadují tvořivost a dobrou organizaci práce.

- vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádná zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Očekávané morální hodnoty jsou mu vlastní. Vztah k životnímu prostředí má respondent kladný, ale moc pozornosti mu nevěnuje.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondentky: **Ještěrka skupina A**

I. No řekla bych že mám ráda hudbu. Moc ráda hraju na klavír. Poslední čtyři roky se hraní věnuju docela intenzívně už pod vedením učitele.

II. Všichni své přátele, kteří jsou nejbližší, znám ze skautského hnutí. Moc ráda se s těmito lidmi stýkám a vůbec celé skautské hnutí je fajn a jsem ráda, že mě přijali mezi sebe. Dokázala bych svým přátelům svěřit i velmi intimní informace ze svého života, protože mají moji důvěru.

III. Nerada na základní školu vzpomínám, protože jsem se cítila ostrčená a velmi jsem trpěla tím, že mě spolužáci nebrali mezi sebe. Nemám pocit, že by šlo o šikanu, prostě jsem se cítila pouze ostrčená. Situace na střední škole je úplně jiná a cítím se mezi spolužáky dobře. Školu pro sebe považuju za důležitou, bez ní těžko najdu slušnou práci.

IV. O hudbě jsem mluvila a dalším koníčkem je atletika, konkrétně běhání na kratší vzdálenosti. Trenér je taky docela fajn a výsledky taky mám. Další zálibou je práce ve skautském oddílu.

V. Svůj život hodnotím spíše kladně a necítím potřebu cokoliv měnit i kdybych tu možnost měla. Život beru, tak jak přichází a věci řeším s vírou, že to dělám správně.

VI. Rodina pro mě znamená v současné době domov, kde se můžu na každého spolehnout. Na nevlastního otce si nemohu stěžovat, protože se chová zodpovědně a rodinu se snaží na rozdíl od vlastního otce zabezpečit.

VII. K překonávání překážek bych uvedla, že většinou vydržím jít za cílem, který si vytýčím, vytrvale.

VIII. Sama sebe hodnotím spíše pozitivně i třeba díky tomu, že přákázky překonávám a mám z toho dobrý pocit.

IX. Svědomí považuju za velmi nepříjemný pocit provinění, který souvisí s mým konáním. Vždy to cítím jako povinnost omluvit se tomu, komu jsem ublížila.

Jednou jsem prozradila tajemství, které jsem slíbila, že neprozradím. Stálo mě potom velké úsilí získat zpět důvěru člověka, kterého jsem zklamala.

X. Ekologii nevěnuji žádnou pozornost, není to pro mě nijak důležité.

XI. Myslím si, že jsem obětavá, pomáhám druhým. Taky si myslím, že jsem schopna poradit druhým v nesnázích.

XII. Důležité pro mě je ukončení studia a zlepšení hry na klavír. Ráda bych postoupila na místo vedoucí ve skautském oddíle.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je sedmnáctiletá dívka, která si vybrala přezdívku Ještěrka. Žije ve společné domácnosti s matkou a jejím přítelem. Kontakt s otcem neprobíhá žádný i když se respondentka o kontakt pokoušela, vždy byla otcem odmítnuta. Otec rodinu opustil ještě před jejím narozením. Ještěrka má jednu mladší sestru, nemají však společného otce. Studuje střední odborné učiliště v oboru knihař s průměrným prospěchem. Rozhovor probíhal v uvolněné atmosféře, respondentka byla vcelku otevřená a odpovídala celkem ochotně.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah Ještěrky k jiným lidem můžeme hodnotit spíše jako kladný, morální normy bere za své. Na podněty vycházející od druhých lidí reaguje dobře. Působila spíše submisivním dojmem.

- vztah k sobě samé

Sebehodnocení lze hodnotit jako spíše zdravé, protože jedná na základě relativně pevných zásad s pocitem osobní důstojnosti. Hodnocení druhých lidí je pro ni důležitým kritériem a bere je vážně.

- vztah k práci nebo škole

Ještěrka se rozhodně nevyhýbá plnění povinností už s ohledem na její množství koníčků a aktivit. Určitě disponuje předpoklady jako jsou soustavnost, pečlivost apod. Vztah k pracovní činnosti je kladný.

- vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádná zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Očekávané morální zásady jsou jí vlastní. Vztah k životnímu prostředí není pro respondentku důležitý a nevěnuje mu pozornost.

Přepis provedených rozhovorů

Odpovědi respondentky: **Tereza skupina A**

I. Charakterizovala bych se jako jedinečná a originální osoba, kterou nikdo nemůže napodobovat. Lidé o mě říkají, že umím pomáhat lidem a taky všichni říkají, že mám zlaté srdce.

II. Přátele považuji za důležité a rozděluji je na dvě skupiny. Mě nejbližší skupinu tvoří lidé, kteří pomáhají mě a já zase jim. Ve druhé skupině jsou přátelé, se kterými nejsem v kontaktu tak často, ale také jsou pro mě důležití. Mám se všemi celkem dobré vztahy, ale dochází i k neshodám, které jsme zatím překonali.

III. Ve škole se cítím docela dobře, ale už se těším, až skončím školu a vydělám si nějaké peníze. Na druhou stranu přemýšlím o nástavbovém studiu, abych získala maturitu. Jo škola je důležitá a nevím co bych jinak dělala.

IV. Mými koníčky jsou tanec a zpěv. Pravidelně se účastním různých soutěží a současně reprezentuju školu. Ze sportu mě baví hlavně thibox a cvičení v posilovně. K tomuto sportu mě přivedl bratr, který je také trenérem a hodně mi pomáhá. Ráda bych si udělala maserský kurz a masírovala.

V. Kdybych mohla několik věcí ve svém životě bych změnila. Určitě bych tak nekašlala na školu a chtěla bych vyšší vzdělání a změnila bych svůj vztah k matce, abychom se tak často nehádaly.

VI. Dneska už si uvědomuju, že rodina znamená velmi hodně, protože máma mi dala život. Jsem ráda, že mám dobrý vztah s bratry. Jsou to moji nejbližší lidé. Jsem velmi ráda, že i když zlobím svoji mámu a na krátkou dobu jsem rodinu opustila, mohla jsem se vrátit zpět. Teprve tehdy jsem si uvědomila opravdový význam rodiny.

VII. K překonávání překážek mohu říct asi jenom, že mám problémy s dosahováním cílů. Důležité pro mě je, když mi někdo pomáhá a podpírá mě, když zůstanu sama. Bez pomoci a podpory většinou cestu vzdám.

VIII. *Sama sebe hodnotím jako člověka, který je hodný. Zároveň mě těší, když lidé kolem mě říkají, že mám šarm a jiskru. Samozřejmě jsem si vědoma i svých nedostatků, ale nedokážu se změnit.*

IX. *Svědomy mě trápilo hlavně v době, kdy jsem neměla nejlepší vztah s rodinou a odešla jsem s přítelem. Přítel mi nakonec hodně ublížil a já si vyčítala, jak jsem se chovala k mámě.*

X. *Dokážu popsat co ekologie je, jak by se lidé měli chovat, ale není to pro mě důležité a neřeším to.*

XI. *Považuji se za hodnou, upřímnou, milou, někdy praštěnou osůbku, která pomáhá druhým, dál nevím.*

XII. *Těším se na ukončení studia a nejdůležitější je pro mě rodina.*

Shrnutí

Zkoumanou osobou je osmnáctiletá dívka, která si vybrala přezdívku Tereza. Tereza žije ve společné domácnosti se svoji matkou. Rodiče jsou několik let rozvedeni. Kontakt s otcem probíhá pravidelně. Tereza má ještě tři bratry. Studuje střední školu s průměrným prospěchem. Rozhovor probíhal v uvolněné atmosféře, respondentka byla otevřená a odpovídala s chutí.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Terezy vztah k jiným lidem můžeme hodnotit spíše jako velmi kladný, morální normy považuje za důležité. Pohotově reaguje na podněty vycházející od druhých lidí. Vztah k mužům si po vlastní zkušenosti trochu poopravila a není podle svých slov tak důvěřivá. Jakékoliv náznaky projevu agresivity nebyly zaznamenány.

- vztah k sobě samé

Sebehodnocení lze hodnotit jako zdravé, protože jedná na základě relativně pevných zásad s pocitem osobní důstojnosti. Na mínění druhých o její osobě je vnímavá a bere je vážně.

- vztah k práci nebo škole

Tereza se nevyhýbá plnění povinností, ale neobejde se bez vedení a dohledu. Nedokáže sama sebe úplně motivovat s ohledem na její vyjádření k procesu vzdělávání.

- vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádná zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Očekávané morální zásady jsou ji vlastní. Vztah k životnímu prostředí není pro respondentku důležitý a nevěnuje mu pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Robin skupina A**

I. To je dost těžká otázka, ale řekl bych, že jsem typ člověka, kterého lze označit za poněkud cinického optimistu, který se mění v čase. Dokážu si udržet dobrou náladu i když mám s některými lidmi kvůli své povaze konflikty.

II. Na přátelství kladu důraz, ale nesnažím se mít přátele za každou cenu, počty pro mě nejsou důležité. Na základní škole jsem mnoho přátel neměl, spíše jsem vyhledával osoby s podobnou povahou jako mám já. Přechodem na střední školu jsem se začal setkávat s větším počtem lidí, kteří mě braly bez předsudků. Počet skutečných přátel se dá spočítat na prstech jedné ruky.

III. Pobyt ve škole hodnotím celkem pozitivně a považuju školu za důležitou, jak jinak bych se mohl uplatnit v životě. Na druhou stranu se musím přiznat, že mám problémy se soustředěním a dost se tím trápím, ale nedokážu to změnit.

IV. Hodně mě baví hlavně videohry, hodně se zajímám o vědeckofantastickou literaturu. Dokonce se pokouším napsat vlastní povídku, ale zatím jsem na počátku. Vymýšlím postavy a základní děj, rozhodně ji však chci dokončit. Pokud se mám hýbat tak volím běhání a jízdu na kole.

V. Mám pocit určité rozpolcenosti. Myslím si na jednu stranu, že jsem udělal to nejlepší co jsem mohl a na druhou stranu si uvědomuje i spoustu chyb, které si vyčítám. Protože ale není žádná možnost se vrátit a své chyby napravit, беру to jako poučení.

VI. Rodinu vnímá především jako dvojici, která mi dala život. Je to možnost poznání toho co znamená, když se řekne, že člověk existuje. V rodině začíná život. Máma se vždy snažila dát mi to nejlepší i když se vždy necítila nejlépe.

VII. Když překonávám překážky tak je rozhodující o jaký druh překážek se jedná. Snažím se sice vynaložit co největší úsilí to však neznamená vždy úspěch. Z vlastní zkušenosti jsem vysledoval, že pokud se objeví překážka kterou nedokážu překonat, odradí mě to od dalšího úsilí a spíš si najdu jiný cíl.

VIII. Jsem si vědom svých chyb, ale mám i dobré vlastnosti. Takové pocity jsou asi úplně normální a prožívá je určitě spousta jiných lidí. Můžu říct, že se mám rád.

IX. Svědomí je významnou součástí mého života. Můžu o sobě říct, že jsem otrokem vlastní morality. Má vyvinutou velmi silnou emocionální reakci, že pořád něco dělám špatně. Tyto pocity mě někdy pronásledují dost často.

X. Ekologie je známý globální problém, ale osobně se v této oblasti nijak nangažuju, vůbec se s tímto hnutím neztotožnuji a není pro mě nijak důležité.

XI. Považuji se za celkem veselého člověka, lidé kolem mě říkají, že jsem člověk, který dokáže vtipně glosovat dění kolem sebe.

XII. Za velmi důležité považuji úspěšně dokončení stadium a získání maturity. Rád bych si našel dobrou práci a pokud se to povede, chtěl bych si také zařídit vlastní bydlení.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je devatenáctiletý mladík, která si vybral přezdívku Robin. Žije ve společné domácnosti s rodiči. Matka trpí zdravotními problémy, které s sebou nesou nedostatek financí. Robin má jednoho staršího bratra. Komunikoval klidně a velmi rozvážně a přitom působil jako otevřený člověk. Všechny výše uvedené informace byly získány v úvodním neformálním rozhovoru.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah Robina k jiným lidem můžeme hodnotit spíše jako kladný, morální normy bere velmi vážně. Pohotově reaguje na podněty vycházející od druhých lidí. Snaží se být přátelský a nemá potřebu prosazovat své názory. Dobrý pocit mu přináší jeho glosátorství, pokud je okolím hodnoceno pozitivně.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení lze hodnotit jako zdravé, protože jedná na základě relativně pevných zásad s pocitem osobní důstojnosti. Jak sám prohlásil má se rád a je relativně spokojen sám se sebou.

- vztah k práci nebo škole

Robin se nevyhýbá plnění povinností s ohledem na její kladné vyjádření k procesu vzdělávání. Z jeho vyjádření lze vyvodit z jeho sebekritiky určité nedostatky, které se snaží vlastním přičiněním nějak eliminovat.

- Vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádná zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Očekávané morální zásady jsou mu vlastní. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu žádnou pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Kamil skupina A**

I. To je docela těžké, jak se mám charakterizovat. Někdy si připadám docela paličatý a snažím se prosadit svoje názory. Na druhou stranu si myslím, že jsem i chápatelý, když se na mě někdo obrátí s prosbou o pomoc.

II. Pro mě jsou přátelé hodně důležití. Jsem rád, když mám kolem sebe lidi, na které se můžu obrátit, když něco potřebuji. Mám dobrý pocit, když cítím, že někdo potřebuje mou pomoc. Zároveň očekávám to samé od svých přátel, je to vzájemná pomoc, která musí být prospěšná pro obě strany.

III. Pobyt ve škole považuju za velmi důležitý, ale na druhou stranu učení mě moc nebaví. Vztahy s učiteli nemám v žádném případě konfliktní, právě naopak. Spolupráce se spolužáky je příjemná, máme ve třídě docela dobrou partu.

IV. Mám rád bojová umění a každý trénink je příjemný, protože mi přináší uvolnění a dobrý pocit, že nelenoším. Když mám volno, ještě si chodím zaběhat do blízkého lesa. Už se moc těším, až se oteplí a budu se moci projet na své motorce.

V. Svůj život mám rád a v žádném případě bych neměnil. Samozřejmě všechno v životě mi nevyšlo, ale to je normální. Všechno jsem dělal, tak jak jsem si myslel, že je to nejlepší.

VI. Rodinu považuju za velmi důležitou oázu klidu. Přesto, že moje rodina není úplná, maminka se vždy postarala o to aby mi nic nechybělo. Pro mě je rodina místo, kde by nemělo docházet ke konfliktům, bohužel k nim však dochází.

VII. Pro mě je překonávání překážek někdy problém. Pamatuji si několik věcí, které se mi nepodařily. Když se ale zamyslím, tak to není tak špatné, protože třeba ve sportu se mi daří cílů dosahovat. Trošku horší to je ve škole.

VIII. *Nikdy jsem nad touto otázkou nepřemýšlel, ale rovnou můžu říct, že se mám rád. Nejsem sice hrdý na vše co jsem v životě udělal, ale myslím si, že jsem dobrý člověk. Když se mi něco povede mám z toho vždycky radost.*

IX. *Když někoho pronásleduje svědomí určitě je to nepříjemné. Moje vlastní zkušenost je také nepříjemná. Vždycky mě výčitky donutily něco s tím udělat. Snažím se žít tak, abych se takovým pocitům vyhnul.*

X. *Ekologie je určitě problém, ale nevím, co s tím já osobně zmůžu, nikdy jsem o tom nepřemýšlel a ani mě to moc nezajímá.*

XI. *Považuju se za klidného, společenského člověka, který se snaží druhým lidem pomoci. Možná můžu říct, že jsem i vstřícný.*

XII. *Moc se těším až dostuduju. Chtěl bych získat trochu slušné zaměstnání a vydělat si peníze, kterých jsme s mámou nikdy moc neměli.*

Shrnutí

Zkoumanou osobou je devatenáctiletý mladík, která si vybral přezdívku Kamil. Žije ve společné domácnosti pouze se svojí matkou. Otec rodinu opustil, když Kamilovi bylo cca 10 let. S otcem žádný kontakt neudrhuje. Kamil je jedináček a jeho matka si nového životního partnera nenašla. Kamil studuje střední školu a jevil se jako pohodový člověk, který s výzkumníkem spolupracoval a snažil se být nápomocen. Všechny výše uvedené informace byly získány v úvodním neformálním rozhovoru.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah Kamila k jiným lidem můžeme hodnotit jako kladný, morální normy vyznává a bere je za své. Pohotově reaguje na podněty vycházející od druhých lidí. Působí jako nesobecká osoba s určitou mírou sociální citlivosti.

- vztah k sobě

Sebehodnocení lze hodnotit jako zdravé, protože jedná na základě relativně pevných zásad s pocitem osobní důstojnosti. Zároveň dbá na mínění jiných o své osobě.

- vztah k práci nebo škole

Kamil se asi nebude vyhýbat plnění pracovních povinností s ohledem na jeho vyjádření, že chce získat zaměstnání, aby zvýšil životní úroveň nejen sobě, ale i své mamince.

- vztah k hodnotám

Z rozhovoru nevyplývají žádná zjištění o negativním vztahu, jak k materiálním tak duchovním hodnotám. Očekávané morální hodnoty jsou mu vlastní. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Cukřík skupina B**

I. Cítím se špatně, že musím být tady.

II. Kamarádi pro mě nejsou moc důležití. Pro mě je největším kamarádem soused, kterýho znám nejdýl a řekl bych mu cokoliv. Mám samozřejmě i další kamarády, ale to jsou spíš známí.

III Školu vůbec nemám rád. Nebaví mě poslouchat ty kecy učitelů a tady to ostatní. Nebaví mě učení, ale některý předměty tak špatný nejsou, například dějepis nebo zeměpis. Škola pro mě není důležitá, chtěl bych být strojním zámečnickem.

IV. Baví mě rybaření, fotbal a taky mě baví rapování. Rád chodím ven, tam mě to baví nejvíc, můžu být mezi klukama.

V. Půl na půl. Změnil bych chování. Je spousta dalších věcí, které bych chtěl prožít jinak, vlastně chtěl bych změnit všechno.

VI. Rodina je pro mě důležitá, kdyby tady rodiče nebyli, nevím co bych dělal.

VII. Dokážu jít za tím svým, jo stalo se, že jsem se zastavil, ale snažil jsem se pokračovat, ale na žádný konkrétní případ si nevzpomínám.

VIII. Mám se rád třeba proto, že nejsem jako ty ostatní, třeba fetáci a jim podobní.

IX. Něco málo mi to říká, ale nevím, jak to mám vysvětit. Svědomí mě netrápí, neudělal jsem nikdy nic tak špatnýho.

X. Nevím co to je ekologie, něco jsem slyšel, ale nezajímám se o to.

XI. Tak třeba hraju fotbal, chodím s kamarádama ven a prostě sportuju, jo a taky rybařím a hraju počítačový hry.

XII. Musím se chovat dobře, abych se dostal domů, prostě dostat se odsud.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je šestnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Cukřík. Rodiče jsou už dlouho rozvedení. Respondent žije s matkou, jejím přítelem a třemi dalšími sourozenci. Respondent má neustále konflikty se všemi členy rodiny. Agrese se zatím omezuje na nadávání a vyhrožování, které je pro rodinné příslušníky nepřijatelné a proto vyhledali odbornou pomoc. Požívání drog popírá. Nepopírá, že má problémy ovládat svoji agresivitu a chování k druhým lidem. Respondent byl celkem sdílný, ochotný a otevřený.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondenta k jiným lidem nelze hodnotit jako vstřícný, nezáleží mu na hodnocení jeho osoby druhými lidmi. Příliš se nestará o mínění druhých lidí s výjimkou autorit, které ovlivňují jeho život. Rodinu sice považuje za důležitou, ale nerespektuje vlastní rodiče. Nemá ani potřebu obklopot se velkým počtem blízkých lidí. Svými projevy agresivity také vyjadřuje svůj vztah k lidem.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondenta se jeví spíše jako snížené. Svůj způsob života nepovažuje za optimální, uvědomuje si a připouští své chyby. V rozhovoru spíše, než by charakterizoval svoji osobu, věnoval pozornost následkům svého jednání a vyjádřil nespokojenost s pobytem v ústavu.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se k plnění školních povinností staví negativně. Školní povinnosti v podstatě nemá v oblibě a snaží se jim vyhýbat. Nepovažuje školní docházku pro sebe za důležitou.

- vztah k hodnotám

Respondent o své budoucnosti a uplatnění vyjádřil okrajově a získání vyučnického listu je pro něj dostačující cíl.

Svoje uspokojení nachází ve svých zálibách a ve sportovních aktivitách. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost. Za důležité priority v jeho životě považuje bezprostřední potřeby. Důležitou věcí je pro něj opuštění výchovného ústavu, tomu je ochoten i něco obětovat.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Hans skupina B**

I. Já nevím co bych o sobě řekl. To se musíte ptát někoho jiného.

II. Kamarádi pro mě důležití nejsou, kamarády nijak nevyhledávám, oni přicházejí tak nějak sami. Jsou mezi nimi i takový ti nejbližší, kterým věřím víc.

III. Škola mě moc nebaví, štvou mě učitelé. Prostě mně vadí jejich chování ke mně, nevím jak to vysvětlit, ale štvou mě.

IV. Baví mě florbal, hrál jsem ho závodně, ale teď už nemůžu, protože mi našli revma a tak jsem skončil se vším.

V. Nejsem spokojen se svým životem, nejsem spokojený se svým chováním, asi za to může parta. Všechny špatný věci jsem se naučil s partou a teď to nejde vzít zpět.

VI. Nevím asi hodně. Máma pro mě je důležitá, ale dokážu se bez ní obejít.

VII. Mě překážky zastaví, moc o tom nepřemýšlím, když to nejde tudy, najdu si jinou cestu, já se nenechávám nijak omezovat.

VIII. Nevím jestli se mám rád. Já ani nevím co to znamená.

IX. Mě svědomí nepronásleduje, já nevím, jak to popsat. Nemám vlastně žádnou zkušenost se svědomím.

X. Ekologie to je třídění odpadů. Já to nikdy nedělal, mě to vůbec nezajímá.

XI. Možná jsem kamarádský, nic dalšího mě nenapadá.

XII. Pro mě je nejdůležitější, abych dodělal školu a hlavně, abych byl pryč odsud.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je sedmnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Hans. Biologická rodina není úplná, protože otec zemřel. Matka zůstala sama s celkem pěti dětmi. Respondent je umístěn v pěstounské péči. Důvody umístění ve výchovném ústavu jsou požívání marihuany a projevy agresivního chování.

Respondent nepopírá, že stačí celkem banální důvod k tomu, aby fyzicky zaútočil na jinou osobu, která ho například urazí nebo ho provokuje. Za viníka svých problémů považuje partu, které je členem, protože všechno zlé se údajně naučil od ní. Přestože byl respondent sdílný a ochotný k rozhovoru, měl velké problémy formulovat své odpovědi nebo pochopit některé otázky.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondenta k jiným lidem nelze hodnotit jako vstřícný, nezáleží mu na hodnocení jeho osoby druhými lidmi. Příliš se nestará o mínění druhých lidí s výjimkou autorit, které ovlivňují jeho život. Rodinu sice považuje za důležitou, ale druhým dechem dodává, že se bez ní obejde. Za rodinu považuje partu, která mu rodinu asi nahradila. Svými projevy agresivity také vyjadřuje svůj vztah k lidem.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondenta se jeví spíše jako snížené. Svůj způsob života hodnotí v celku kriticky, své chyby si uvědomuje. Za viníka všech problémů považuje vnější vlivy, v jeho případě především kamarády ve své partě. V rozhovoru velmi těžce hledal způsob vyjádření toho, jak sám sebe vnímá.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se k plnění školních povinností staví negativně a pasivně. Školní povinnosti v podstatě nemá v oblibě a snaží se jim vyhýbat. Nepovažuje školní docházku za důležitou a odmítá převzít odpovědnost za svoji budoucnost.

- vztah k hodnotám

Respondent sice přemýšlí o své budoucnosti, ale jeho snažení není cílevědomé. Uspokojení nachází ve svých zálibách a sportovních aktivitách. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost. Za důležité priority v jeho životě považuje bezprostřední potřeby, k budoucnosti se nijak pozitivně nevyjádřil.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Jakubis skupina B**

I. Moje psychika je úplně někde jinde, protože беру už nějakou dobu prášky na zklidnění agrese, ty prášky vlastně беру, co jsem přišel do děcáku. Ty prášky mi moc nepomáhají i když je беру třikrát denně. Cítím pocity agrese proti světu za to, jak se táta ke mně choval.

II. Přátelé a kamarádi jsou pro mě moc důležití. V děcáku mám hodně kamarádů. Mimo děcák mám taky hodně kamarádů. Mám i hodně blízký kamarády, je jich asi tak pět. Žádnýmu z nich, ale nemůžu říct úplně všechno.

III. Škola je základ, bez ní není nic, ale moc mě nebaví. Učím se na pomocného zedníka, protože na truhláře jsem propadl. Školu, ale považuju za důležitou.

IV. Můj největší koníček pro mě je jízda na kole v terénu. Trošku si zahraju fotbal, ale málokdy se nás sejde dost.

V. Jako blbě strávenej život, kdybych se mohl vrátit zpátky, tak bych toho změnil asi hodně. Například bych zabránil, aby jsme s tátou jeli na dovolenou, kde maminka umřela, když si zapoměla inzulín. Byl jsem malý asi 6 let a moc si nepamatuju. Nechtěl bych být kuřákem. Nejsem ale absolutní kuřák, když je cígo kouřím, když není nekouřím.

VI. Rodina by měla držet pospolu, mají si pomáhat a když rodiče mají dítě, mají se o něj starat, ne ho někam dát, jako se to stalo se mnou.

VII. Dokázal bych třeba přestat kouřit, nemusím trávit čas na facebooku jako někteří. Prostě dokážu svých cílů dosáhnout.

VIII. Rád se ani moc nemám, kvůli tomu co jsem zažíval jako dítě a co zažívám ještě do teď, má to dozvuky ještě teď, je to ještě moc čerstvý.

IX. Svědomí jsou prostě pocity, když se nám něco stane a my si to uvědomíme až za nějaký čas a už s tím nedokážeme nic dělat. Mě svědomí netrápí.

X. Ekologie je třídění odpadu a nošení do sběrných dvorů. Jinak mě to ale nezajímá a nepřemýšlím o tom.

XI. Moje dobrý vlastnosti jsou ochota, když mám tak dám. Nijak se nechci chválit. Nic dalšího mě nenapadá. Taky třeba když spím, tak se mi zdá budoucnost a ono se to potom vyplní.

XII. Pro mě je nejdůležitější začít ten svůj život, protože mi bude osmnáct. Najít si práci starat se sám o sebe.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je skoro osmnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Jakubis. Žije od svých cca deseti let v dětském domově. Maminka mu umřela a potom nějakou dobu žil s otcem, který ho podle jeho slov týral a proto skončil v dětském domově. Své projevy agresivity respondent popisuje tak, že u něj stoupá vnitřní napětí jako výsledek interakce s jinými osobami, které ho urazí nebo nějakým způsobem provokují. Po určité době potom stačí celkem malý důvod a dochází k uvolnění agrese tím, že respondent ničí věci, které ho obklopují (nábytek, postel apod.). Podle svých slov v ten moment, ho nic nezastaví, jako by nevnímal. K uvědomění si svého chování dochází až po vybití agresivní energie. Léky, které mají projevy agrese tlumit údajně moc účinné nejsou. Respondent byl překvapivě ochotný, otevřený a dobře spolupracoval.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondenta k jiným lidem lze hodnotit jako celkem vstřícný a záleží mu na kladném hodnocení jeho osoby druhými lidmi. Přátelé jsou pro něj důležití. Má dobrou představu o dobrém fungování rodiny, bohužel jeho zkušenost s rodinou, přesněji s otcem, je velmi negativní. Své projevy agresivity spíše nedokáže ovládat, než by měl sklony někomu ublížit.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondenta se jeví spíše jako snížené. Sám sebe považuje za nevyrovnanou osobu s odvoláním na svoji psychiku a užívání tlumících léků. Svůj způsob života a především své dětství hodnotí kriticky s odvoláním na úmrtí své maminky. Své problémy s úmrtím matky velmi těsně spojuje.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se k plnění školních povinností nestaví přímo negativně. Školní povinnosti sice považuje za důležité i pro sebe, ale jeho školní výsledky svědčí o jeho velmi pasivním přístupu. V podstatě výuku nemá v oblibě a snaží se jí vyhýbat.

Nepovažuje školní docházku za důležitou a odmítá převzít odpovědnost za svoji budoucnost.

- vztah k hodnotám

Respondent plánuje svoji budoucnost a uplatnění s cílem se osamostatnit a být soběstačný. Svoje uspokojení však zatím nachází ve svých zálibách a sportovních aktivitách. Z jeho vnímání reality vyzařuje pocit křivdy, kterého se nedokáže se zbavit. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Kuba skupina B**

I. Někdy mám jako svý špatný stránky, ale někdy, když se bavím slušně, protože jak on na mě, tak já na něj. Já jsem se chtěl změnit, protože jak se narodil bráška, tak jsem nechtěl překážet, ale jak jsem pořád řval, tak malej se bál. Já jinak nemám problémy.

II. Kamarádi nejsou důležitý, protože právě oni mi udělali problém. Já kamarády nevyhledávám. Sice kamarády mám, ale jenom dva jsou mi takový blízky.

III. Tak jako s těma lidma, jaký tam jsou. Já jsem takový, že když někdo dělá srandy, tak je dělám taky. Škola mě baví, já jsem neměl špatný známky. Do školy chodím docela rád. Školu pro sebe považuju asi za důležitou a snad mi pomůže.

IV. Koníčky mám, jsou to box, fotbal a hokej. Je tam zábava a hodně mě to uklidňuje, když mám stresy.

V. Chtěl bych v tom svém životě něco dokázat, ale podle toho co dělám, tak asi těžko. Vadí mi všechno co dělám, všechno bych změnil. Svoje chování a nejenom to.

VI. Rodina je všechno, že mě podrží. Prostě nemohl bych být bez rodiny.

VII. Já si nejdřív představím co je odměna, třeba, že uvidím brášku. A pak prostě jdu a nic mě nezastaví. Prostě cílů dosahuju.

VIII. Jako v chování ne, ale celkově se mám rád.

IX. Svědomí to je třeba nečistý svědomí? Když jako něco udělám, tak pak mě to mrzí, mám výčitky a myslím si, že to nejde vrátit.

X. Ekologie je, když lidi dělají nepořádek a to nenávidím. Za chvíli budeme chodit po pás v odpadcích.

XI. Jak jako vlastnosti to co dělám? Myslím si, že dokážu být hodnej a pomocnej. Pomáhal jsem lidem s nákupem, dokážu mít rád.

XII. Pro mě je nejdůležitější rodina. Novej začátek, novej život, vrátit se domů a všechno napravit.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je sedmnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Kuba. Biologická rodina je rozvedená. Matka má nového přítele. Kuba udržuje s biologickým otcem pravidelný kontakt. Dobře vychází i s novým přítelem své matky. Svěřil se s tím, že byl na základní škole obětí šikany. Jednou mu táta řekl, že není boxovací pytel a musí se bránit. Na verbální urážky bez váhání reaguje napadením člověka, který ho urazil. Snaží se agresí nějak ovládat, ale nedaří se mu. Respondent byl ochotný, hodně otevřený a dobře spolupracoval.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondenta k jiným lidem lze hodnotit spíše jako vstřícný, záleží mu na kladném hodnocení jeho osoby druhými lidmi. Autority ovlivňující jeho život je schopen respektovat. Rodinu považuje za velmi důležitou, ale rodinné vztahy pravděpodobně ideální nejsou. Jeho vztah k jiným lidem navíc poznamenala vlastní zkušenost se šikanou. Svými projevy agresivity také vyjadřuje svůj vztah k lidem.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondenta se jeví spíše jako snížené. Svůj způsob života nepovažuje za optimální a uvědomuje si a připouští své chyby. V rozhovoru charakterizoval svoje nedostatky a zároveň vyjádřil svoje představy o tom, jak by se chtěl změnit a vše napravit.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se rozhodně nevyhýbá plnění školních povinností s ohledem na jeho kladné hodnocení procesu vzdělávání. Školní prospěch je údajně dobrý. Školní docházku pro sebe považuje za důležitou.

- vztah k hodnotám

Hodnotu pro respondenta představuje především rodina. Cíleně plánuje svoji budoucnost a uplatnění.

Neskrývá ani myšlenky na uspořádání a změnu svého života. Uspokojení nachází také ve sportovních aktivitách. Respondent má také svoji představu o dobrém vztahu k životnímu prostředí.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Radek skupina B**

I. Připadám si jako normální kluk.

II. Kamarádi jsou pro mě hodně důležití, ale nejsou kamarádi jako kamarádi. Ted' momentálně je dost těžký s nima komunikovat. Mezi opravdový kamarády bych zařadil asi tak tři osoby, jednoho kluka a dvě holky.

III. Ve škole se cítím špatně a znuděně. Vůbec mě to nebaví. Chodím to školy nerad. Není tam nic, co by mě bavilo. Učitelé mě nudí. Baví mě akorát spolužáci. Škola pro mě není vůbec důležitá.

IV. Můj největší koníček je fotbal, tady ho hrát moc nemůžu. Dřív jsem hrál první ligu v Písku. Žádné další koníčky nemám.

V. Můj život nestojí za nic, všechno bych změnil, hlavně asi sebe. Změnil bych chování k rodičům, nikdy bych nebral drogy, protože jsem se tím ničil. Ted' už se cítím líp.

VI. Já považuju za rodinu jenom moji ségru a tátu. Jsme spolu kamarádi. Jsou to pro mě nejdůležitější lidi na světě. Proto jsou pro mě rodinou.

VII. Když se rozhodnu, že něco chci, tak si za tím prostě jdu. Nevzpomínám si na nic, co by se mi nepovedlo.

VIII. Mám se rád, prostě proto, že jsem to já.

IX. Pořád si vyčítám drogy. Ve vztahu k mámě žádné výčitky nemám.

X. Nevím co je ekologie, já vím co je ekonomika. Ekologie mě vůbec nezajímá.

XI. Moje dobrý vlastnosti. No já vlastně nevím, no třeba jsem upřímný, mám rád svoji sestru. Myslím si, že nejsem sobec. Kamarádi se mnou jsou spokojení.

XII. No nevím. Pro mě je nejdůležitější ségra, chtěl bych být s ní. Vadí mi, že musím být tady.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je sedmnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Radek. Pokud se mu podaří dokončit školu, bude automechanikem.

Biologická rodina je rozvedená. S otcem udržuje funkční kontakt. Má ještě sestru. Vztah s matkou moc funkční nebyl. Matka používala fyzické tresty celý jeho život a každý den. Posledním případem, který ho přivedl do výchovné ústavu, byl incident s druhem jeho matky, který respondent napadl údajně kvůli tomu, že mu se sestrou snědli buchtu. Po napadení sestry ji bránil a druhovi manželky způsobil zranění. Jedná se o událost, ke které došlo před dvěma měsíci. Další reakcí na události bylo užívání drog. Respondent byl zdrženlivý, ale zároveň i ochotný a snažil se spolupracovat.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondentu k jiným lidem lze hodnotit spíše jako vstřícný, záleží mu na kladném hodnocení jeho osoby druhými lidmi. Rodinu považuje za důležitou, ale rodina jsou pro něj pouze někteří její členové. Jeho vztah s matkou, která používala fyzické tresty při výchově velmi často, byl touto skutečností poznamenán.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondentu se jeví spíše jako snížené. Svůj způsob života nepovažuje za optimální a kdyby to dokázal, hodně věcí by chtěl změnit. Na druhou stranu se považuje za normálního kluka. K užívání drog se vyjádřil, že je považuje za své selhání.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se k plnění školních povinností staví negativně. Školní povinnosti v podstatě nemá v oblibě a snaží se jim vyhýbat. Nepovažuje školní docházku pro sebe za důležitou.

- vztah k hodnotám

Respondent neplánuje svoji budoucnost a uplatnění. Vztah se sestrou je asi jednou z velmi důležitých hodnot. Svoje uspokojení nachází také ve sportovních aktivitách. Vztah k životnímu prostředí není pro respondentu důležitý a nevěnuje mu pozornost.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: **Robinson skupina B**

I. Vnímám se normálně. Připadám si jako normální kluk, já nemám žádný problémy. Nevím co bych k tomu řekl.

II. Mám hodně kamarádů. Kamarádi jsou pro mě moc důležití. Teď s nima nemůžu komunikovat. Těch fakt opravdu dobrejch mám tak pět.

III. Mě nebaví to prostředí. Já se tam nudím, žádný předmět mě nezajímá. Já vzpomínám na zážitky z dřívějšíka a nejsem ve třídě jakoby přítomen, jsem někde pryč.

IV. Můj největší koníček pro mě jsou bojové sporty. Mě učí strejda a v létě pojedou na závody. Baví mě fotbal, ten taky hraju furt, baví mě všechno.

V. Já mám dobrý život, jsem s ním spokojen.

VI. Rodina je rodina a je pro mě důležitá. Rodina je taky to hlavní a nejdůležitější.

VII. Já nemám problém, jdu si za svým vždycky.

VIII. Rád se mám. Já o tom vůbec nepřemýšlím.

IX. Svědomí to je jakoby, prostě to co mě trápí, to co mě štve, musím na to pořád myslet. Nemám s tím problém.

X. Co to je ekologie, já vůbec nevím.

XI. Vlastnosti jakoby v čem ? Já se vůbec nehodnotím, to musí udělat ti ostatní.

XII. Pro mě je nejdůležitější pátek, protože pojedou po měsíci domů. Já o ničem moc nepřemýšlím.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je sedmnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Robinson. Žije s biologickými rodiči, rodina je kompletní. Má ještě mladší sestru. O svých agresivních sklonech se nechtěl moc vyjadřovat, ale nakonec souhlasil. Pokud má pocit, že někdo uráží jeho osobu, bez velkého váhání okamžitě útočí, aby jak prohlásil, získal svoji důstojnost zpět. Zjednodušeně řečeno, na svém chování nevidí nic zvláštního. Respondent byl ochotný, otevřený a dobře spolupracoval.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondenta k jiným lidem nelze hodnotit jako vstřícný, skoro vůbec mu nezáleží na hodnocení jeho osoby druhými lidmi. Příliš se nestará o mínění druhých lidí s výjimkou autorit, které ovlivňují jeho život. Rodinu považuje za důležitou a má rád společnost druhých lidí. Agresivitu považuje za celkem přirozenou součást svého života.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondenta se jeví spíše jako zvýšené. Svůj způsob života považuje za celkem optimální a chyby si moc nepřipouští. Důležité jsou pro něj především jeho potřeby a zájmy, nepřemýšlí o důležitých věcech a ani neplánuje příliš dopředu. V rozhovoru spíše než by charakterizoval svoji osobu, věnoval pozornost následkům svého jednání a vyjádřil nespokojenost s pobytem v ústavu.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se k plnění školních povinností staví negativně. Školní povinnosti v podstatě nemá v oblibě a snaží se jim vyhybat. Nepovažuje školní docházku za důležitou a svým postojem ji spíše ignoruje. Odmítá převzít odpovědnost za svoji budoucnost.

- vztah k hodnotám

Respondent cíleně neplánuje svoji budoucnost a uplatnění. Svoje uspokojení nachází ve svých zálibách a svoji agresivitu svým způsobem využívá i ve sportovních aktivitách, při tréninku bojových sportů. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost. Za důležité priority v jeho životě považuje bezprostřední potřeby, k budoucnosti se nijak nevyjádřil.

Přepis provedeného rozhovoru

Odovědi respondenta: **Rosa skupina B**

I. Jsem sice člověk, který dělá chyby, ale nejsem vůbec zlý. Málokdo mi rozumí. Nic dalšího mě nenapadá.

II. Mám hodně kamarádů, také mám svoji partu. V partě je nás celkem asi pět. Teď s nimi nemám možnost udržovat pořádný kontakt.

III. Škola mě nebaví. Nevím o ničem, co by mohlo být zajímavý. Ve škole se nudím, jedině spolužáci mě baví. Nepovažuji školu za důležitou a proč taky.

IV. Baví mě hrabat se do počítačů nebo telefonů. Rád chodím do posilovny. Baví mě basket a další sporty. To je asi všechno.

V. Vůbec nejsem spokojený se svým životem, hlavně s tím, jak jsem se choval v pubertě. Ty špatný věci, který jsem dělal, že jsem musel běhat po soudech, rodiče za mě museli platit škody. Teď kvůli tomu sedím tady.

VI. Rodina pro mě znamená všechno. Nejraději bych byl s nima a netrčel tady v tomto ústavu.

VII. Mě překážky nezastaví, jdu si za svým cílem nekompromisně.

VIII. Mám se rád. Nedokážu to vysvětlit, ale prostě mám se rád.

IX. Něco co když uděláte a ono vám to zůstane v hlavě, něco co je špatně. Když mě něco trápí, chtěl bych to změnit, ale nemám odvahu to udělat.

X. Ekologie mě moc nezajímá, asi to bude třídění odpadu. Taky to dělám, že házím plasty do kontejneru.

XI. Jsem kamarádský, dá se na mě spolehnout, zastanu se kamaráda, snažím se udržovat dobrou náladu mezi lidma.

XII. Pro mě je nejdůležitější návrat domů, rodina, hlavně malej brácha.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je sedmnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Rosa. Rodiče jsou rozvedení. Respondent žije ve společné domácnosti s matkou a jejím přítelem a mladším bratrem. Na svoji matku si nijak nestěžoval. Opačná situace je patrná ve vztahu k příteli jeho matky. Vzájemný vztah byl plný neshod a vygradoval napadením přítele matky. K dalším případům napadení se respondent odmítal vyjádřit, jinak spolupracoval dobře a ochotně odpovídal na otázky.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondenta k jiným lidem nelze hodnotit jako vstřícný. Možná mu záleží na kladném hodnocení jeho osoby druhými lidmi, ale spíše z prospěchu.

Rodinu a vztah s matkou považuje pro sebe za důležité. Má rád společnost druhých lidí a kamarádi jsou pro něj důležití. Svoji agresivitu však nechtěl příliš popisovat.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondenta se jeví spíše jako zdravé. Svůj způsob života nepovažuje za optimální a chyby si připouští. Sám sebe hodnotí jako člověka, který sice dělá chyby, ale na druhou stranu jako člověka, který není zlý. Důležité jsou pro něj především jeho zájmy, nepřemýšlí o důležitých věcech a ani neplánuje příliš dopředu.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se k plnění školních povinností staví negativně. Školní povinnosti v podstatě nemá v oblibě a snaží se jim vyhýbat. Nepovažuje školní docházku za důležitou a odmítá převzít odpovědnost za svoji budoucnost.

- vztah k hodnotám

Respondent neplánuje svoji budoucnost a uplatnění. Svoje uspokojení nachází ve svých zálibách a ve sportovních aktivitách. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost. Za důležité priority v jeho životě považuje bezprostřední potřeby, k budoucnosti se nijak nevyjádřil.

Přepis provedeného rozhovoru

Odovědi respondenta: **Saša skupina B**

I. Já se vidím jako klidnej člověk, dokud mě někdo nenaštve, nekonfliktní. Pokud mě někdo naštve začnu být hodně konfliktní a nepříjemnej. Na druhou stranu se snažím se svoji agresi ovládat.

II. Kamarádi jsou pro mě moc důležití a mám jich hodně. Mám svoje dva kamarády, kteří jsou jako moje rodina. Klidně bych jim dal svůj vlastní život. Prostě jim věřím, že mě nezradí.

III. Školu nemám rád, nebaví mě výuka, nebaví mě kantoři, já jsem ukončil první ročník gymnázia. Nechci chodit do školy, cítím se tam jako ve vězení. Škola mi vůbec nic nepřinese, ani na základku jsem nechodil rád.

IV. Koníčky mám, jsou to počítač. Závodně jsem hrál kerling, byl jsem v béčkové reprezentaci republiky. Z počítačových her mám nejraději strategické hry nebo střílečky.

V. *Můj život je šťastně prožitéj, zatím jsem byl se svým životem spokojenej.*

VI. *Rodina jsou pro mě samé nepříjemnosti, jenom nepříjemnosti za poslední rok. Já nechci chodit do školy a rodina je jiného názoru. Rodiče si myslí, že škola je nejdůležitější co můžu v životě dělat.*

VII. *Já když se pro něco rozhodnu, tak si jdu tvrdě za tím.*

VIII. *Mám se rád, protože jsem to jediný co na světě mám.*

IX. *Svědomy je podle mě to, jak jsou nastavený limity toho, co bych udělal. Rodiče to do mě vtoukali od mala, každý to má nastavené jinak.*

X. *Ekologie je důležitá, moje máma to studuje, trošku se o to zajímám. Každý musí přispět svým vhodným způsobem, třeba tříděním odpadu.*

XI. *Jsem štedrej víc, než bych chtěl a to nejenom v penězích. Snažím se být hodnej a příjemnej, ale ne vždy se to povede.*

XII. *Pro mě je nejdůležitější přežít tady ty dva měsíce a vrátit se zpět do práce, pomáhám kamarádovi v e-shopu a roznáším letáky.*

Shrnutí

Zkoumanou osobou je šestnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Saša. Žije se svými biologickými rodiči. Matka je dle slov respondenta velmi cholerická a často se s ní hádá. Matka mu vyčítá užívání marihuany. V okamžiku kdy ho někdo naštve, stává se agresivní vůči druhým osobám. Podle svých slov se svojí agresí snaží ovládat. O svém otci vůbec nehovořil, všechny nedostatky nebo problémy svaloval na svoji matku, která je příčinou všech jeho problémů. Respondent byl velmi sdílný, ochotný a hodně otevřený. Působil dojmem, že jenom jeho názory jsou ty správné a ostatní se mýlí. Přesto dobře spolupracoval.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondenta k jiným lidem lze hodnotit jako vstřícný, ale zároveň mu příliš nezáleží na hodnocení jeho osoby druhými lidmi. S kritikou jeho osoby ze strany rodiny nesouhlasí. Rodinu nepovažuje momentálně za důležitou, ale za příčinu svých problémů. Svoji agresivitu vůči druhým osobám těžko ovládá.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondenta se jeví spíše jako zvýšené. Svůj způsob života považuje za celkem optimální a chyby si moc nepřipouští. Důležité jsou pro něj především jeho potřeby a zájmy, přemýšlí o důležitých věcech a plánuje dopředu. Chce se stát soběstačným a žít sám, rodina mu však v jeho plánech brání.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se k plnění školních povinností staví velmi negativně. Školní povinnosti v podstatě nemá v oblibě a snaží se jim vyhýbat. Nepovažuje školní docházku pro sebe za důležitou.

- vztah k hodnotám

Respondent cíleně plánuje svoji budoucnost a uplatnění. Svoje uspokojení nachází v pracovní činnosti. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost i když nějaké povědomí o problematice má.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: Šabi skupina B

I. Zabejvám se spíš duchovním životem, ale těžko se to vysvětluje. Samozřejmě se zabývám i praktickým životem. Nevím co říct.

II. Mám hodně kamarádů, mám i kamarády, se kterými se stýkám často. Kamarádi jsou pro mě hodně důležití. Dokonce jednomu z nich bych dokázal prozradit skoro všechno.

III. Školu mám docela rád, ale učivo skoro nevnímám. Ve škole se všichni spíš starají o to, jak člověk vypadá.

IV. Dělal jsem dřív sporty, hrál jsem florbal. Později jsem dělal atletiku, běhal jsem kratší tratě a dokonce jsem jezdil na závody, ale moc mě to nebavilo. Tak jsem toho nechal, mě vždycky víc bavily kolektivní sporty.

V. Já jsem se svým životem spokojenej, asi bych nic neměnil.

VI. Rodina je pro mě to nejdůležitější, ale určitým způsobem se lidi v rodině nevnímají, tak jak by se vnímat měly, že se zbytečně za něčím honí a rodina trpí.

VII. No já nevím, spíš asi překážky dokážu překonávat.

VIII. Spíš se nemám rád. Neměl bych se asi tolik flákat.

IX. Svědomí to je dobrá věc. Nikdy když jsem hulil nebo jsem měl houby, jsem to nepovažoval za špatný. Někdo si dá kafe. já jsem si zahulil.

X. Ekologie to je třeba, když mi vypadne kapesník, tak ho hodím do koše. Prostě starám se o prostředí kolem sebe.

XI. Já nevím jestli mám dobré vlastnosti. Tak třeba jsem štedrý, když mi přijde balík, tak se rozdělím.

XII. Nejdůležitější pro mě je, aby mi vyšel soud a propustili mě na podmínku domů. Za chvíli jsem plnoletý a chtěl bych se osamostatnit.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je sedmnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Šabi. Rodiče jsou stále spolu. Respondent s nimi žije ve společné domácnosti i se starším bratrem. Vztahy v rodině nejsou ideální, ale respondent odmítal být konkrétní. Vzhledem k tomu, že respondent skončil ve výchovném ústavu a nechce o rodinných vztazích hovořit, lze vyvodit, že se vztahy negativně projevily na jeho osobnosti. Pouze uvedl, že v ústavu skončil proto, že kouřil marihuanu a byl agresivní. Podnětem k jeho agresi jsou urážky nebo výhrůžky. Respondent sice spolupracoval v rámci možností, ale nejevil příliš velkou ochotu ke spolupráci na rozdíl od ostatních účastníků rozhovoru.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondenta k jiným lidem lze hodnotit také jako vstřícný, záleží mu na hodnocení jeho osoby druhými lidmi. Vztahy s kamarády jsou pro něj důležité. Rodinu sice pro sebe považuje za důležitou, ale má výhrady k tomu, jak se jednotliví členové k sobě chovají. Agresivitu k jiným lidem pravděpodobně nedokáže dobře ovládat.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondenta se jeví jako zdravé. Svůj způsob života považuje za celkem optimální a chyby si moc nepřipouští. Důležité jsou pro něj především jeho potřeby a zájmy, přemýšlí i o důležitých věcech a plánuje dopředu. Na druhou stranu si vyčítá, že je líný a fláká se. Má i nějakou představu o své budoucnosti.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se sice o škole vyjádřil kladně, ale k plnění školních povinností se staví pasivně. Školní povinnosti v podstatě nemá v oblibě. Baví ho spíše společnost spolužáků a kontakt s nimi.

- vztah k hodnotám

Svoje uspokojení nachází ve svých zálibách a svém způsobu života. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý, protože se v problematice úplně přesně neorientuje. Za důležitou prioritu ve svém životě považuje dosažení plnoletosti.

Přepis provedeného rozhovoru

Odpovědi respondenta: Two skupina B

I. Já jsem kamarádský, asi trochu línej. Já se sám nemohu hodnotit. Myslím si, že jsem chápavej vzhledem k tomu, že jsem si toho hodně prožil, jsem od svých dvou let v dětském domově.

II. Kamarádi jsou pro mě moc důležití a podle mě jich mám hodně. Takový nejlepší kamarádi jsou asi tak čtyři.

III. Školu nemám rád, když jsem ve škole, tak vypínám. Nic nevnímám a když se do mě učitelé naváží, tak se s nima hádám.

IV. Baví mě fotbal, basket. Hrál jsem závodně za Nymburk, ale protože skončil trenér, tak jsem postupně přestal chodit, až jsem přestal úplně. Ještě mě baví rap a zkouším psát texty, když mám náladu.

V. Od základu bych svůj život totálně změnil. Aby se rodiče ke mně chovali líp, tím pádem já bych byl lepší. Změnil bych, aby rodiče se ke mně chovali jinak. Třeba přišel jsem domů opilý, máma se na mě jenom podívala, usmála se a nic mi neřekla. Blbě mě vychovávali, to bych změnil.

VI. Rodina je pro mě úplně všechno. Rodinu mám jenom jednu a té si vážím i když mi dělali, to co mi dělali a ještě mě blbě vychovali. Neumím si představit život bez ní.

VII. Já si moc cíle nedávám, беру to, jak to přichází.

VIII. Nemám se rád. Prostě já se nemám rád. Já nevím proč, ale nemám se rád. Cítím to tak celý život.

IX. Docela dost. Když udělám nějaký průser a něco se stane, tak na venek se směju, ale vždycky v tom podvědomí na to začnu myslet a úplně mě to začne tahat, je to strašný. Tyto pocity mám dost často. Přesto to mým průserům nezabrání.

X. Ekologie mě nezajímá.

XI. Tak to bude těžký. Asi jsem kamarádský, to je asi všechno co by jsem dokázal říct o sobě, fakt nevím. Možná mám jiný dobrý vlastnosti, ale nevím o nich.

XII. Pro mě je nejdůležitější dostat se zpátky k rodině. O ničem důležitějším nevím.

Shrnutí

Zkoumanou osobou je šestnáctiletý mladík, který si vybral přezdívku Two. Od dvou let střídavě žije v dětských domovech. Rodiče jsou druh a družka. Respondent má ještě tři další sourozence. Svě matce vyčítá, že ho velmi špatně vychovala, respektive, že ho nevychovala a nechala ho dělat si co chce. Velmi opatrně na sebe prozradil, že těžce zvládá svoji agresivitu, která se odráží v ničení jakéhokoliv předmětu v jeho blízkosti. Požívání drog popírá. Podle svých slov se svojí agresi snaží ovládat. Respondent byl celkem sdílný, ochotný a otevřený.

Rozdělení na jednotlivé kategorie:

- vztah k jiným lidem

Vztah respondenta k jiným lidem lze hodnotit jako vstřícný a záleží mu i na hodnocení jeho osoby druhými lidmi. Rodinu považuje za důležitou i když vnímá svůj vztah k ní dost kriticky. Má rád společnost druhých lidí a považuje se za kamarádského člověka. Agresivitou a ničením věcí uvolňuje své vnitřní napětí.

- vztah k sobě samému

Sebehodnocení respondenta se jeví spíše jako snižené. Svůj způsob života nepovažuje za optimální, své chyby si připouští. Důležité jsou pro něj především jeho potřeby a zájmy, nepřemýšlí o důležitých věcech a ani neplánuje příliš dopředu. V rozhovoru se charakterizoval také jako trochu líná osoba, věnoval pozornost následkům svého jednání a vyjádřil nespokojenost s pobytem v ústavu.

- vztah k práci nebo škole

Respondent se k plnění školních povinností staví negativně. Školní povinnosti v podstatě nemá v oblibě a snaží se jim vyhýbat. Nepovažuje školní docházku za důležitou a všechny pokusy pedagogických pracovníků cíleně sabotuje.

- vztah k hodnotám

Respondent cíleně neplánuje svoji budoucnost a uplatnění. Svoje uspokojení nachází ve svých zálibách a sportovních aktivitách. Vztah k životnímu prostředí není pro respondenta důležitý a nevěnuje mu pozornost. Za důležité priority v jeho životě považuje bezprostřední potřeby a ukončení pobytu v ústavu.

5.5 Analýza výsledků

Pro potřeby výzkumu považují charakter člověka za soubor kladných i záporných vlastností člověka, které mají úzký vztah k morálním požadavkům společnosti a představují jádro osobnosti, které dává každému člověku statut jedinečnosti a reguluje jeho chování. K popisu charakteru jednotlivých osob byly ve výzkumu stanoveny čtyři kategorie.

- 1) Vztah člověka k druhým lidem
- 2) Vztah člověka k sobě samému
- 3) Vztah člověka k povinnostem
- 4) Vztah člověka k hodnotám

Zkoumání první kategorie označené jako „**Vztah respondenta k jiným lidem**“ bylo prováděno z odpovědí na následující otázky:

- Co pro vás znamená rodina?
- Jsou pro vás přátelé důležití a jak s nimi vycházíte?
- Co pro vás znamená pojem svědomí?

Ve skupině „A“ je z výsledků výzkumu vidět, že nejdůležitější funkce rodiny tzv. socializačně výchovná byla splněna. Způsob soužití v rodinách těchto respondentů umožnil jejich postupné začleňování do společnosti. Respondenti si uvědomují své místo i svou roli ve společnosti. Sociální vztahy jejich rodin a způsob výchovy je připravil na hledání vlastního způsobu života prospěšného pro ně i společnost.

Byly naplněny také další důležité funkce rodiny, protože všichni se shodli na tom, že rodina a rodiče jsou pro ně jedny z nejdůležitějších věcí.

Vztahy s přáteli byly všemi beze zbytku hodnoceny jako velmi důležité a potřebné.

Vzájemné vztahy s přáteli přinášejí respondentům potřebný pocit sounáležitosti a důležitosti pro jiné lidi. Nikdo neuváděl žádné negativní zkušenosti ve vztazích a vztahy hodnotili pouze kladně.

Význam pojmu svědomí všichni respondenti dokázali bez problému popsat, uváděli vlastní zkušenosti a popisovali silné prožitky, což svědčí o tom, že v sociálních vztazích jejich svědomí funguje jako silný regulační prvek.

Ve skupině „B“ je z výsledků výzkumu vidět, že v těchto rodinách jejich nejdůležitější funkce socializačně výchovná nebyla splněna beze zbytku. Způsob soužití v rodinách těchto respondentů neumožnil jejich adekvátní a postupné začleňování do společnosti. Tito respondenti těžce hledají své místo i svou roli ve společnosti. Sociální vztahy jejich rodin a způsob výchovy je dostatečně nepřipravil na hledání vlastního způsobu života prospěšného společnosti i jim. Nebyly naplněny všechny důležité funkce rodiny, protože hodnocení rodiny ze strany respondentů skupiny „B“ se výrazně lišilo od hodnocení skupiny „A“. V rodinném soužití se projevily negativní jevy, jako jsou především násilí, nezáměr a jiné. Respondenti skupiny B rodinu a rodiče nehodnotili jako nejdůležitější věc, naopak někteří ji hodnotili velmi negativně a uváděli konkrétní nedostatky.

Vztahy s přáteli byly také hodnoceny jako důležité a potřebné. Jejich vzájemné vztahy s přáteli přinášejí respondentům potřebný pocit sounáležitosti a důležitosti pro jiné lidi. Z odpovědí je také patrné, že pro některé respondenty jsou vztahy s partou a přáteli důležitější než vlastní rodina. V této skupině se také ale objevily odpovědi, které pozitivní význam přátelství snižovaly.

Také v této skupině dokázali respondenti význam pojmu svědomí popsat. Z jejich vlastních zkušeností vyplývá, že v sociálních vztazích jejich svědomí v některých případech nefunguje vůbec, v dalších případech dost slabě. Svědomí pro ně nepředstavuje příliš silný regulační prvek.

Zkoumání druhé kategorie označované jako „**Vztah respondenta k sobě samému**“ bylo prováděno z odpovědí na následující otázky:

- Mohl byste o sobě říct něco charakteristického, tak jak to cítíte vy sám.
- Jaké jsou podle Vás dobré vlastnosti a myslíte si, že máte některé z nich ?
- Jak hodnotíte svůj dosavadní život ?
- Máte rád sám sebe a proč ?

Respondenti skupiny „A“ popisovali sami sebe jako osoby s dostatečným sebevědomím a sebedůvěrou. Z odpovědí je patrné, že se jedná o osoby převážně ctižádostivé, jejichž seberegulační vlastnosti jsou na určité výši a pozitivním způsobem ovlivňují jejich chování. V jejich sebehodnocení převažovaly pozitivní vlastnosti, jako jsou přátelství, nekonfliktnost, chytrost, kreativita apod.

Dobré vlastnosti, kterými se popisovali byly vždy vyjádřením pozitivního přístupu k sobě samým. Pro ilustraci uvádím upřímnost, lásku apod.

Prožitý život hodnotili ve větší míře pozitivně i když v některých případech měli pocit, že by některé věci měli udělat jinak, nešlo však v žádném případě o nějaký obrat v chování nebo myšlení, spíše o nějaké vylepšení stávající stavu.

Na otázku, zda se mají rádi, respondenti odpovídali s drobnými výhradami kladně a odpovědi byly v podobném duchu jako u předchozí otázky. Přímá záporná odpověď nebyla zaznamenána ani v jednom případě.

Respondenti skupiny „B“ popisovali sami sebe s nedostatečným sebevědomím a sebedůvěrou. Z odpovědí je patrné, že nedokáží sami sebe nějak přesněji vystihnout.

Převažovaly u nich spíše stížnosti nad jejich způsobem života nebo okolnostmi, které je přivedly do výchovného ústavu. Jejichž seberegulační vlastnosti jsou na nízké úrovni a jsou spíše ve vleku životních okolností, než že by pozitivně ovlivňovali svůj život. V jejich sebehodnocení také převažovaly pozitivní vlastnosti, jako jsou přátelství, pomoc apod., ale ne u všech. Zároveň k sobě ale byli více kritičtí.

Dobré vlastnosti, kterými se popisovali byly také vyjádřením pozitivního přístupu k jiným lidem. U některých jedinců to však neplatilo.

Prožitý život hodnotili ve větší míře negativně a skoro ve všech případech se vyjádřili, že by skoro všechny věci ve svém životě uspořádali úplně jinak.

Měli tím na mysli zásadní obrat v chování, myšlení a přístupu k lidem. Skoro nikdo z nich svůj dosavadní život nehodnotil kladně.

Na otázku, zda se mají rádi, tito respondenti také odpovídali kladně s drobnými výhradami. Kladné odpovědi však nebyly tak jednoznačné jako u skupiny „A“. Respondenti spíše složitě hledali odpověď na tuto otázku. Přímá záporná odpověď byla zaznamenána asi ve dvou případech.

Zkoumání třetí kategorie označované jako „**Vztah respondenta k práci nebo škole**“ bylo prováděno z odpovědí na následující otázku:

- Jak se cítíte ve škole (v zaměstnání) a považujete školu (zaměstnání) pro vás za důležité ?

Pobyt ve škole respondenti ve skupině „A“ jednoznačně považují za velmi důležitý s ohledem na budoucí uplatnění v životě a v zaměstnání. Vlastní přístup k procesu vzdělávání už tak jednoznačný nebyl. Vyskytly se odpovědi, které ukazují, že někteří respondenti z nejrůznějších důvodů nenacházejí v procesu vzdělávání uspokojení, ale vědomě se mu podřizují. Poznatky o konfliktních vztazích s pedagogy zaznamenány nebyly žádné a ani nějaké zásadní neshody se spolužáky, které by narušovaly nebo ovlivňovaly vlastní výuku.

Pobyt ve škole většina respondentů ve skupině „B“ hodnotila negativně. Školní výuky se sice z povinnosti účastí, ale do procesu se nijak nezapojují. Pasivně přetrpí jednotlivé hodiny a pokud se pro svůj přístup k výuce dostanou do konfliktu s vyučujícím, situace se jenom zhorší. Tomuto stavu také odpovídají školní úspěchy, které nedosahují valné úrovně. Proces vzdělávání ve většině případů nepovažují za důležitý s ohledem na budoucí uplatnění v životě a v zaměstnání.

Pouze vyjíměčně se v této skupině objevil alespoň trochu pozitivní názor na proces vzdělávání. Jeden respondent navíc uvedl, že byl obětí školní šikany, která také negativně ovlivnila jeho přístup k procesu vzdělávání.

Zkoumání čtvrté kategorie označované jako „**Vztah respondenta k hodnotám**“ bylo prováděno z odpovědí na následující otázky:

- Co je momentálně pro vás hodně důležité ve Vašem životě.
- Je pro vás důležitá ekologie a prostředí ve kterém žijete?
- Máte koníčky a pokud ano tak jaké ?

Respondenti skupiny „A“ považují za nejdůležitější ve svém životě hodnoty jako jsou rodina, vlastní budoucnost, přátelské vztahy, koníčky, uplatnění v životě a v zaměstnání. V této otázce se respondenti této skupiny celkově shodli, protože odpovědi si byly velmi podobné.

Problematika ekologie se respondentů skupiny „A“ příliš nedotýkala. Ve svých odpovědích pouze někteří dokázali vysvětlit význam tohoto pojmu, ale většina přiznala, že se o tuto problematiku vůbec nezajímá a nepovažuje ji pro svůj život za důležitou.

Z vyjádření respondentů skupiny „A“ jednoznačně vyplývá velmi pozitivní vztah k volnočasovým aktivitám.

Respondenti skupiny „B“ se také celkově shodli a jejich odpovědi byly podobné. Za nejdůležitější ve svém životě také považují hodnoty jako jsou rodina, vlastní budoucnost, přátelské vztahy, nový začátek. Skoro ve všech odpovědích se objevila také potřeba nebo touha opustit prostředí výchovného ústavu.

Problematika ekologie i u respondentů skupiny „B“ nebyla nijak důležitá. Pouze někteří dokázali vysvětlit význam tohoto pojmu, ale většina přiznala, že se o tuto problematiku vůbec nezajímá a nepovažuje ji pro svůj život za důležitou.

Jiná situace nebyla ani ve skupině respondentů skupiny „B“. Přístup k volnočasovým aktivitám vyznívá také pozitivně.

Pro větší přehlednost byly výsledky zpracovány do tabulky, kde jsou rozdíly mezi skupinami respondentů lépe vidět než v samotném textu.

Kategorie “Vztah respondenta k jiným lidem”

Otázka	Skupina “A”	Skupina “B”
Co pro Vás znamená rodina?	Respondenty je rodina považována za důležitou. Soužití s rodiči je hodnoceno velmi kladně. Ve vzájemných vztazích převládají kladné vlastnosti, jako jsou společenská, soucitná apod.	Respondenty není rodina považována za důležitou. Soužití s rodiči je hodnoceno velmi negativně s odkazem na zkušenosti s násilím a nezájmem ze strany rodičů.
Jsou pro Vás přátelé důležití a jak s nimi vycházíte?	Respondenti vztahy s přáteli hodnotili jako velmi důležité a potřebné. Nebyly zjištěny žádné negativní zkušenosti.	Respondenti vztahy s přáteli hodnotili také kladně a jako velmi důležité. Pro některé jsou vztahy s přáteli důležitější než s rodiči.
Co pro vás znamená pojem svědomí?	Respondenti dokázali pojem bez problémů popsat. Uváděli vlastní zkušenosti, které svědčí o dobré regulační funkci sociálních vztahů.	Respondenti také dokázali pojem popsat, ale z jejich vlastních vyjádření vyplývá, že pro ně neznamená významný regulační prvek sociálních vztahů.

Kategorie “Vztah respondenta k sobě samému”

Otázka	Skupina “A”	Skupina “B”
Mohli byste o sobě říct něco charakteristického, tak jak to cítíte vy sám?	Respondenti sami sebe popisovali s dostatečným sebevědomím a sebedůvěrou. Projevovala se u nich zdravá ctižádost a v sebehodnocení převažovaly pozitivní vlastnosti.	Respondenti si spíše stěžovali na způsob svého života a na situaci ve výchovném ústavu. Jsou více ve vleku událostí, než aby sami pozitivně ovlivňovali svůj život.
Jaké jsou podle Vás dobré vlastnosti a myslíte si, že máte některé z nich?	Respondenti uváděli dobré vlastnosti, které byly vždy vyjádřením jejich pozitivního přístupu k sobě samým.	V této skupině je situace podobná. Pouze malé procento respondentů se vyjadřovalo negativně.
Jak hodnotíte svůj dosavadní život?	Respondenti svůj život hodnotili v převážné míře pozitivně s drobnými poznámkami vyjadřujícími jejich snahu o vylepšení některých věcí v životě.	Respondenti svůj život hodnotili hodně negativně. Svůj život by zásadním způsobem změnili a své věci uspořádali jinak.
Máte rád sám sebe a proč?	Respondenti odpovídali s drobnými výhradami kladně. Přímá záporná odpověď nebyla zaznamenána.	Respondenti se vyjadřovali v podobném duchu. Odpovědi však nebyly tak jednoznačné. Přímá záporná odpověď byla zaznamenána ve dvou případech.

Kategorie "Vztah respondentů k práci nebo škole"

Otázka	Skupina "A"	Skupina "B"
<p>Jak se cítíte ve škole (zaměstnání) a považujete školu (zaměstnání) pro Vás za důležité?</p>	<p>Respondenti vzdělání jednoznačně považují za důležité. Jiný je názor na vlastní proces vzdělávání, který neprobíhá vždy podle jejich představ.</p>	<p>Respondenti proces vzdělávání hodnotili negativně. Výuky se sice účastní, ale pouze pasivně. Dost často dochází ke konfliktům s pedagogy.</p>

Kategorie “Vztah respondentů k hodnotám”

Otázka	Skupina “A”	Skupina “B”
Co je momentálně pro vás hodně důležité ve Vašem životě?	Respondenti za nejdůležitější považují hodnoty, jako jsou rodina, vlastní budoucnost, přátelské vztahy, koníčky, uplatnění v životě a zaměstnání.	Respondenti za nejdůležitější považují také hodnoty jako jsou rodina, vlastní budoucnost, nový začátek. Skoro ve všech odpovědích se objevila také potřeba nebo touha opustit prostředí výchovného ústavu.
Je pro Vás důležitá ekologie a prostředí ve kterém žijete?	Respondenti sice dokázali vysvětlit tento pojem, ale většina přiznala, že se o tuto problematiku nezajímá.	Tito respondenti také dokázali vysvětlit tento pojem, ale většina přiznala, že se o tuto problematiku nezajímá.
Máte koníčky a pokud ano tak jaké?	Respondenti mají ke koníčkům jednoznačně pozitivní vztah a jsou pro ně hodně důležité.	Tito respondenti také mají ke koníčkům jednoznačně pozitivní vztah a jsou pro ně hodně důležité.

Charakter je v odborné literatuře definován jako soubor psychických vlastností osobnosti, které se projevují v jeho chování a jednání. Vzhledem k tomu, že není vrozený, ale utváří se během života výchovou, má na jeho utváření rozhodující vliv rodina svým způsobem života. Svůj nezanedbatelný vliv má také škola, vrstevníci a dokonce i sebevýchova. Ve výsledku tohoto procesu se potom charakter stává řídicí složkou osobnosti a bezprostředně ovlivňuje jeho jednání.

Z výsledků výzkumu vyplývá jednoznačně vliv rodiny na formování charakteru jedince. Z komparace skupin osob je patrné, že výchova osob, které se prokazatelně dopustily agresivního chování a násilí na jiných osobách byla dost podstatným způsobem odlišná od výchovy v rodinách, jejichž členové se agresivním chováním neprojevují.

V jejich rodinném prostředí nepanoval žádný pocit bezpečí, důvěry nebo dobré komunikace, ale naopak autoritářské a agresivní způsoby výchovy, jako jsou křik, tělesné tresty, týrání, ponižování nebo bezcitný přístup, což je prostředí, které netlumí agresivní sklony, ale naopak vytváří základy pro to, aby se dítě také stalo agresivním jedincem a převzalo agresivní formy chování od rodičů.

Dospívající jedinci, jež mají špatné vztahy s jedním nebo s oběma rodiči, nebo kteří pociťují odmítání či nedostatek podpory ze strany rodičů, se budou s větší pravděpodobností projevovat agresivně a útočit na jiné, dokonce mohou být agresivní i vůči svým rodičům. Vzhledem k tomu, že někteří jedinci skupiny „B“ nacházeli uspokojení v tom, že ničili věci, mohla v jejich výchově sehrát svoji roli také citová deprivace. Z výsledků je také patrné, že role otce v jejich výchově byla spíše negativní a v lepším případě se projevovala pouze v nezájmu o vývoj vlastního dítěte.

Situace ve výchově, vliv školy, vrstevníků a sebevýchovy se tak ve výzkumu promítla i do porovnávaných kategorií a ukázala velké rozdíly mezi oběma skupinami především ve vztahu k ostatním lidem, k sobě samým a ve vztahu k plnění povinností.

U respondentů skupiny „A“ lze z výsledků soudit, že v běžných životních situacích převažují pozitivní mravní vlastnosti, jako jsou například svědomitost, zásadovost nebo odpovědnost. Plnění jejich povinností jim umožňují jejich pozitivní pracovní vlastnosti, jako jsou pracovitost, smysl pro zodpovědnost nebo houževnatost. Díky kladnému vztahu k jiným lidem se podílejí na vytváření společenských hodnot ve prospěch ostatních lidí.

U respondentů této skupiny také převládají kladné charakterové vlastnosti, které kontrolují jejich činnost, ovládají jejich projevy k vnějšmu světu a usměřují jejich chování a tím v pozitivním slova smyslu regulují jednání člověka.

U respondentů skupiny „B“ lze stejným způsobem soudit, že v běžných životních situacích u nich nepřevažují pozitivní mravní vlastnosti jako u skupiny „A“ ale spíše vlastnosti jako například nesvědomitost, prolhanost nebo neodpovědnost. V plnění jejich povinností jim brání jejich negativní pracovní vlastnosti, jako jsou lenost, nezodpovědnost nebo nedochvilnost. Jejich podíl na vytváření společenských hodnot ve prospěch ostatních je znehodnocen jejich sobectvím, hrubostí nebo nepřátelstvím.

U těchto respondentů tak převládají spíše záporné charakterové vlastnosti, které ovlivňují jejich činnost v tom smyslu, že v omezené míře tlumí jejich záporné projevy k vnějšmu světu a nedostatečně usměřují jejich chování a dostatečně neregulují jejich jednání. Ze zjištěných skutečností lze soudit, že charakterové vlastnosti člověka nejsou přímou příčinou agrese, ale mají v pozitivním slova smyslu zajistit regulační funkci, to znamená cíleně agresi potlačit a ovládat.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se pokusil zachytit aspekty charakteru a agresivity. V úvodní teoretické části jsem se pokusil popsat osobnost pachatele jeho psychologii, motivaci jeho chování včetně poruch, které provázejí pachatele trestné činnosti. Hlavním cílem tak bylo analyzovat vnitřní a vnější podmínky a porozumět sociálnímu jednání a vnitřnímu psychickému i duševnímu životu konkrétních jednotlivců, včetně jeho motivace.

Druhá část je věnována psychologii násilí, respektive vlastní agresivitě a násilí. Pokusil jsem se popsat a vysvětlit s využitím teorií agrese především lidskou agresivitu, její příčiny a podoby v jakých se agresivita může projevit. Pro teorii byla významná a zajímavá především nadměrná agresivita, kterou známe v destruktivní formě nebo násilí.

Pro potřeby práce byla třetí kapitola stěžejní, protože se věnovala konkrétním příčinám, které ovlivňují projev a vývoj agresivity u jednotlivců. Aspekty výchovy a celkové socializace každého jedince se odráží v jeho konkrétním jednání a konání. Jedná se o formování charakteru jedince a právě problematice vztahu charakteru a agresivity se práce věnuje.

Pro dokreslení celkové situace byl v této kapitole věnován prostor také osobnosti pachatele trestné činnosti s cílem objasnit vznik a příčiny kriminálního chování takových osob.

Také čtvrtá kapitola úzce souvisí s charakterem osobnosti, protože se zabývá hodnotovou orientací a hodnotami důležitými pro každého jedince. Pro celkovou orientaci v této problematice byl velký prostor věnován teoretickému vymezení výše uvedených pojmů a klasifikaci hodnot.

V úvodu výzkumu byl vymezen cíl výzkumu, kterým bylo zachytit charakterové znaky osob dvou zkoumaných skupin, které se od sebe lišily a byly charakterizovány jako skupina jedinců, kteří se projevují delikventním chováním a skupina jedinců, kteří se naopak žádným delikventním chováním neprojevují. Vlastní výzkum pak byl zaměřen na komparaci výše uvedených vlastností mezi jednotlivými skupinami s důrazem na hledání souvislostí mezi charakterem jedince a agresivitou.

S podporou teoretických poznatků bylo u jednotlivých případů prokázáno, že pokud není rodina plně funkční nebo částečně dysfunkční, zásadně ovlivňuje optimální vývoj jedince.

V případě plně dysfunkční rodiny jsou dopady na výchovu v mnoha případech ještě horší. Toto však platí pro každé prostředí, které není funkční a ve kterém je konkrétní jedinec nucen pobývat. Přímé dopady na vývoj charakteru takového jedince byly výzkumem jednoznačně prokázány. Ze zjištěných skutečností proto lze vyvodit stejný výsledek, jaký je uveden v závěru výzkumu, tedy že charakter člověka není přímou příčinou agrese. Kladné charakterové vlastnosti, ale mají jako řídicí složka osobnosti zajistit regulační funkci, to znamená cíleně agresi potlačit a ovládat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BARTŮŇKOVÁ, E. *Diplomová práce na téma: Problematika osobnosti pachatele v kriminologii*. Praha: Fakulta právnická Univerzity Karlovy, 2008, 98 s.
- BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 174 s. ISBN 978-80-7338-075-5. [online]. [cit 2015-02-20]. Dostupný z WWW:<[http:// www.ok.cz/iksp/docs/350.pdf.html](http://www.ok.cz/iksp/docs/350.pdf.html)>.
- CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004, 427 s. ISBN 80-7220-195-6.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o. 1998, 252 s. ISBN 80-85858-70-3.
- ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Vyd. 1. Ždár nad Sázavou: Fakta v.o.s, 1999, 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
- DOBROVOLSKÁ, D., DUPLINSKÝ, J. *Hodnotová orientace vysokoškoláka z hlediska současné koncepce hodnot*. Praha: SPN, 1981, 148 s. ISBN 14-351-82.
- FISCHER, S. ŠKODA, J. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada, 2014, 232 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- FONTANA, D. *Psychologie pro školní praxi*. Praha: Portál, 2003, 383 s. ISBN 80-7178-626-8.
- FRANTÁL, B., KLAPKA, P., SIWEK, T. *Lidské chování v prostoru a čase: teoreticko-metodologická východiska*. Praha: Sociologický časopis, Sociologický ústav AV ČR, 2012. [online]. [cit 2015-02-20]. Dostupný z WWW:<[http:// www.geonika. cz/CZ /CZ personal /CZfrantal.html](http://www.geonika.cz/CZ/CZ_personal/CZfrantal.html)>.
- FROMM, E. *Člověk a psychoanalýza*. Vyd. 2. Praha: Aurora, 1997, 200 s. ISBN 80-85974-18-5.
- FROMM, E. *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Lidové noviny, 1997, 528 s. ISBN 80-7106-232-4.

- HARSA P., KERTÉSZOVÁ D., MACÁK M., VOLDŘICHOVÁ I., ŽUKOV I. *Psychiatrie pro praxi: současné projevy agrese*. Praha: Psychiatrická klinika University Karlovy, 2012, s. 15-18. Dostupný z WWW: <<http://www.psychiatriepropraxi.cz/html>>.
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004, 240 s. ISBN 80-7178-888-0.
- HORÁK, J. *Problematika hodnot a hodnotové orientace*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1996, 109 s. ISBN 80-7083-196-0.
- KAVALÍŘ, P. *K problematice výzkumu hodnot a hodnotových preferencí*. Československá psychologie. [online]. [cit 2015-02-20]. Dostupný z WWW:<<http://www.cspsych.psu.cas.cz/result.html>>.
- KOHOUTEK, R. *Základy užití psychologie osobnosti*. Brno: Cerm, 2000. 263 s. ISBN 80-7204-156-8.
- KOHOUTEK, R. *Charakter jako složka osobnosti. Psychologie v teorii a praxi*. [online]. [cit 2015-02-20]. Dostupný z WWW:<http://www.rudolfkohoutek.blog.cz/0812/osobnost_a_charakter.html>.
- KRAUS, B. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1.
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk-prostředí-výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít. Praha:Návrat domů*, 1994, 94 s. ISBN 80-8549-533-3.
- KUBÁTOVÁ, H., ZNEBEJÁNEK F. *Deviace jako problém pro legitimizaci světa*. [online]. [cit 2015-02-18]. Dostupný z WWW:<<http://www.pfyziollfup.upol.cz/castwiki/?html>>.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MAREŠOVÁ, A. *K problematice klasifikace pachatelů trestných činů*. Kriminallistika 1/1995. [online]. [cit 2015-02-20]. Dostupný z WWW:<<http://www.mvcr.cz/soubor/maresova-obeti-pdf.aspx.html>>.

- MATOUŠKOVÁ, I. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, 304 s. ISBN 978-80-247-4580-0.
- MECOVÁ, L. Diplomová práce na téma: *Osobnost pachatele násilných trestných činů*. Praha: Fakulta právnická Masarykovy univerzity, 2007, 76 s.
- NAKONEČNÝ, M. *Psychologie přehled základních oborů*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2011, 863 s. ISBN 978-807-3874-438.
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, 419 s. ISBN 80-86432-08-4.
- PRAŠKO, J. *Poruchy osobnosti*. Portál, 2009. 359 s. ISBN 978-80-7367-558-5.
- Pojem kriminologie. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci*. [online]. [cit. 2014-22-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/onas.html>>.
- PRUDSKÝ, L. *Inventura hodnot*. Praha: Academia, 2009. 342 s. ISBN 978-80-200-1751-2.
- PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti-stav a vývoj v posledních letech*. Praha: UK, 2004, 32 s. ISBN 80-7204-358-7.
- PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.
- ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
- ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6. rev. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, 208 s. ISBN 978-802-4731-339.
- SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
- SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda servis, 2004, 240 s. ISBN 80-86320-33-2.
- SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 1. vyd. Brno: Barrister, 2002, 260 s. ISBN 80-85947-81-1.

- SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion s.r.o., 1996, 133 s. ISBN 80-85858-30-4.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie osobnosti*. Praha: Karolinum, 2010, 459 s. ISBN 978-80-246-1832-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002, 444 s. ISBN 80-717-8678-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2004, 356 s. ISBN 80-246-0841-3.
- VEČERKA, K. A KOL. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-118-9. [online]. [cit 2015-02-22]. Dostupný z WWW:<<http://www.ok.cz/iksp/docs/393.pdf.html>>.
- VÍZDAL, F. *Základy psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009, 186 s.
- VYMĚTAL, J. *Obecná psychoterapie*. Praha: Grada, 2004, 340 s. ISBN 978-80-247-0723-5